

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

APRILIE 2019

NR. 4 (1644)

ANUL XXXI

1 LEU

www.revistaorizont.ro

4

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale

**MONICA
LOVINESCU**

"Suntem trânti
în erbdatori.."

TIMIŢOARA
CAPITAL
EUROPEAN
ACULTURII

Ana Blandiana, varia iuni pe o tem dat

Cornel UNGUREANU

E un timp în care începi să regreși că nu le-ai pus suficiente întrebări prietenilor tăi despre lumea prin care ei au trecut. Mărturisirile despre Murani ale poetului (dialectal) Marius Munteanu încep de la întâlnirile lui cu prietenii Anei Blandiana. Murani e un sat aproape de

nesiguri” din prozele Anei Blandiana se întâlnesc cu „morții vii” din prozele lui Voiculescu, Eliade, Arcade, Bănuș, D.R. Popescu, cu cei din prozele lui Andrei Ujic: ale oniricului, ale optzecistului Ujic. Antologia semnală un culoar de o eficacitate neobișnuită a scrisului românesc.

Într-un moment în care istoricii oficiali ai regimului, dar și manualele de istorie și de literatură numeau perioada

ecou cum putea să apară în ultimele zile apăsătoare din România. Nuvela *Lecia de teatru*, piesă importantă din *Proiecte de trecut*, îi avea locul aici. Ultima carte a Anei Blandiana, *Varia iuni pe o tem dat*, „Către R”, e o confesiune, închinare, mărturisire despre o iubire infinită, despre o plecare, o moarte, despre un „mort nesigur”. Care e „tema dat”? Pătrundem în intimitatea unei relații în care „e vorba de iubire, trecere, moarte?” „În minte că mă întrebă odată / Dacă noi avem doi îngeri prieteni / Pentru că fiind mereu împreună / Ar fi fost o risipă, / Unul singur ne-ar fi fost de ajuns. / Nu-mi trecuse prin minte / Că am putea să ne despărțim / Și atunci îngerul / Să fie obligat să opteze / Sau poate unul dintre noi să renunțe. / Spune drept, / Nu-ți pare rău că mi-ai lăsat / Numai mie?”

În poezia Anei Blandiana există o aspirație către înalt (nu toată poezia anilor aizeci este o vocație ascensională?), dar și un sentiment al căderii. Nimic fără o figură care să „locuiească” gândul. Iar personajul care locuiește în gând este îngerul: „Trupul meu / Nu-î decât armură / Pe care un arhanghel i-a ales-o / Și mă treacă prin lume / Și astfel travestit / Cu aripile împachetate / În untru / Cu viziunea zămbetului / Coborât peste fașă / Pătrunde în iure ul luptei / Se lasă acostat cu mări, / Și chiar mângâiat / Pe platoa a rece a pielii / Sub care repulsia clocește / Îngerul exterminator” (*Armura*).

Travestirea pare a aparține personajului principal, care ocrotește nu doar un arhanghel, ci și – sub armură – un înger exterminator. Îngerii, altfel, sunt „b-

tu și cu pietre”: „Îngerii b tu și cu pietre / Care mai au t r i a / Și nu se ndepărtează în v zduh / Îmi cer r ni i / Și frân i de oboșal , g zduire / Și-n timp ce fâlfâie u or / Adorm umili i fragezi prin caiete, / Tr gându- i doar în somn / Când li se face frig / Câte o fil alb peste aripi. / Dimineața tu c n-am visat / După amprentele penelor pe pagini / Și m gr - besc s le memorez / Înainte de a-mi fi confiscate / Că s se decreteze specii noi / De p s ri de prad (Dovezi).

Există și îngeri b trâni: „Îngerii b trâni urât mirositori / Cu iz st tut în pecele jilave / În p rul rar, / În pielea sc mo at de insule de psoriasis, / H r i scrijelate adânc / Ale unor însp imânt toare / T rămuri necunoscută. / Prea tri ti pentru bunevestiri / Prea slabi pentru sabia de foc, / Se las ngropa i dormitând / Cu ni te semin e pe care le sameni. / Ca dureri reumatice la-ncheieturile aripelor / Tot mai ascunse-n p mânt, / Tot mai mo negi, tot mai oameni” (*Îngeri b trâni*).

Varia iuni pe o tem dat e cartea unei vieți „trite împreună”. Sunt „concluziile”, încheierea, dialogul care trebuie să rămână: „Tu în elegi ce înseamnă? / Acum în elegi? / Din moment ce E TI / În continuare, / În ce const trecerea între vecii? / În ce const deosebirea noastră, / Când e clar / C un mai poate fi vorba / De simplistul a fi sau a nu fi?”

Felul în care Ana Blandiana a realizat la Sighet Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței este de aceeași încercare a unei geografii a miracolului: descoperirea unui Centru al lumii, scriam altădată. *Varia iuni pe o tem dat* ne atrage atenția că ar fi trebuit să scriem: „Felul în care Ana Blandiana împreună cu Romulus Rusan au realizat Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței”. Împreună.

Timișoara îmi place să cred că primii ani ai poetei s-au desfășurat acolo. Dar confesiunile Anei Blandiana, când sunt, nu ajung până acolo: „Mă născut în 1942 la Timișoara, dar la scurt interval de la nașterea mea, prietenii mei s-au mutat la Constanța și apoi la Oradea. Am crescut între 4 și 18 ani la Oradea, în acest oraș de graniță, foarte frumos, a fost într-un peisaj de dealuri”.

Așa că un critic de seamă din Oradea ar putea să reproșeze prietenilor noștri că au scris că Ana Blandiana e din Banat. Dar la fel de lesne ar putea să le reproșăm celor din Cluj, celor din București că afirmă că Ana Blandiana ar fi din... Oradea, Cluj sau București. În revista *Amfiteatru*, cea mai importantă publicație a junei generații din anii aizeci, Ana Blandiana avea rubrica „Antijurnal”, în care protesta împotriva... jurnalelor. Împotriva biografilor. Și scria pagini de rară expresivitate despre poezii care au murit tineri. Ce biografie au ei?

Prozele Anei Blandiana ar putea fi, în felul lor, antijurnale. Biografiile detaliate care trec mereu dincolo. În cealaltă lume. Sau vor să treacă în cealaltă lume. Descoperim, într-o nuvelă sau alta, într-o poezie sau alta, „morții nesiguri”. Scriam altădată că mă uimește absența *Leciei de teatru* din volumul *Les morts incertains*, volum apărut la Flammarion în 1983, în traducerea lui Marie-France Ionesco, Șerban Cristovici, Mihaela Bacu, Virgil Tănăsescu, în colecția „Lettres roumaines”. Sunt proze de V. Voiculescu, Mircea Eliade, L.M. Arcade, D.R. Popescu, Ștefan Bănuș, Andrei Ujic. „Morții

inaugurat de Ceaușescu una a despărțirii de trecutul criminal al comunismului, scriam că există o „revenire a duhurilor rele”, a demonilor. Volumul *Proiecte de trecut* a apărut în 1982, cartea a avut

Dieter Schlesak și întoarcerile sale acasă

Dieter Schlesak (n. 7 august 1934, Sighișoara - m. 29 martie 2019, Camaiore, Italia) a plecat în Germania abia după 1969 după ce, aflat încă pe meleagurile natale, a publicat un volum de poezii (*Grenzstreifen*, 1968, „Fie de graniță”) și s-a încumetat să-l traducă pe Nichita celor *11 elegii*. Ajuns în RFG, Dieter Schlesak se va remarca în scurtă vreme ca poet, eseist și prozator, opera sa fiind încununată cu nenumărate premii și distincții literare. România a continuat să-l preocupe în cel mai înalt grad, Schlesak urmărind îndeaproape meandrele scriiturii românești, dovedindu-se fascinat de destinul românilor. În anul 1998, lui Dieter Schlesak îi apare, la Târgul de carte de la Leipzig, o antologie a poeziei românești de după 1960.

Scrie frumos și exact despre el Horia Dulvac: „Pentru Dieter Schlesak, călătoriile sunt o lătură și o reintoarcere: un vehicul în exil. Scriitorul nu mai are nevoie de prezentare. Cel despre care Claudio Magris scria într-o amplă cronică, prilejuit de apariția în italiană a romanului *Omuli r d cini*, că a întreprins prin opera sa o călătorie „în concrete ea extremă și în înstrăinarea cea mai radicală, în blânde ea edipică și în oroarea care o pângărește...”, a făcut din *plecare* un cuvânt ce se cere recuperat. Retras într-o înaltă serenitate la vila sa din Toscana (exilul este generator de voluptăți și spații noi, adânci), Dieter Schlesak scrie un soi de jurnal poetic zilnic, o producție continuă și puternic structurată stilistic, care se coagulează în jurul aceluiași aventuri exploratorii ale sinelui.”

Ar mai trebui să adăugăm și mărturisiri ale scriitorului: „Călătoriile mele sunt întotdeauna călătorii înapoi acasă și reîntoarceri în străinătate. Apoi străinătatea ca patrie, patria împinsă în străinătate.”

El rămâne în timp ce eu mor, spuse unul, care sunt, nu mai sunt, se gândi, în timp ce zburam în avion și zbura SE

gândea zbura spre patrie, înspre est, a pleca, precum soarele, ca noi după munte și ce mai încă, spune: dispărut, demult peste dealuri și văi, sau munți, pentru a ateriza, se gândea el pe sine: solul atrăgea, se vedea: clădirea aeroportului, câmpurile foarte mrunte, pătrate, dreptunghiuri, case, jucării, trandafiri, oh, pământ, totul e simplu de la distanță, se gândi, și își imagina: Dumnezeu meu, ezând și cu ochiul plin acum luând în stăpânire doar de sus în prip doar cu privirea: ogoarele, cât de VERDE îmi ești, clipă frumoasă, aeronava ACUM: cerul atins: deci îndepărtează-te în vreme ce eu mor, iar TU-ul meu sunt eu, îi spuse frumoasei vecine, îi întinse privirea albastru, vinul cu mâna, mestecând, bagaje Lufthansa, el, cu seninătate: cum, nici un popas acum și totul mai trebuie consumat”.

Înainte „de plecare” Dieter Schlesak a făcut parte din „generația 60”, i-a tradus pe confrății săi, a scris despre ei, după cum a tradus, a scris despre marii scriitori de pretutindeni. *Amurgul imperiului. Proza austriacă modernă*. Antologie, prefață și note de Dieter Schlesak rămân o carte importantă pentru înțelegerile Europei Centrale, ca și paginile sale despre Petre Stoica, tradus de el. Ca și Nichita Stănescu și alții din generația 60 a scrisului românesc.

Cartea care i-a adus succesul numele este cea mai dureroasă „întoarcere acasă” a lui Dieter Schlesak: *Capesius. Farmacistul de la Auschwitz*. Capesius e un farmacist din Sighișoara care ajunge farmacist la Auschwitz. Rareori Dieter Schlesak a scris cu atâta necruțare despre „întoarcerea sa acasă”. În ultimii ani, Dieter Schlesak a rămas mereu cu fața întoarsă către România, ca redactor al editurii POP Verlag din Ludwigsburg.

Odihească-se în pace. (C.U.)

In MEMORIAM

ION HOREA (1929-2019)

I em, Pung , Pix vechi, sfoar , Creion

Marcel Tol Cea

În fond, singurele personaje credibile pentru Scriitorul Onest sunt cuvintele. Iar dacă ai avut ghinionul să citești literatura mereu cu urechea muzicală ciulită, și nu ca și cum ai fi stat la bronzaj pe o plajă aglomerată cu trupuri btrâne, o să observi că, mai întâi, și se tocește simțul acela al nepăsării în numele căruia și poartă imersa personajele în cristelnița oricor botezuri fictive: Ion, Vasile, Mihai, Imanuel, Anca, Maria, tefana, Indira, Pobeda, „Oedipa”, Franz, Zeus, Bibicu. Îți dai seama cât de grea poate fi o asemenea trufă nesbuin doar în clipa în care celelalte nălugi prohodite de tine în virtutea unei necesități inventate tot de tine și lipsite de sens nu se comportă „ca și cum”, nu vorbesc „ca și cum”, nu îți privesc pe acela ca pe unul ce ar trebui să fie numai și numai Mihai. În vechile tratate despre Numele Celor Care Nu Există Încă și Poate Nu Vor Exista Niciodată În Literaturile Lumii află că, de fapt, pe măsură ce scrii, întâlnești în cuvintele ce vin spre tine când monoton, când mai sprinten, mai că, semne insesizabile că dănsul, Numele Personajului, este chiar de acolo.

Așa de pildă, lui Balzac, îi apar reau, mai ales la ferestrele unor case de răpnate descrise abuziv prin romanele sale, câte un cearăfăcănepiu, fronom, ca și cum obiectul acela construit din litere negre ar fi fost lăsat acolo de un alt scriitor poate mai puțin norocos. Firește, Balzac a avut grijă să înlătură toate acele semne ciudate din toate locurile tiute și

poate că niciodată nu am fi aflat despre această perfidie subtilă a Cosmosului dacă nu ar fi reclamat el însuși despre cum unele fraze, e drept nu prea multe, „sunt clar scrise de cuvinte sosite din Altundeva”. Dar, cum tim, odată cu Balzac, numele de personaje încetează să mai fie semn distinctiv al acestei trufii despre care Marele J. scria că „trebuie să fi fost răzbușarea golemică”.

De fapt, de atunci încolo, înainte de a scrie un text de proză cu fireturile închise atent, până deasupra de epole, Scriitorul își vâră mâinile lui de Măcelar Iluzoriu în pasta de carne măcinată a cuvintelor în care literele mari devin mici: ion, vasile, mihai, immanuel, anca, maria, tefana, indira, pobeda, „oedipa”, franz, zeus, bibicu. Mai precis, în acea „pastă” în care literele devin egale și, în consecință a acestei relativități, distincția dintre numele proprii și cele comune devine inoperantă. Asemenea distincției dintre ordinea literelor de la stânga la dreapta, de jos în sus, de la dreapta la stânga sau de sus în jos. Evident, acest din urmă secret ar mas necunoscut până astăzi, la mai bine de o sută de ani, și iată cum milenara lenă a cititorului de a parcurge literatura într-un singur sens – „așa cum viața se duce în moarte” – a devenit caduc și lipsit de sens. Dezbătând de spectrele unei lumi care nădărd nu va fi parte a lumii de aici, sublinare, Scriitorul Onest își caută mângâierea în altă iluzie: aceea că, „într-o bună zi”, măcar o parte din cuvintele căroră le-a dat sens vor putea ieși din Carte și se vor preface în ceva cu adevărat de adevărat: lemn, pungă, pix vechi, sfoară, creion.

Povești din trei cuvinte

Clin-Andrei Mihăilescu

Dă-ți mie!	*	Îți transplantează apendicele
Percheziționează primul cadavru!	*	Apologii nucleare
Vînd umbră „Mircea“	*	Global Desk Jockeys
Canin, limbă maternă	*	Coafuri cubice mancurtiene
Înmormîntarea e sus	*	Furtun labil, norocul
Taci! Acum eu.	*	Auf widerschmen, Genossen!
Amintește-ți mîzga	*	Înec, colac, pupăză
Chilli con coarne	*	Aici Radio Testosteron
Coșmarele — visele vecinilor	*	Moaște și metonimie
Molotovărășie la sticlă	*	Clissando-n Transilvania
Președinții Asociației WTF	*	Egalitatea în comuism
Apocalipse colaterale ieri	*	Bună dimineața, atrofie!
In vitro veritas	*	Kiss my apps
Crezusem în fosforescență	*	Pitulată în păpușă
Cu vioara vopsită	*	Dada-i hard
Cercuri concentric turtite	*	Microundeva sferică pitici
Arafat la Calafat	*	Hermeneut pe vine
În stradă, știrea	*	#fii-tu
Domnul e horoscopit	*	Șchioapătă și singură
Pisică siameză singură?	*	Harașo pe ei!
Închiriez remoft control	*	Flori vremelnic decapitate
Haord'œuvre de seară	*	Bran sub Stan
Aveau presocraticii hemoroizi?	*	Fugit din Hipotești
Torpedofilii șuieră orfan	*	Tristețea din fotoliu
Plouă pe conștiință	*	Narcis militar ambuscat
Lava Domnului, etnicilor!	*	Sînt consecința ta
Miserabile dictu, ego	*	Făcînd fese-fese
Gmail & Turnavitu	*	Malice in Wonderland

Via a Filialei

29 martie. A avut loc lansarea albumului *Monumentele Mihai Eminescu* de Gheorghe Jurma și Erwin Josef Igla. Despre monumentele consacrate lui Eminescu în România și în străinătate, despre cărțile lui Erwin Josef Igla și Gheorghe Jurma au vorbit acad. Mircea Martin, Gheorghe Jurma, Erwin Josef Igla, Iosif Cheie Pantea și Cornel Ungureanu.

5 aprilie. Volumul *Hermeneia* de Mirela-Ioana Dorcescu a prilejuit o incursiune în opera autoarei, în interpretarea poeziei lui Eugen Dorcescu și a lui Erban Foar, așa cum apare ea în acest recent apariție editorială. Au luat cuvântul Ilie Gyurcsik, Erban Foar, Viorica Bălteanu, Ion Marin Almajan, Alexandru Ruja, Ildiko Gabos Foar, Eugen Dorcescu, Cornel Ungureanu și alții.

12 aprilie. Au fost lansate volumele *Bucuria slujirii prin cuvânt* (I,II). Articole, eseuri, însemnări, reportaje, de preot dr. Ionel Popescu. Despre prezența lui Ionel Popescu în cultura Banatului și a Timișoarei ilustrată (și) în aceste cărți au vorbit Daniel Alic, Silviu Orvișan, Ioan Petra, Eugen Dorcescu, Cornel Ungureanu.

Ravagiile sexomarxismului

Adrian PAPAĞAGI

– Cristian P tr coniu: **Cum e cetatea azi? Sub (ce) asediu/asedii?**

– **Adrian Papahagi:** Cetatea e mereu sub asediu exterior sau interior. Dac prin cetate în elegem România, du manii s i majori sunt în interior: politicienii corup i, impostura i în-cropeala din fiecare compartiment al societ ii, viciile a ez rii noastre precare în lume, sau mai bine zis între lumi. Fire te, privim cu îngrijorare manevrele imensului *rogue state* din zon , Rusia, dar din fericire suntem sub umbrela NATO, care ne protejeaz inclusiv de propria incon tinen i de disponibilitatea ve nic a politicianului român de a- i vinde patria (con tinent sau incon tinent). Nici NATO, nici UE nu au îns cum s ne protejeze de noi

În epoca modern , na iunile maritime ale Europei au cucerit i au ameliorat lumea nu doar din dorin a de îmbog ire, ci i dintr-un impuls misionar cre tin. La National Portrait Gallery din Londra poate fi v - zut un tablou intitulat *Taina m re iei Angliei* (*The Secret of England's Greatness*), în care Împ r teasa Victoria este zugr vit oferind o biblie unui prin african. Pentru acea epoc , secretul succesului european erau valorile Decalogului i spiritul Predicii de pe Munte, nu doar eficien a armatei i administra iei britanice. Europeanii au cucerit lumea i fiindc au crezut în superioritatea moral , intelectual i spiritual a civiliza iei lor. Acest lucru a încetat.

A mai spune ceva. Prezen a tot mai activ i mai dramatic a islamului în Europa este o provocare, dar i o ans . Cancelara Merkel spunea la

statului cu secularismul, iar secularismul lor devine invariabil anticre tin. Statul laic înseamn doar c guvernul i administra ia sunt neutre religios, nu c pozi iile religioase sunt interzise în spa iul public. Separarea Bisericii de stat înseamn , spre exemplu, c episcopii nu sunt de drept membri ai parlamentului sau c eful statului nu este i cap al Bisericii, ca în Anglia, nu c cre tinii nu au voie s i i promoveze valorile în *civitas / polis*, adic s fie activi civic i politic. E amuzant c taman cei care scot sexualitatea din dormitor în spa iul public i o transform în stindard politic (numesc asta „sexomarxism”) cer ca religia, care are o evident dimensiune public , s devin o chestiune strict privat . Nu e pu în contradictoriu?

Ca s nu m lungesc: orice cre tin este i cet ean, iar el are tot dreptul de a se manifesta în cetate, i nimic nu-l poate obliga s abandoneze o parte a identit ii sale în closet.

– **i atunci, la fel, esen ializat: de ce e firesc/normal, sau chiar trebuie ca un cre tin s fie în cetate?**

– Nu trebuie, dar trebuie s fie posibil. H ruirea cre tinilor în numele nului c ror minorit i n scutelezate nu are nimic democratic, nimic liberal i nimic util pentru civiliza ie. Dezbaterea de idei poate fi vexant , dar ea trebuie s fie liber , dup cum o reaminte te i noul star al incorectitudinii politice, Jordan Peterson. Nu po i s -i bagi pumnul în gur lui Roger Scruton doar fiindc nu i i convine viziunea lui conservatoare asupra lumii, cum din p cate s-a întâmpat de curând.

– **De ce e dificil s fii, ast zi, cre tin?**

– Nu e dificil. Dificil era când credin a cre tin te trimitea direct în arena cu lei sau în întunericul caticambelor. Era un act de curaj s -l m rturise ti pe Hristos sub Stalin sau Gheorghiu-Dej, e un act de eroism s fii cre tin în Egipt, Nigeria sau China, unde i i ri ti via a sau libertatea dac mergi duminica la liturghie, dar în niciun caz nu i i trebuie curaj ca s fii cre tin în lumea cre tin , în ciuda accentelor totalitare pe care le cap t uneori ofensiva secularist .

Dup cum po i vedea, nu sunt adeptul autovictimizarii. Cu toate c unele elite intelectuale, mediactice i politice devin accelerat anticre tine, tr im totu i într-o lume liber . Uniunea European cea mult înjurat finan eaz restaurarea bisericilor i m n stirilor de patrimoniu, construim biserici i suntem liberi s le frecvent m, copiii no tri pot înv a la coal despre tradi ia f r de care nu pot fi în ele i Arghezi sau Silviu Oravitzan, Blaga sau Horia Bernea. Nu v d de ce ne-am l sa intimidati în propria noastr civiliza ie, în care nu cre tinismul, ci ateismul oficial al comunismului sau neop gânismul nazist sunt responsabile de atrocit ile veacului trecut.

– **Cum a modelat mo tenirea comunismului condi ia cre tinului – la**

noi, în România, în mod particular? A fost, vreau s zic, exclusiv ceva negativ?

– Prietenul meu, Radu Preda, consider comunismul drept o „modernitate e uat ”. Eu cred, dimpotriv , c este culmea modernit ii atee, maximul pe care aceasta îl poate atinge, ba chiar este condamnat de propriile sale premise s îl ating . Sigur, vorbim de un climax abisal, fiindc un proiect dezumanizant conduce în str funduri, nu pe culmi. Nu am deci nicio complezen fa de comunism, pe care îl consider integral, în termenii deja consacra i, ilegitim i criminal.

Acest proiect radical de modificare a omului i a societ ii a generat, desigur, o descre tinare cu program. Au fost demolate biserici, iar preo ii, intelectuali cre tini sau credincio ii ferven i au fost persecuta i i marginaliza i. Rezultatul a fost, i în România, o dec dere moral i spiritual ale c rei efecte le resim im înc . Omul nou al comunismului a ajuns abia azi la maturitate. Am spus-o adesea: primele genera ii de oameni n scu i sub comunism erau educate de acei profesori din lumea veche care sc paser de închisoare. Ruptura definitiv s-a produs abia în preajma anului 2000, când a disp rut genera ia lui Ra iu, Coposu sau Paleologu. Doar o longevitate excep ional a permis unora ca Djuvara i ora s le aminteasc tinerilor de azi cum ar tau elitele din vechiul regim. Grobianismul, imoralitatea i impostura au crescut pe m sur ce omul nou al comunismului a devenit tiparul dominant în societate.

Totu i, a existat i un efect neinten ionat al acestui progresism extrem care a fost comunismul: incapacitatea lui de a produce o economie prosper i o societate înfloritoare l-a obligat s se replieze în sine, s se izoleze autarhic de lume. Astfel, f r s vrea, a p strat câte ceva bun din lumea veche. De pild , televiziunea redus la dou -trei ore pe zi ne-a scutit o vreme de valul de vulgaritate care ne asalteaz azi i ne-a permis s -i citim în adolescen pe marii clasici.

A mai fost ceva paradoxal: în timp ce tineretul occidental, care tr ia în libertate, se amuza jucându-se de-a revolu ia i îi citea pe Marx, Tro ki i Mao, în Est orice om de tept avea repulsie fa de comunism. Astfel, în anii '90, elitele formate în Occident dup mai 1968 erau predominant stângiste i anticre tine, în timp ce la noi intelectualii de vârf erau cu to ii anticomuni ti, i adesea cre tini cu op iuni politice conservatoare sau classic-liberale. Din nefericire, mimetismul a condus la rapida sincronizare a a a-zi ilor *millennials* cu trendul stângist din Occident.

– **De ce am ratat, în cele trei decenii de la c derea – m rog, formal – a comunismului, o forma iune politic relevant în care componenta cre tin-democrat s fie central ?**

– În primul rând, fiindc FSN/FDSN/PDSR/PSD a parazitat în

în ine, de votul suveran al poporului pentru politicieni precari intelectual i moral.

Dac ne referim la cetatea mai larg , Uniunea European , sau chiar la civiliza ia european , du manul s u principal nu e Asia tiranic (China, Rusia, lumea musulman), nici terorismul islamic, nici concuren a economic care ne strive te între China i SUA, nici demografia lumii a treia, cum s-ar putea crede. Asediul vine tot din interior, din relativismul moral, din uitarea tradi iei i ura de sine, din descre tinare (care înseamn amputare identitar). Europeanii tr iesc foarte bine, dar parc i-au pierdut dorin a de a i i perpetua spi a i civiliza ia, excesiv i nedrept culpabilizat de ideologii l - tr tori i mimetici. În mitologia scandinav , dup sfâr itul lumii, numit *ragnarok*, r mân dou fiin e – Lif i Lifprasir, Via a i Dorin a de via . Mi se pare extrem de poetic: nu e destul ca, dup un cataclism, s supravie uiasc via a, e nevoie i de dorin a de a tr i, de a l sa în urm copii care s continue civiliza ia, de a crede c civiliza ia ta merit s tr iasc .

un moment dat c Europa nu sufer de un exces de islam, ci de un deficit de cre tinism. Într-un fel, are dreptate. Dup cum crede i Pierre Manent în cartea sa, *Musulmanii, obstacolul inedit* (publicat în român la editura Ade-nium, în 2016), islamul ne oblig s regândim importan a na iunilor cre tine i a civiliza iei lor – inclusiv pentru binele musulmanilor. Nu v d, de pild , ce ar câ tiga femeile din lumea musulman dac civiliza ia cre tin s-ar pleca, a a cum prezice romanul distopic al lui Houellebecq, în fa a Sharia. Or, din p cate, am v zut cum membrele guvernului feminin i feminist al Suediei i-au acoperit capul în fa a ayatollahilor i liderilor politici iranieni, în loc s fac din acea întâlnire un manifest pentru egalitatea de anse i tratament a femeilor cu b rba ii. Acela i lucru l-am observat la înalta reprezentant a UE, doamna Mogherini.

– **Care sunt cele mai grele argumente ale celor care nu vor ca un cre tin s fie „în cetate”?**

– Nu exist argumente grele – sunt toate fie ilogice (i vag ridicole), fie iliberale. Ele confund laicitatea

timp discursul cretin, transformând național-socialismul lui Ceaușescu într-un național-socialism ortodoxist (nu ortodox, fiindcă nu e nicio dreaptă credință în naționalism, protocronism și antioccidentalismul mafiot). Pe de altă parte, în PNCD domina gruparea greco-catolică, cu accente puternic antiortodoxe (explicabil, în lumina suferințelor îndurate sub comunism), ceea ce a ostilitizat Biserica Ortodoxă Română, care oricum percepea cretin-democrația ca import catolic. Pe lângă ceea ce a confiscat, cu impostura cunoscută, discursul cretin și patriotic, PSD a făcut și stânga nefrecventabilă, astfel că opoziția partidului-stat s-au declarat de dreapta. Or, după cum se vede azi, o mare parte din așezarea „dreaptă”, de la care am fi așteptat o mișcare cretin-democrată sau conservatoare, e de fapt tot un soi de stânga.

Crețin-democrația, care la origine era de centru (înainte de epoca nazistă, Konrad Adenauer activa într-un partid numit „Das Zentrum”) și avea o componentă socială puternică, ar putea și azi să fie populară în România, o ar încredinșăm, ai cărei oameni au nevoie în egală măsură de libertate și compasiune solidară. Astăzi, o politică cretină ar trebui să fie solidară, patriotică, nu naționalistă (fiindcă mesajul hristic este universal și personal, nu național), conservatoare morală, și apărătoare a libertăților, de la credință și expresie până la întreprindere și asociere.

Eu regret că nu am reușit încă să construim o mișcare cretin-democrată la nivel civic sau politic, pentru a oferi cretinilor ocazia de a milita și de a vota în deplină coerență cu valorile în care cred. Exasperat să aleg între noua și vechea stângă, între cleptocrație și un nou soi de activism cu accente anticretine, electoratul cretin s-ar putea mobiliza și să genereze o mișcare politică proprie.

– Ne-ar fi prins bine a a ceva, o asemenea formulă politică? Sau România nu e țara care să permită o atare combinație politică – una cu priză la mase și, în egală măsură, compatibilă cu democrația liberală?

– Sigur că ne-ar fi prins bine. PNCD a făcut ce a putut în 1996-2000, dar a sfârșit livrându-se PSD, întâi prin reprezentanți precum Ciorbea și în cele din urmă oficial, prin tristul său purtător de tamplă, Pavelescu. Ceea ce a lipsit încercărilor cretin-democratice, în general dreptei românești, a fost capacitatea de a transmite compasiune față de oamenii nevoiași. PSD a mimat cinic acest lucru. De asemenea, de la PNL și PNCD se numeau partide „naționale”, ele au cedat PSD monopolul asupra sentimentului național – din care continuatoarea PCR a făcut ce trebuie: un bălci sinistru, o combinație de Cănaclu Flacăra cu Columna lui Iosif Constantin Drăgan și România Mare a lui Corneliu Vadim Tudor, adică o pelte putinistă, național-socialism în stilul patriotard, sfârșitor, confiscator, infractor și izolant cunoscut. Oponându-se asistențialismului

și naționalismului butaforic al PSD, opoziția a reușit să pară lipsită de empatie față de problemele oamenilor și antinațională – ceea ce e foarte înșelător și nedrept. Nu e nevoie să adaug că partidul cu adevărat antinațional și generator de surzenie este PSD.

– În cel fel vezi a fi importantă componenta politică pentru condiția cretinului? Ce e firesc, minimal și fie politic/politica pentru un cretin?

– Creținul poate trăi și fără politic, retrăgându-se la mânăstire sau ducându-o viață preponderent duhovnicească, familială și laborioasă. Totuși, faimoasele cuvinte ale lui Burke și William F. Buckley Jr. li se aplică și acestor oameni cumsecade care sunt cretini: pentru că războiul prosperă, e destul că cei buni stă deoparte. Poți ignora politica doar dacă ești sigur că ea te ignoră pe tine. O spune și Steinhardt în *Jurnalul Fericirii*: când casa vecinului arde, pui mâna pe gâtleț. Când îți deleghează ameninșă și distrugăra și viitorul, îți te opui. Creținismul are și această dimensiune catehonică, despre care vorbește Sf. Apostol Pavel, adică obligația de a se opune tainei fără delegii, de a împiedica războiul și cuprinderea lumii.

În taina fără delegii trebuie să includem și promiscuitatea sexuală sau disoluția morală care băntuie prin lume, nu doar corupția politică și economică. Moralitatea e o chestiune de principiu, nu de dozaj, spune parca Andrei Pleșu în *Minima moralia*. Nu poți fi moral selectiv. Iată de ce creținul e obligat să fie nu doar politic, ci și politic, ca să meargă cu derivatele aceleiași etimon grecesc.

– E o provocare să fii cretin în secolul XXI într-o Europă care fuge de rădăcinile sale cretine și la granița cu Rusia care instrumentează ideologic ortodoxia?

– E foarte important acest subiect, și mă bucur de întrebarea ta. Sexomaxismul și relativismul cultural, combinate cu o suicidară complexă față de islam (care e opusul lor) și o subminare simetrică a cretinismului (din a cărei cultură libertății s-au născut) fac ravagii în lumea universitară, mediatică și politică din Occident și sunt tot mai prezente și la noi, în purtarea mimetică a societății noastre urbanizate târziu și occidentalizate mai mult la nivel superficial și aspirațional („vrem o țară ca afară”). Ura de sine, relativismul moral, ingineriile sociale, deznaționalizarea, islamizarea și poliția politică a corectitudinii politice, care blochează dezbaterile despre acestea, alimentează vinovat discursul autoritar al Rusiei putiniste, care pozează în apărătoare a tradiției, a ortodoxiei, a familiei și a moralității – deși defilează cu icoana lui Stalin mai mult decât cu cea a lui Hristos, are în frunte un establishment imoral, mafiot și criminal, zdrobește militar națiunile vecine și sponsorizează ciberterrorismul.

La rândul lui, falsul conservatorism cu care ne bombardează propaganda

rusă justifică reacțiile anticonservatoare și, la noi, atitudinea antiortodoxă a elitelor filo-occidentale. Cele două extremismă stângiste, sexomaxismul occidental și național-socialismul putinist, se alimentează reciproc, iar vocea moderată și prudentă a celor care apar decent și legitim valorile credinței și tradiției e sufocată în acest vacuum de sloganuri și dezinformare.

– Poți construi, apropos de spiritul timpului, pe corectitudinea politică?

– Să ne înțelegem: corectitudinea politică este tot un produs derivat al cuviinței și toleranței cretinești, care îți cer să respecti demnitatea fiecărui om, să nu jignești, să îi sprijini pe cei în nevoie, handicapați și marginalizați etc. Ca orice lucru bun atins de stânga, această toleranță a fost deturnată înspre o veritabilă poliție a gândirii și o nouă ortodoxie seculară, după cum arată Jean Sévillia în cărțile lui. Specialist în rescrierea istoriei, alterarea limbajului și falsificarea realității prin propagandă, stânga a transformat corectitudinea politică într-o armă împotriva adevărului și a întregii ierarhii de valori pe care s-a construit civilizația europeană. Relativismul moral a demolat însăși ideea de ierarhie, de canon, de superior și inferior, de cultură înaltă și de vulgaritate, de bine și rău, de virtute și viciu.

Lucruri care până ieri erau tolerate în marginea civilizației, azi îți reclamă o onorabilitate și o centralitate pe care nu le pot avea. Grav însă e că încercarea marginii de a cuceri centrul onorabilității este dublată de marginalizarea întregului sistem de valori cretine care ocupă încă acest centru: virtutea, moderarea, decența, înfrânarea. Excesul cel mai pestriț, imoderarea cea mai bizară, promiscuitatea cea mai de născut nu doar drept de cetate – care le fusese acordat deja, în marginea ei – ci conducerea acesteia. Aadar, cretini sunt la fel de vexanți și acum ca în secolele de decadență a Imperiului Roman, fiindcă amintesc lumii precepte morale incomode.

– Ce crezi, noile tehnologii vor ajuta sau vor diminua cretinismul?

– Cred că tehnologia sunt

simple instrumente neutre moral. Cu un ciocan poți construi mobil sau sparge capete, dar responsabilitatea morală nu îți revine ciocanului. Facebook, de pildă, permite cretinilor să îți comunice mesajul, să îți mulțumească lumea pe Hristos, și așa cum permite și altora să exprime credința sau viziuni contrare. Grav e când patronii și angajații marilor companii

informatică și de comunicații (Google, Twitter, Facebook, Amazon, Microsoft etc.) îmbrășcă ideologia stângistă la modă și se simt obligați să cenzureze vocile conservatoare, cum se întâmplă adesea. De pildă, Prager University are nenumărate filme cenzurate pe YouTube, iar eu însumi am avut contul de Facebook suspendat pentru simpla vină de a fi spus ceea ce cred – altminteri în termeni civilizaționali, chiar dacă ți ioi. De asemenea, în numele combaterii *fake news*, guvernele, altminteri mari generatoare de tiri false și propagandă, se simt îndreptățiți să cenzureze voci mici și incomode.

Sigur, noile tehnologii au scos la iveală și strfunduri puțin frecventabile, au banalizat pornografia și violența verbală, și în general vulgaritatea. Ele sunt și un canal propice dezinformării și propagandei, dinspre Rusia sau din alte direcții. Iată deci că de fiecare dată când se câștigă ceva, în ordinea acestei lumi, se pierde altceva, după cum scria Horia-Roman Patapievici. Acesta nu e totuși un motiv pentru a cenzura opinii în presa tradițională sau în mediul online.

Acum, ca oricând, cretini și necretini deopotrivă, trebuie să ne cultivăm discernământul moral, intelectual, politic și estetic, să ne separăm pe cele înalte de cele josnice, adevărul de minciună, binele de rău, utilul de pernicios, frumosul de vulgaritate. Cred că trebuie să învățăm de la Hristos că calea regală spre bine, frumos și adevăr, spre omenie și iubire fraternă, spre cinste și dreptate, iar credința cretină este cel mai bun antidot la ispita totalitară, care relativizează persoana umană și absolutizează statul sau societatea.

Interviu realizat de
Cristian P. TRĂNCOIU

Ravagiile sexomaxismului

Încep să jucați și încerc?

Liana ALEXANDRU

Jurnalist

E o întrebare la care, printr-o coincidență, răspund chiar la finalul unor cursuri de actorie pe care le-am făcut la UNATC, la scoala de Duminiu. Sigur, n-am devenit actor, dar am aflat că există și să ajungi la acele forme ale eului pe care în mod obișnuit nu le accesezi, pentru că în viața cotidiană acionezi într-o marjă cunoscută și predictibilă de situații. Cu toate acestea, în această problemă: cine suntem, la ce eul nostru ajungem dacă lumea nu mai e la fel? Ca jurnalist, mi-am pus această întrebare văzând cum poate un singur om cu o clic bine organizată să transforme o arăntășă. Turcia e un exemplu, iar filmul care descrie înspăimântător de aproape lumea de acolo e *Handmaid's Tale*, după cartea lui Margaret Atwood.

Interpretările sunt desigur variate, iar rolurile genial construite: o vezi pe Yvonne Strahovski, această frumoasă și angelică,

va aduce, în sfârșit, după opt nominalizări (rol principal și secundar), premiul Oscar: locotenent-colonelul Frank Slade. Fost ofițer, trecut prin războiul din Vietnam, acum orb, ciufut, ocolit de toată lumea, împărțind singur tacea doar cu „John” Daniels (*He may be Jack to you, son, but when you've known him as long as I have...*). Într-un week-end, familia îi angajează un însoțitor, pe tânărul Charlie Simms (Chris O'Donnell), elev bursier la Baird School. Cei doi fac un cuplu fabulos, excepțional, egalat în frumusețe și complexitate, dar nu în continuitatea lui de cuplu care trebuie să se ecranizeze doar pe câteva minute, cât durează muzica (*Por una Cabeza*) și dansul (tango) în care se prind Frank Slade și Donna.

Donna e *donna* Gabrielle Anwar la douăzeci și un pic de ani, fragilă, inocentă, la fel de mirată și vulnerabilă în fața lumii cât și tânărul Charles. („Nici acum nu-mi revin după acel tango dansat cu Al Pacino”, avea să mărturisească, mai târziu. „Degetul de la picior mi s-a

And I have seen boys like these, younger than these, their arms torn out, their legs ripped off. But there isn't nothin' like the sight of an amputated spirit; there is no prosthetic for that. You think you're merely sending this splendid foot-soldier back home to Oregon with his tail between his legs, but I say you are executing his SOUL!! And why?! (...)

I don't know if Charlie's silence here today is right or wrong. I'm not a judge or jury. But I can tell you this: he won't sell anybody out to buy his future!! And that, my friends, is called integrity! That's called courage! Now that's the stuff leaders should be made of. (...) You hold this boy's future in your hands, committee. It's a valuable future. Believe me. Don't destroy it! Protect it. Embrace it. It's gonna make you proud one day, I promise you.

Ei bine, dragă Cristian Pătrășcuț, adevărul e că, nici în imaginația vieții sale, nici în altă viață pur și simplu, nu mă pot închipui actriță, drept care am răspuns aia: mi-ar fi plăcut „rolul” uneia dintre fetele din restaurant, la scena dansului. Sau al doamnei aceleia (secretara colii?), care pare a fi cea care înțelege procesul verbal, e singura cu un caiet în mână care stă, cu scaunul restras clar față de cercul profesorilor, loc din care-l poate vedea perfect pe locotenentul Slade înându-i fabulosul speech. (*Ho-ha!*)

Vitalie CIOBANU

Eseist, scriitor

Mi-ar plăcea să experimentez postura lui David Locke (e adevărat, doar până la un punct), jucat de Jack Nicholson în *Professione: reporter*. Tentația de a deveni altcineva, de a-și schimba identitatea, de a alege o altă viață... Jurnalist, producător de documentare la BBC, e uat în încercarea de a-și lua un interviu liderului rebelilor dintr-o arăfricană, nefericit în viața personală, David Locke are „ansa” să-l întâlnească într-un hotel de rău nume, la marginea de ertului, pe un traficant de arme, pe nume David Robertson, care moare subit de un atac de cord. Prenumele comun și asemănarea fizică dintre ei dau eroului nostru o idee în strălucire: Locke îi falsifică pașaportul, dezlipește poza defunctului și-l pune în loc propriu fotografie (încă nu eram în era digitală, o plastografie de felul acesta se putea face ușor). Recepția hotelului nu se prinde de substituiri (plictis, zăpăcit... Africa, ce vreți?), astfel încât „reincarnatul” Robertson își poate savura noua viață, identitatea de împrumut. Și pentru a se confunda pe deplin cu rolul în care a intrat, mânat de curiozitate, bifează reperele agendei traficantului de arme, întâlnindu-se cu clienții acestuia care, la fel, nu realizează că au în față o altă persoană, nu se prind de înlocuire.

Schimbă ceva în viața ta, să o iei de la capăt, să devii o altă persoană, cu un nume preluat – Locke trebuie să acesse această aventură delicioasă, pasionantă, alături de noua sa prietenă (jucată de Maria Schneider – o partitură plină de grație și ingenuitate). O aventură periculoasă, totodată: încerci să scapi de umbra

ta, înspre trecutul îmi urmă, nu te las să-ți scapi, îți dă întâlnire în holul unui hotel din Barcelona... și de-ar fi doar atât. Opiumea lui David Locke pentru „David Robertson”, transformarea sa în altă persoană, pierderea și relatarea și determinarea în care nimere te îți anulează libertatea răvnită. David Locke merge până la capăt cu metamorfoza, o imbricată cu onestitate sau mai degrabă cu inconștient, instinctiv, nevrând să se lase „tras” înapoi în pielea celui pe care se străduiește să-l uite, reușind să-l facă pe ceilalți – fosta iubită, foștii colegi – să accepte noul destin, noua înfrângere, după ce îi asumă ultimele consecințe: falsul Robertson pierde de mână unor gherile care-l cuceresc, dar pentru motive diferite decât poliția. Asasinii îl cuceresc pentru ceea ce devine, autoritățile pentru ceea ce a fost, dar nu voia să recunoască. Moartea îi legitimează impostura, i-o instituie ca pe singura și adevărată sa identitate.

Pseudonim, hieronim, dublură, aparență, simulacru... sunt, cred, tot atâtea „tag”-uri, cum le-am spus azi, pentru acest film de excepție.

Simona CONSTANTINOVICI

Eseist, scriitoare

Într-un film mut, din 1918. În *Via de câine*. Nu, n-a vrea să joc în *Profesorul Bosco*, din 1919, nici în *Limelight*, din 1952. Să fiu ca o umbră a lui Charlie Chaplin, într-un film cu *happy end*, din tinerețe actorului. Face el doi pași, fac și eu. Se uită peste umăr. Mă uită și eu. Se apleacă să culegă o pipă. Întorc, cu sfială, capul, dar nu culeg o pipă. Mă, cu alte cuvinte, fâșălesc. Nu mi-o va da, pentru că nu mă vede. O aruncă departe. Se sperie. Un câine îl trage de nădragi. Aleargă și nu mă văd. Sunt ca o umbră.

Zâmbește pe sub mustață. A vrea să am și eu o astfel de mustață. Pot să-mi lăpesc una cu scotch. Nu pot. Pe atunci, se ține, nu exista scotch. A fost inventat mai târziu, în 1930, de Richard Drew. Pantaloni mei sunt largi. Ar mai încerca o persoană în ei. Pantofii au bot. Plăria îmi absoarbe fața. E ca un clopot. Grea, din fetru. Din altă poveste. În alb și negru, totul e mai clar. Ochii nu-s obligați să se adapteze la ritmul culorilor. Să fiu un fel de Edna Purviance, căzut-n admirație. Să nu vorbesc. Filmul mut m-ar avantaja. A putea să tac. *When dreams come true*. Să dau cu încetinitorul scena din final, când Chaplin ia în palme celulele pupă pe bot.

Să fac o piruetă mută și să dispar în fața unei perdele. Să simt tristețea de pe chip cum alunecă-n timp, cum, ca o trenă, căruța cu sine praful de pe-o stradă îngustă, dintr-un cartier cenușiu, frumusețea. Să mă rostogolesc, la fel ca el, să râd cu poftă, în timp ce banca pe care stau se nclină la dreapta, la stânga, asemenea unei bănci umplute până la refuz cu pasageri clandestini. Să mototolesc o hârtie. Să-o arunc peste gard. Copiii din curtea cu fântână năvălitoare să întrebe cine a aruncat-o. Și filmul să continue. Mut. *A dog's life*. La capătul poveștii, să fiu tot acolo, ca o umbră, așezată pe niște trepte. Același câine vagabond să sape adânc în amintire. Și Chaplin să mă nătrebe ceva frumusețea. Să nu aud. Tocmai trece un tren cu marfă. Măgă de ultimul vagon.

într-un rol diabolic; pe Joseph Fiennes, fostul Shakespeare îndrăgostit, jucând comandantul sadic, religios, dar plin de vicii; iar pe Elisabeth Moss, slujitoarea, în ipostaze dintre cele mai năucitoare: de la corporatista liberală, marșantă cu un bărbat de culoare divorțat și prieteni gay în lumea liberă, la servitoarea abuzată pentru salvarea maternității în lumea distopică din Gilead, care se zbate cu cele mai neapetate mijloace să-și salveze familia. Un astfel de caracter mi-ar plăcea, pentru că acoperă, de fapt, multe din rolurile pe care femeia le-a jucat de-a lungul istoriei, dar aici sunt toate într-unul și fac personajul extrem de puternic. Și pentru că într-o arăntășă libertatea a fost câștigată atât de sângeros, iar adevărul mistificat ani de zile, mă mai întreb și ca om, și ca jurnalist, cât de mare e distanța până la dictatură...

Lidia BODEA

Director general Humanitas

Parfum de femeie (1992, Martin Brest). Cu Al Pacino făcând un rol care-i

vindecă, dar inima nu.) De jur împrejurul celor doi dansatori, la mesele din luxosul restaurant, regizorul a așezat ceva lume, femei și bărbați care se opresc rând pe rând din ce fac, întorc capetele și îi privesc, vrăjii, pe cei doi dansatori de ocazie. La sfârșit, aplaud frumusețea dansului, iar pe chipurile lor privitorul care suntem poate citi încântare, fericire, admirație, recunoștință de a fi fost parteneri la câteva minute de grație. Toate trăsăturile astea par să fie adevărate, nu jucate.

În oglindă, spre finalul filmului, la fel vor aplauda cei adunați în eleganta aulă Baird School, profesori și elevi străni și asiste la execuția/exmatricularea lui Charles, și deturării de la scenariul inițial, din nou, de apariția și performanța lui Slade, – alte minute care-ți taie respirația, tot un fel de dans, de muzică:

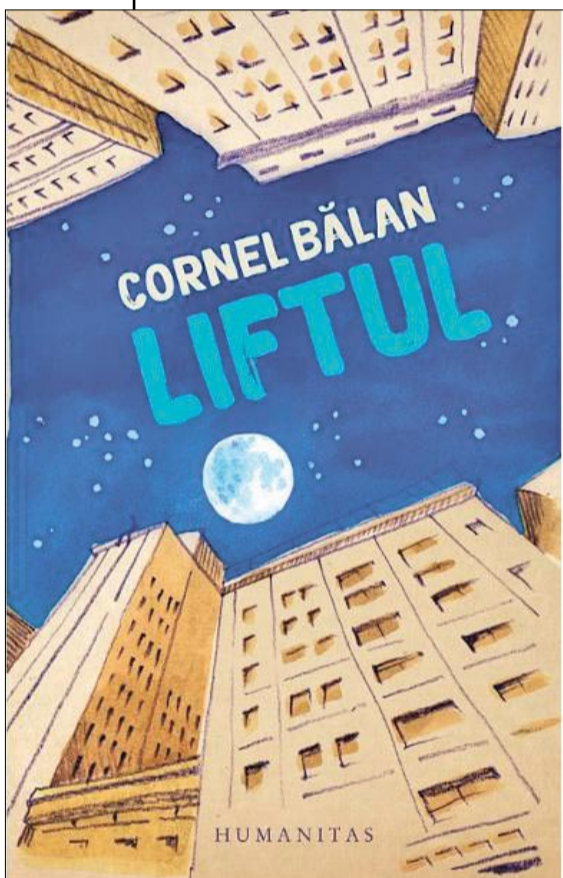
Trask: Sir, you are out of order!

Slade: Outta order? I'll show you outta order! You don't know what outta order is, Mr. Trask! I'd show you but I'm too old; I'm too tired; I'm too fuckin' blind. (...) There was a time I could see.

Zero barat

Alexandru BUDAC

Pe clapeta biografică a ultimei sale cărți, *Liftul* (Humanitas, 2019), Cornel Bălan are profilul autorului matur. A scris deja un roman – ce i-a adus dintr-un foc premii pentru debut, dintre care unul la Chambéry –, lucrează la al treilea, a publicat proză scurtă pe platforme online, dar și în *Iocan* și în reviste ale diasporei românești din Canada, s-a implicat în crearea și menținerea unor site-uri literare. Cum s-au născut curiozitățile? Din câte, trebuie să-mi asum din nou misiunea ingrată de a atrage atenția către împărțitul gol. Trăim într-o lume a aparențelor și a cultului pentru imaginea publică, iar CV-ul constituie doar un ciob în caleidoscopul minciunilor pe care ni le spunem singuri.

Dacă a preda scriere creativă, a alege *Liftul* pentru cursul despre *cum s-mu*: cum s-au început un paragraf, cum s-au premeditezi povestea de dragoste, cum s-au strici dialogul, cum s-au faci o descriere, cum s-au amesteci genurile până la indistincție, cum s-au dai în bar la toate capitolele. De când mă învăț în lumea noastră literară, am căutat două certitudini de neclintit: cei din proximitatea scriitorilor nu le spun onest părerile – eventual, o fac la ruperea prietenilor, prin injurături și atac la persoană –, și nici scriitorii nu tolerează bine observațiile critice. Mă refer la obiectivele exprimate în privat, nu pun la socoteală cronicile nefavorabile, acestea sunt percepute drept tentative de omor. Cu siguranță se petrec lucruri similare și la casele mari, însă am convingerea că a fi suficient este caracteristic micilor culturi. Orgoliul și invidiile prea balonate, prin raportare la nivelul producției. Îmi imaginez că lui Cornel Bălan fie nu i-a zis nimeni punctual care sunt problemele scrisului său, fie el nu a

inut cont de niciun sfat. Altfel nu-mi explic cum de a bifat gama completă a erorilor începătorului.

Personajul narator, un tânăr de vreo douăzeci de ani, locuiește cu mama într-un apartament de bloc. Nu are job, nici iubit. Colecționează în foldere funduri de femei, descarcă de pe Internet. A adunat neîmpliniri, iar situația se dovedește cu atât mai frustrantă, cu cât se tie înzestrat cu o gândire analitică ieșită din comun. Din copilărie visa simboluri matematice și putea vizualiza funcții în culori. Pentru că suferă de insomnie, folosește timpul când țigărită încercând să rezolve conjecturi din teoria numerelor, iar în calitate de *computer architect* îi promise lui Gonzo, amicului său violent, un fel de interlop de cartier, softul menită să-i garanteze succes deplin la pariurile sportive. În apartamentul vecinului Vily, care spionează locatarii blocului cu o cameră ascunsă, montată în lift, tânărul zărește o brunetă ravisantă dormind, îi fotografiază posteriorul dezgolit cu telefonul mobil, și de aici încolo lucrurile încep să se complice. Protagonistul primește prin SMS o invitație la interviul de angajare organizat de o firmă dubioasă, anonimă, și apoi, în speranța că va scăpa de insomnie și de ceea ce seamănă cu narcolepsia, acceptă să testeze mașina americană de dormit, achiziționată de un doctor „somnolog”. Înregistrările paranoicului Vily, aparițiile fetei misterioase, compania cu activitate cenușe, experimentul medical în cadrul căruia naratorul joacă rolul cobaiului neștiutor se asamblează în teoria conspirației.

Fic iunile matematice sunt sateliți mitologiei lui Superman, iar mitologia lui Superman reprezintă varianta populară a străvechilor narațiuni religioase cu alei crescute în sânul familiei adoptive de paterfamilias, până la evenimentul ce le revelează adevărata obârșie astrală. În orice poveste cu matematicieni – poate fi și un fizician, un sceptic gata să îndoiească logica aristotelică, un copil autist, un spărgător de coduri militare sau genetice a.m.d. – se împerechează Oedip, profetul solipsist, chinat de vinovății picante, și platonistul iubitor de forme ideale. Nu întâmplător, după romanticism, motivul pruncului mesianic și cel al mentatului senzual au fost preluate de *science fiction*, deși le regăsim și la autori din afara genului (Don DeLillo, de exemplu, pune la treabă copilul-matematician în *Ratner's Star*, iar Richard Powers deghizează în caracterele lui minile geniale sub veșmântul muzicienilor pitagoreici). *Der Übermensch* frământat și-a cunoscut gloria pulp în *The World of Null-A* (1945) de A. E. van Vogt. Ursula Le Guin i-a rafinat trăsăturile în *The Dispossessed* (1974), David Zindell a multiplicat figura la scara unei întregi caste, în *Neverness* (1988). Nu am idee în ce variantă s-ar putea relua tema, frământată și dai audienței senzația că a văzut filmul de prea multe ori.

Bănuiesc că supercapacitatea naratorului din *Liftul* trage cu ochiul spre aptitudinile matematicianului Benoît Man-

delbrot, care găsea rezolvările ecuațiilor polinomiale vizualizându-le (pentru noi, muritorii de rând, începe la calcule mentale, asemenea însuși iri chiar sunt de domeniul SF). Din nefericire, Cornel Bălan lasă în aer trăsătură specială a personajului. Conjectura nu îi demonstrează relevanța. M-am simțit în elat în a teptări, ca și perspectiva unui *nerd* cu puteri ascunse, pierdut printre betoanele bucurătenne, mi s-a părut inițial excelent. Regret sincer că Bălan nu s-a priceput să-o exploateze ingenios.

Odat cu angajarea insomniacului la compania condusă de un oarecare Iosifescu, glisăm spre alt gen uzat: parabola de inspirație kafkiană. Firma, al cărei profil nu e niciodată lămurit – în mod deliberat –, abstractizează simplist multinaționalele: structurierarhic, bârfe în restaurante, *team building*-uri, angajații croiți după ablon, sarcini transmise într-un limbaj confuz (menționat, nu prezentat ca atare). Se-diul se află într-o clădire cu trei niveluri sub pământ și trei deasupra. Salariile sunt urca și sau coborâți cu liftul de la un birou la altul după gradul de calificare și vechime. Detaliile sunt atât de imprecise și de schematice – amplasamentul firmei, activitățile de acolo, intrigile colegilor, intențiile lui Iosifescu –, încât nimic nu capătă noimă. În plus, amicii și prietenii de facultate ai naratorului, la fel ca și colegii de la locul de muncă, sunt tipologii. Onomastica le divulgă rolul atribuit în diegeza sau funcția îndeplinită în cadrul sistemului birocratic: Yoghiniul, Nășosul, dar și Zelosul, Nășogul, secretara. Ar fi fost indicat că măcar cei din prima categorie să aibă consistență, ca să se justifice subierea celor din al doilea grup. Iar Iosifescu nu e nici sinistru, nici ridicol (și în niciun caz, kafkian). Este o entitate neglijabilă.

În mod similar, doctorul Crișanu te convinge prin nimic. Mașinaria lui de măsurat impulsuri cerebrale deschide ușa spre teoria conspirației: și se strecoară victimei în minte, e mânat în mână cu Iosifescu, în ce plan ontologic se petrec evenimentele? Cornel Bălan gestionează stângaci câmpul posibilităților. M-am luminat înainte să isprăvesc prima treime a romanului că naratorul nu trebuie creditat. Are grijă să repete că nu tie când e trează și când doarme, iar într-o zi se dezmeticește în camera lui, conectat la aparat, frământat și amintească împrejurările. Bălan nu lasă loc de speculație. Aproape tot în actanții îi descriu și îi interpretează propriile vise. De unde s'ar storci finalnea teptată? și acest motiv, confuzia dintre vis/nebunie și realitate, a ajuns la o vârstă înaintată. Nu știu asupra cui mai are efect.

Intâlnirea amoroasă se aranjează grosolan din condei. După ce nu reușește să afle identitatea fetei fotografiate pe furi în apartamentul lui Vily – chit că, vom descoperi, locuiește în același bloc –, bruneta apare prompt la, așteptat, cabinetul lui Crișanu, cu fundul vizibil prin hala-

tul transparent, a așteptat pacientul să compare originalul cu imaginea post-tratată în telefon. Numai în filmele porno își serpe te dreptul de a fi surprins: se panoramează cabinetul, îți sigur că o să apară asistenta. Ac-pac, din trei replici frământate și piper – monotonia constituie singura notă distinctivă a dialogurilor din carte –, iată-i pe bancă în curtea spitalului, povestindu-și viețile și pasiunile ca niște tocilari infantili și plicticoși. El o ciupește pe unde apucă, ea îi zice „Nu sunt obeză, nesimțită!” O cheamă Eva.

Cornel Bălan nu obține interdependență dintre nucleele narative buite haotic unul de celălalt. Romanul trenează și se încălcește în divagații și intrigi secundare superflue, personajele perorează în gol, iar partiturile a-a-zis tiinifice referitoare la istoria matematicii ori la afeciuni medicale arată de parcă ar fi lungi extrase din Wikipedia. Vocabularul limitat, ridicol de-a dreptul, și alung orice speranță. Superlativul lui Bălan sunt „superb”, „halucinant” și „ocant” (când crezi că ai scăpat, le permută, ca să le folosească cu valoare adverbială): „Interviul fusese halucinant”, iar fata „Avea exact aceleași două kilograme în plus, superb distribuite [...]”. Reînem și că „pulpele lipite una de alta artau ocant de bine.”

Auctorele este aphon la repetiții (oare de ce nu i-o afi citit textul cu voce tare?): „Pietriul de pe alee scria nea sub pații noștri, iar ea purta niște teniși albi, la fel de minusculi ca și sandalele care plângeau după ea în baia de serviciu. Eu a fi plâns dac în clipa aia, în locul meu, ea ar fi ales să calce lângă vreun alt individ și poate de-asta îmi imaginam că sandalele oftă după ea.” Nu vă stresați, nici eu n-am în eles. Descrierile sunt rizibile. Când nu le trivializează cu pletora de pronume și adjective demonstrative („nasul la mare”, „degetele alea galbene”, „pielea aia”, „filmul la de Oscar”, „castanii ia”), le golește de informație („atmosfera ciudată”) sau le lucrează în propoziții de clasa a patra: „Afară adie un vânt călduț. În intersecție, mașinile încet se claxonează, dar cu o furie mai reîntorsă. O florăreasă începe să strângă garoafele din fața gheretei. Un bătrân cocărit încearcă să prindă tramvaiul 40.” Nu scapăm de murmur și gnomice: „Aflasem cum o cheamă, ea aflase că există.” Îmi amintesc de elogiul nemuritor – îl aud pe la festivități cu gladiole, DHC-uri, în emisiuni revrsate –, „Vom umesc că există!”

Prin generația „două mii tilor” tot s-a ales cât de cât grâul din neghină. Unii au confirmat și s-au afirmat. Acum observ că se consolidează un nou desant: prozatori incapabili să scrie, dar deja cu portofolii de edituri bune, traduceri, târguri și premii, pe care și le flutură pe sub nas, în pofida faptului că ai parte de mai mult stil în mesaje trimise în cod Morse decât în ficțiunile lor. Adie un vânt călduț, într-adevăr. Mă ia cu frig. Asta e, vom convieui. Eu o să află cum îi cheamă, ei o să afle că există.

Prin etape radicale, de la demantelarea avântat până la recuperii entuziaste au trecut discuțiile stărnite de literatura română scrisă în perioada comunismului. Cu evoluția ei în regim de replică (după cum observa Eugen Negrici), a fost un timp zguduit de est-etică propusă de Monica Lovinescu. Altfel, judecarea trecutului literar s-a făcut după divorțul dintre biografie și operă, vărându-se în sertare compromisuri sau contagiuni propagandistice indubitabile. Dincolo de revizitările (de)mitizante, etice, estetice, politice rămân concepte ale celor întretierii relevabile, pe lângă paradigma discursivă, un anumit mod de a privi lumea.

Demers solid, care evidențiază amprentele etice și politice la sate pe oglinda literaturii, este *Politica ironiei în poezia românească sub comunism* (Casa Căminului de Tâmbulea). Cartea îi aparține Corinei Croitoru și are ambiția de a înlăunța imprecizia conceptuală care a însoțit ironia până într-ocola încât V. Joseph A. Dane a ajuns să îi conteste existența. Practic, urmărirea evoluției noțiunii de ironie „de la înlesul său originar negativ, de ipocrizie, la conotația pozitivă primită odată cu atribuirea procedurii de către Platon lui Socrate, la acceptiunea sa de tehnică retorică impusă cu succes în aceeași perioadă și perpetuată, ca manifestare dominantă, până la începutul secolului al XIX-lea, când ironia e reappropriată filozofic de către romanticii germani dobândind, totodată, o valoare literară.” (p. 18)

Odată intrat pe palierul modernității estetice, conceptul de ironie s-a înfășurat într-o mantie elitistă și idealistă, pronunțat proiectat în reflexivitatea poeziei romantice și afirmat ca ironie estetică, în contrast cu ironia socratică sau cu cea verbală (dialectică, respectiv retorică). Mai târziu, a intrat în etapa modernității etice, care a produs și democratizarea ironiei – consecința Primului Război Mondial și desigur abia după 1945. „Datorită esenței sale transideologice, care o înfășează atât ca marcă de superioritate, cât și ca apanaj al minorității, ea este cultivată de scriitorii pentru o elasticitate care permite revolta etică împotriva puterii totalitare și eschiva simultan pe considerente estetice. În baza acestui echilibru salvator între spus și nespuns, ironia se manifestă cu precizie în poezia, iar nu în proza scrisă în perioada comunistă, așa cum o demonstrează, printre altele, și cazul literaturii române.” (p. 18-19)

Conceptual și metodologic, autoarea nu evită nisipurile mici toare: le traversează fiind exact ce are de făcut pentru a nu aluneca, iremediabil, în pâlnia unei aporii sau pentru a nu fi prins, definitiv, în capcana imobilismului. Amenințarea inițială vine de la granulele prejudecății potrivit căreia ironia și poezia sunt incompatibile. Asumându-și riscul de a zdruncina opinii cimentate, Corina Croitoru evocă, diahronic, formele de poeticitate și explică mecanismele prin care cele două concepte (ironia și poezia) au intrat în osmoză. Incompatibilitatea rămâne ironia etică nu cu poezia, ci cu lirismul, în esență ca formă estetizantă și esențialistă. O altă zonă

sensibilă a discuției este atinsă odată cu delimitarea materialului poetic studiat, în funcție de raporturile dintre ironie și angajament – cu termenul de *angajament* venit pe filieră franceză, cu tot cu jocul de cuvinte dintre *langagement* (logoree) și *encagement* (închidere în colivie).

Trei tipuri de angajare fac de prezentul istoric distinge autoarea: angajarea în pofida acestuia (proprie poeziei reflexive), angajarea în vederea acestuia (evidențiată de poezia militantă) și în relație cu acesta (specific poeziei tranzitive – asupra căreia se oprește într-o secțiune generoasă a cărții). A adăuga c literaturii române din anii comunismului i-a lipsit o poezie de revoltă și sau un grup literar profund implicat în realitatea politico-istorică, cum au fost „noii barbari” în Polonia. Inexistența unui samizdat consistent, comparabil, să zicem, cu cel din fosta Cehoslovacie, rămâne (în) un subiect de investigat. Revenind la studiul Corinei Croitoru, se poate conchide că, susținut de pilonii unei bibliografii teoretice durabile și cu manevre iscusite ale instrumentarului metacritic, prima parte a lucrării, dedicată *Premiselor teoretice*, se dovedește a fi un exercițiu reu de contextualizare și analiză conceptuală.

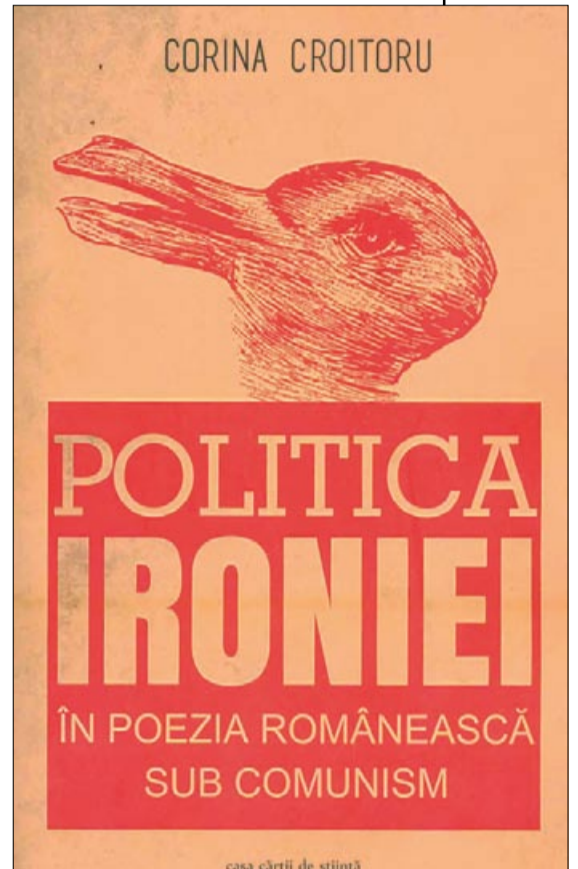
Demersul exegetic constituie un prob de rezistență inițială prin sugestia poeticului (formă de angajament atipic, reliefat ca distanță participativă față de relieful socio-politic) și continuat prin investigarea operei unor scriitori distribuiți după criterii istorice și generaționale. În cor-

pusul de texte analizate, autoarea găsește evoluția unui mod de supraviețuire – cu ironia ca mijloc de expresie a interdicției de a vorbi deschis, dar și a neputinței de a trece sub tăcere apăsarea totalitarismului, în interiorul unui triunghi compozițional în care stabilește comunicarea (cu un destinatar avizat) și, totodată, excomunicarea (a întelegerii și a receptorului inocent). Din generația războiului protagoniști apar Geo Dumitrescu, Eugen Jebeleanu și Nina Cassian, prilej pentru a observa că ironia etică s-a insinuat în poezia românească încă înainte de instaurarea comunismului, dar că frecvența ori intensitatea ei a fost fluctuantă de la un nume la altul.

Extra dintre aizeciți sunt Marin Sorescu, Ana Blandiana (cu ironia ei gravă sau cu apelul la parodie), Adrian Păunescu (cu „demonstrația de adaptare circumstanțială”) și Nicolae Prelipceanu. Dacă *Atacul etic și actul dizident* apar ca indubitabile în poezia și biografia lui Mircea Dinescu și Dorin Tudoran, devierea stranie a unor optzeciți de la principiile autoreferențiale și auroreflexive lasă loc ironiei angajate – pe urmele celei schizate de generația războiului. Cu o diferență: la Matei Vișniec poetul fixează întretierea dintre ironia postmodernă și cea modernă, în vreme ce Magda Cârneci și Mariana Marin aleg ghimpele celei de-a doua.

Prin mobilitatea ei teoretică și cu pîruetele analitice care aduc la lumină afinități, disjunctive și particularități discursive, *Politica ironiei* îngăduie trasarea unui ta-

blou pertinent al modalităților de situare critică pe care (în grade diferite) unii poezici le-au ales în raport cu o conjunctură istorică nefastă. O ipoteză de lectură inci-

tant, cu o concluzie pe măsura calităților de acrobat ale ironiei poetice: între culpa refugiului estetic și consecințele angajării etice, ironistul a ales libertatea resimțită pe pragul unde e, în același timp, supus și revoltat.

Lumilededup

La debut, poezia Alinei Purcaru avea o doză suficient de insolită pentru a atrage atenția și o concentrație îndestul toare de substanță pentru a o purta, cu luare-aminte, în memorie. Cartea fragmentării (auto)distructive și a (re)echilibrării dubitative era *rezistență*, iar noul volum al Alinei Purcaru, *Indigo* (Tracus Arte, 2018), vine în prelungirea poemelor apărute la debut – fără ca acest lucru să afecteze incandescența care îi umple galeriile sau să provoace, prin suprasolicitare, uzurizarea dispozitivelor tehnice: *Indigo* reușește să apese puternic pe releele interne care înlăunțur hazardul și permit progresia (după caz, regresia) dialectică.

Alina Purcaru scrie despre vulnerabilitate, dizolvare și recalibrare, scrie exact și aspru, simplu și livresc. Derutant și vag estetizant. Scrie despre o lume alunecoasă, în care dispersia sinelui nu exclude profilarea întrem toare a feminității. Confesiv și ermetic, traversat de gânduri germinative și subite retrageri afectiv-imaginative, poezia din *Indigo* pare închisă cu un lac tăcuț și cu rui cheie lipsește la apel, când, de fapt, încuietoria se descurcă singură (însă nu definitiv) dacă îi stai destul în preajmă. Preocupat de construcție și convins că poemul este de neconceput în absența tehnicii, Alina Purcaru înnoadă fibrele erudiției cu tulpini lexicale strănii și îi include palpitul poetic într-un înveliș alcătuit din penumbra și urzeli mate.

La fel ca *rezistență*, *Indigo* este o carte cu trei segmente – unitar, milimetric finisat, în care arhitectura poemelor și succesiunea lor relevabilă, împreună, o stare de spirit (definitiv de tulburări hotărâte, insinuate, înfrânate, sporadic de-mascate) și o privire personală asupra poeziei – concepută nu ca excizie, ci mai degrabă ca încapsulare, neurochirurgicală operată, a turbionului existențial și a emoțiilor abisale: „atunci au srit gardul au intrat cu forță în casă era întuneric dar în întuneric/purtam ochelari/mi-au cerut să mi-i scot/un bărbat m-a împins/și nu tiam dacă/mi-a dat brânci sau m-a ridicat/aerul m-inea/acolo nu mai era greu// apoi a venit un al doilea care ne-a blestemat// și un al treilea care a turnat/gălele de apă rece pe noi/a încercat să-l împingă cu ușa/era viața noastră în joc// m-am uitat în toate părțile/aerul era indigo/semna cu ora trei dimineața” (*stop-cadru*).

Întâlnirea dintre vâzute și nevăzute (alunecând oarecum înspre Aleph-ul borgesian) concentrează în jurul ei stări fulgurante care generează un flux poetic pe muchie de cuțit. La rândul-i, acesta oglindește harta mentală a unui eu imprecis, în continuă rămișoare și rezare, la fel de capabil să comunice și să ascundă, să se stratifice sau să se multiplifice. Să urmărească golirea catastrofală a spațiului afectiv ori să aștepte necesara comuniune, printre chipuri de „zei, sclave, sfinte, convertite, fugite, pângărite.” Distilate prin confesiune sincopată sau prin viziune simbolică conotată (prin „urmele cernelurilor” ori a unor „vânturi indigo” din *Tattoo tabu*, bun oară), camuflați în albul impenetrabil din *Scut în vis* sau sub armura unor (in)certitudini, stările și momentele esențiale sunt a ezate sub lupa unei lucidități care sondează, autoflagelant, atrofierea identitară și marginalitatea: Neostentativ, dar indeniabil ca albul care străbate și *rezistență*, unul dintre punctele de sutură cu cartea debutului, dar și de convergență a celor trei secțiuni (*Tehnica plierii, Devieri, Exerciții pentru jurnalul paralel*) este recursul la imagini reziduale, care redimensionează obișnuitele excluzeri și delimitează o materie contaminantă, strâns legată de zdrenă uirea profundă a cotidianului.

Cu muchiile-ascuțite, simplitatea narativă a poemelor disimulează circumstanțele intense dramatice, spongioase și îmbibate de singuratețe, de culpe reale sau imaginare, de posibile (nu și probabile) izbiri. Mai mult ca primele două părți, *Exerciții pentru jurnalul paralel* adună fragmentele biografist-confesive într-un efort în care pregătirea, calculul și replierea dau măsura gestului decisiv și a spaimei pe care o provoacă. La urma urmei, nu doar *Foaia de observație VI* arată că nimic nu este definitiv în *Indigo* – în afară de certitudinea disfuncționalității sau a inexistenței unei plase de siguranță: „data este scrisă îngrijit/toate pregătirile au fost făcute/cu disciplină/și oștri-mi fiu din nou propria soră medicală/eliberez automat/amnezia și fric/pentru că originalul s-a potă exista// acolo orice într-un printr-o explozie/ [...] mușeni și restul/substanțelor care tind să se ridice la suprafață // încropesc acest dosar al vinovățiilor/și smulg tot ce mai poate fi smuls/până când va fi complet/va fi brutal” (*coborârea*).

Ambigu, trauma nu este mai puțin reală. Complicat filtrat, intensitatea existenței *Indigo*-ului nu este mai puțin intens poetică. (G.B.)

Serata cu povești devia

Marian ODANGIU

Vigoarea stilistică și scriitură alertă și provocatoare susțin, în cel de-al cincilea roman al Veronicăi Balaj*, după *Srb-tori amânate* (1993), *Văra himerelor* (1996), *Baltazara* (2001) și *Cina Lupilor* (2013), o construcție epică deloc sofisticată, aproape liniară, derulată pe mai multe planuri, cu un număr mare de personaje, aflate, majoritatea, la *Amiază vieii*. Detaliul este important nu numai pentru că îngăduie dezlegarea metaforei din titlu, dar și pentru că exprimă o notă

esențială romanului, *solaritatea*. Prin limpezimea narativă și prin seninătatea abordării unor teme și dileme dintre cele mai grave ale vieții de fiecare zi, *Srb-tori amânate* este una dintre cele mai luminoase cărți apărute în ultimii ani.

Primul dintre planurile narative este acela al unei croaziere pe Mediterana cu nava *Fantasia*, nume premonitoriu, care anticipează amestecul de adevăr și ficțiune ce străbate, de la un capăt la altul, aventura epică. Este o călătorie oarecum iniatică, deopotrivă exterioară, cât și, mai ales, interioară, de explorare și interpretare a unor trăiri intense și a unor experiențe copleșitoare prin dramatism, la limita dintre realitate, confesiune și rememorare. O călătorie pe care protagonistă, Veronică, Teodosia Andreescu, o efectuează, cu scopul de a susține la bordul vasului, pe post de moderatoare, un spectacol *reality* intitulat *Nunta de argint*, un fel de serată-concurs cu povești devia: „Viitoarele personaje, în concursul regizat de mine - zice, la îmbarcare, actrița - îmi vor pune la încercare puterea emoțională. Fără voia lor mă vor face să-mi fie mieșnic de timp, de ore, de stolul de gânduri din care, în cele din urmă, nu va rămâne nimic”.

Actriței îi stă alături Mario, asistentul ei, un italian tânăr și plin de arm, bun cunosctor al locurilor, dar și al meandrelor sufletului omenesc. Pretextul - serată-concurs - trimite la faimoasa piesă a lui Luigi Pirandello, *ase personaje în căutarea unui autor*, după cum trimite și la recentul roman al lui Slavco Almajan, *Picnic de ziua unui înger* (2014). În acesta din urmă, invitația la un picnic aniversar în vila *Belvedere* de lângă Dunăre adreșat unui grup de apte personaje care mai de care mai străni, fiind boeme, nemulțumite de „*picanteriile vieții*”, devine, pentru actrița, o cale de exorcizare și de recuperare a propriei identități prin activarea *democrației amintirilor* și prin ignorarea oricărui graniț dintre realitate și imaginar.

Însă, în vreme ce eroii lui Slavco Almajan sunt mai degrabă idei și concepte decât ființe umane reale, tot atât de oportunități pentru scriitor de a pune în discuție teme fundamentale ale existenței, romanul Veronicăi Balaj, propunându-i tot o largă reflecție asupra unor probleme-cheie, precum impredictibilitatea destinului, rolul și sensul întâmplării, eliberarea de povara trecutului și a amintirilor, consecințele asumării momentelor de cumpănă ale sorții, încrederea în valorile pozitive ale existenței, valoarea compasiunii și a gesturilor caritabile, a empatiei și solidarității în fața vicisitudinilor, sinuozitățile relațiilor din cuplu, valorile esențiale ale unei iubiri adevărate .a.m.d., este o exaltare a viului, a *vieții care se viețuiește*, a înfruntării limitelor și a depășirii lor ce îi transformă pe protagoniști în niște *învingători*.

Tot spre deosebire de romanul lui Slavco Almajan, *Amiază nevindecată* este mai puțin o carte a întrebărilor, cât una a certitudinilor, a răspunsurilor: personajele Veronicăi Balaj sunt oameni care au depășit cu succes o serie întreagă de încercări ale vieții, au trecut, cu multiple sacrificii, prin momente de cumpănă, au supraviețuit în împrejurări nefaste de întoarcere și au ajuns la pragul de sus, al *certitudinii*, al convingerii că greutățile, Rulul pot fi înfrânte. Ele *nu mai pun la îndoială* adevărurile existențiale, ci *exprim* concluziile clare, ferme și demne de urmat, ale unor experiențe dure, exemplare.

Pseudojurnalul de călătorie pe care *Amiază nevindecată* îl coagulează la acest prim nivel al romanului nu este, în pofida numeroaselor pagini de consemnare cvasi-reportericească a unui itinerar turistic uluitor prin frumuseți și spectaculozitate (Palermo, Valetta, Marsilia), decât un fundal. Unul care, desigur, probează experiența de jurnalistă a autoarei, de reporter frenetic și bine documentat, înzestrat cu o deplină stăpânire a descrierii precise și elocvente, a notărilor esențiale, ca în această secvență dintr-o plimbare prin capitala Maltei, în care nu ineditul peisajului contează, ci mult mai mult, reflexia interioară, impactul asupra minții și spiritului personajelor.

Simultan cu acest plan al realității imediate, *Amiază nevindecată* propune și un al doilea discurs epic, de astăzi *confesiv*, într-o oarecare măsură, *autobiografic*. Un roman epistolar alcătuit din mesaje pline de sens dintre Teodosia Andreescu și prietena sa Anca, schimbate din convingerea că „spovedania făcută unei alteia va duce la vindecare”. Femeile împartesc un destin *în oglindă*, sunt, la capătul unor iubiri ratate, bătute de „zgura amară a ciunii”, încearcă, sprijinindu-se una de cealaltă, să se salveze sufletele, să-și recupereze liniștea interioară, să se elibereze de povara unor amintiri care le apăsă, le distorsionează puternic bucuria de a trăi clipa. Sunt, aadar, două psihologii în balanță: una și cealaltă pierdută o ființă iubită prin plecarea la cele veșnice. Și una și cealaltă simțind din plin gustul amar al trădării, al imposibilității de a fi pentru totdeauna alături de alesul inimii, de a rămâne până la capăt împreună cu omul căruia li s-aude ruit pasional și necondiționat.

Mai încercat de destin, Teodosia a ratat și o a doua şansă de a fi într-un cuplu, prin desprinderea de Vio, un bărbat pe care, spre final, îl reîntâlnește chiar la bordul navei *Fantasia*. Bărbatul era însă cștorit cu o altă femeie, astfel încât orice tentativă de a reînnoași firul vechi al pasiunii este sortit, din start, eșecului. Lovitura e, însă, departe de a-i fi fatală, eroina regăsește în sine suficiente resur-

se pentru a merge mai departe. Partea aceasta de *roman epistolar* din *Amiază nevindecată* trece mult dincolo de narativitatea fluidă a cărții, îi conferă soliditate: om de media cu o vastă experiență, Veronică Balaj are înzestrarea de a vorbi cu naturale despre traumele vieții, despre rănile nevindecate și de a le analiza fără încrâncenare, fără încordări inutile, dar și fără a cădea în extrema celalaltă, a ironizării detașate a „privirii de sus”. Triumfurile, căderile ecurile, fac parte din aceeași logică a firescului, din aceeași dialectică a victoriei și a înfrângerii, a libertății de a trăi, de a iubi și de a visa fără prejudecăți, dar și fără opreliți.

În cele din urmă, cele opt personaje din *reality show*-ul moderat de Teodosia la bordul navei *Fantasia* sunt aduse în scenă aproape ca o demonstrație, cât se poate de convingătoare, în pofida unor numeroase similitudini în trăirea și asumarea suferinței, destinele umane sunt, totuși, strict individuale, inconfundabile. Confesiunile conținând povești adevărate de viață sunt impresionante, uluitoare, las deschisă ușa către morală romanului: fiecare ființă, fiecare cuplu este sortit să înfrunte piedicile și să poarte într-un fel aparte poverile vieții: căi oameni - tot atât de drumuri diferite către fericire, tot atât de moduri particulare de a le străbate, tot atât de cărări niciodată bătute de alții.

Amiază nevindecată este, de departe, una dintre cele mai seducătoare dintre cărțile Veronicăi Balaj. Prin cursivitate, alerte, subtilitatea analizei și liberul acces la adevărurile-cheie ale vieții.

*Veronica Balaj, *Amiază nevindecată*, Editura Victor Babeș, 2018

Atevietași

Eugen SUCIU

Pe lângă noi
trăiesc și alte vietăți
întâmplări de sine stătătoare
momente
potrivit calculelor omenesci
în care
în vechiul sediu al inimii
s-au instalat
gramatici subtile

verzi ca supa de mazăre
surogați competenți
nu încetează
să-și frece elitrele
și se-nvîrt erotic prin lume
pe scena vărgată

îngroziți
de persoana
care așteaptă
o îmbrățișare

Proza românească de azi... și de mâine

Alexandru Crăciun

Antologia *16 prozatori de azi. lit.*, apărută în colecția *821.135.1*, coordonată de Andreea Răușeanu la Editura Humanitas, este o hârtie de turnesol pentru ceea ce mai înseamnă astăzi scrisul de ficțiune în România. Aducerea la un loc comun a aisprezece voci puternic individualizate, unele consacrate, altele aflate la un început mai mult decât promițtor, oferă cititorului o panoramă reprezentativă pentru teme, motive, stilul, specificul literaturii române într-o perioadă în care o nouă generație iese treptat din adolescență la lectură. Subiectele concentrate în prozele din prezenta antologie în de prezentul imediat, dar și de urmele trecutului comunist asupra scrisului în sinusoidale uneori radicale ale României contemporane.

Cuvântul-cheie îmi pare a fi abilități identificat de Andreea Răușeanu în deschiderea cărții: diversitatea. Atent observatoare a fenomenului literar contemporan, antologatoarea nu se sfiește a creiona trăsăturile prozelor cuprinse: „o reevaluare a poveștii, opinez pentru narațiuni elaborate, a celor aceluși în spații dintre cele mai diverse (...), exprimate în moduri foarte personale, de voci distincte, cu o amprentă inconfundabilă”. Întoarcerea la epic poate fi încadrat într-o tendință observabilă în literatura contemporană la nivel mondial. Renunțarea la Marea Narațiune constatată de teoreticienii postmodernismului pare să fi ajuns, în sfârșit, de domeniul istoriei. Fragmentarea stilistică, dărmarea percepției consacrate asupra actului povestirii, mai cu seamă în forma ei liniară, atât de dragi marilor scriitori din ultimele decade ale secolului XX, au ajuns să se topească într-o materie literară ce pare să-și fi redescoperit plătirea de a spune o poveste, dar și de a da măsura unui timp. Din reculul postmodernismului pare să fi rămas pasiunea de a lefuire a marginilor, de cuprindere a spațiilor excentrice și a personajelor care își duc existența în lumile oculte de centru.

Tendința de îmbrăcare a narațiunii poate fi observată încă din deschiderea volumului. *Unfriend*, de Diana Bădica, pleacă de la conflictul dintre generații, izbucnit pe Facebook și derulat ulterior în afara pixelilor, în viața reală. Relația dintre fiică și mamă, proaspăt intrat în sfera rețelelor de socializare, e un pretext pentru lefuirea unei lumi în disoluție, a dizolvării unor relații. Fundalul îl oferă orașul de provincie, cu orânduirea tulburată periodic de evenimente care, la prima vedere, nu în de firescul urbei: „O dată la zece, cincisprezece ani, o crimă zguduia liniștea”. Însă violența dispare, cu urmări tragice, devenite subiect de conversație degajată, se dezvăluie ca prezență constantă în sânul familiei. Bătăia de acasă și cererea atenției pe Facebook devin mărți existențiale pentru personajele Dianei Bădica, într-un naturalism cu priză directă la problemele societății contemporane.

Cuiburi, de Lavinia Brăniște, abordează o tematică asemănătoare: destrămarea

ruralului românesc în urma exodului forțat de muncă. Întoarcerea la origini după parcursuri laborioase în Occident e marcată de o dualitate deja cunoscută: de o parte sunt cei care „își ridicau case noi, uriașe ca niște temple”, având „copii foarte mici, apăsători de nicieri, cu numele cele mai bizare: Denis, Luigi, Milena”. De cealaltă parte sunt cei pentru care întoarcerea acasă e marcată de trecerea timpului: „Pentru că în această casă era întinerit tot anul, pentru că nimeni nu deschidea ușa și nici ferestrele, din aerul stătut se putea naște orice, tot ce plutea în aerul vechi putea să genereze dezastru”. Dar „dezastrul” nu se reduce la cuiburile de larve găsite prin cotloanele umbrite, ci se poate regăsi și în prbuirea unui centru identitar, în incapacitatea regisirii resorturilor existențiale într-un spațiu dominat de paragin: „omul sfârșit e te locului și acolo nu mai era nici un om.”

În cazul lui Vitalie Ciobanu, cu *Zilele după Oreste*, nucleul dur e situat în palparea extraordinară a nescutului din cotidian. Într-un oraș „de la marginea imperiului”, în care „existau zvonuri că Centrul însuși i-ar fi încetat existența”, Oreste are o gheretă cu vechituri. Își petrece timpul în aria sondării sinelui, ca fiind observator al lumii înconjurătoare. Observă cum timpul își pune amprenta asupra curgerii vieții și provoacă mutații în însăși structura lucrurilor. În mijlocul unei astfel de univers în perpetuă schimbare, incendierea gheretei, dispariția cugetătorului și a celor asemenea lui trece neobservat. E semnul modernității în care extraordinarul devine, în timp, banalul cel mai plicticos.

Fragmentele din romane în lucru semnate de Dan Coman și Bogdan Coșă sunt creații conexe ce mizează pe o expresie plină de aplomb, texte care explorează, printr-o proză plină de miez, lumea comunităților mici, locuite de protagoniști aflați în căutarea unui rost, în a teptarea evenimentului care să-și pună în mișcare din punct de vedere existențial. Ambele proze sunt dominate de ploaia simbolică, apăsătoare: la Dan Coman, „ploaia se apropia cu o viteză incredibilă: o bucată de tablă neagră acoperise toată valea, bubuind”, iar la Bogdan Coșă „ploaia deja de o săptămână, iar râul de dea semnele în curând are să se infunde. Cioatele răsărite de cine tie când prin pături crengile rupte de furtuni erau împinse de-a valma de uvoaiele care spălau zi de zi coamele munților (...). Stropii răsăreau ca boabele de fasole pe acoperișul de indril al bordeiului”. Printr-o proză foarte bine scrisă, cu un control atent al frazei și o aplecare răbdătoare asupra descrierii, autorii anunță două romane importante, de largă respirație.

Eterna plagă

Cartea lui Robert Adam, *Două veacuri de populism românesc*², este, din toate punctele de vedere, o premieră în istoriografia românească. Analiza riguroasă a populismului românesc, atât sub raport conceptual, cât și în ceea ce privește implicațiile din 1821 până în prezent, umple un mare gol din cunoașterea mecanismelor de funcționare a peisajului politic românesc. De la febra mioritică până la protocronism și la pulsuniile naționaliste ce acionează în permanență sub suprafața unui anumit tip de discurs, cercetătorul dovedește, cu o seducătoare

O mare surpriză a volumului e proza scurtă *Cea (making of)*, semnată de Augustin Cupșa. După frazele cu ritm interior miglăos gradat din romanul *Așa s-a creșterea iarba pe noi*, textul se înscrie într-un alt registru. Frazarea e minuțios lucrată, eliptică, pe alocuri tângușă, însă impregnată cu un veritabil simț al ritmului. Aceasta e cuplată cu propulsarea în prim-plan a artificialității relațiilor dintre protagoniști, surprinși în două situații distincte, una consumându-se pe un platou de filmare. Rezultatul e, poate, cel mai „internațional” text al antologiei, iar punerea în pagină amintește deseori de stilul inconfundabil al lui Don DeLillo.

Fragmentul cu valențe romanești *Iod*, de Tudor Ganea, sondează cu o cert for expresivă a prozei și dialogurilor tumultul interior declinat de primirea unui diagnostic nedorit: „Un accident îmi aspirase din tiroidă o frază pe care doctorul mi-o tradusesse sub forma ei îmbălzănită: *o tumoră mistică în ură*”. Tratatamentul cu iod e mai mult decât marca unei disoluții a materiei organice – e mostra absurdului care se instalează între pacient și medic, în absența empatiei. Dramatismul dezastrului care se instalează gradual e, astfel, asigurat. În același registru poate fi plasat și textul Adelei Greceanu, *Mutele*, despre un incest bătut în seif în sănii unei familii aflat pe calea disoluției, unde atenția pentru construcția personajului primează.

Textele semnate de Ioana Nicolaie și Mihai Mateiu glisează către copilăria și adolescența, surprinse din perspective distincte. În cazul Ioanei Nicolaie, prezentat cu două texte în antologie, ancora narativă vine din comunismul în varianta *hard*, în care politicul i-a făcut din plin simțit prezența în mijlocul vieții de familie și în perimetrul colii. La Mihai Mateiu, o iubire adolescentină, consumată pe fugă în timpul unei excursii, înfruntă o puternică dorință de trăsătură și simț, în contrapondere cu discursul adult centrat pe cugetarea auzată asupra unor priorități.

Veronica D. Niculescu, prin fragmentul de roman *Trezirea*, aduce în discuție relația dintre prini și copii, prin intermediul suprapunerii dintre trecut și prezent. Prozatoarea construiește cu migală o disoluție graduală (re)cunoașterii în familie, apelând mai ales la sugestia și la afirmații expuse oblic, însă tanate cu vremea. Chestiunea e esențială pentru în elegerea mecanismelor de funcționare a familiei contemporane. Cosmin Perța, în *Însemnările unei fete care reia în plătirea supra*, prin stilul original, cu tupeu experimentalist, abordează tot o problematică actuală: pierderea în interiorul sinelui și

plătirea a demonstrației, faptul că populismul, odată instalat, nu mai permite te niciodată spațiul public de confruntare a ideologiilor. Acesta subminează permanent scara de valori și simțul critic al electoratului, deseori insuficient educat sub aspectul recunoașterii mecanismelor populiste. Prin acriția documentării și utilizarea cu precizie a studiului de caz, caracterul de lectură indispensabil e asigurat volumului lui Robert Adam, care reușește, printr-un stil neapăsător de alert, să ofere o operațiune neîndoiește lizibilă, cu potențial dimensiune enciclopedică. (A.I.O.)

¹ Editura Humanitas, București, 2018, 247 p.

² Editura Humanitas, București, 2018, 294 p.

atingerea unui autism în raportarea la sine.

Una din trăsăturile definitorii pentru proza românească surprinsă în antologia *16 prozatori de azi. lit.* este întoarcerea la plătirea povestirii, la apetența pentru a scrie și citi povești nescute din lumea de lângă noi. Textele ce încheie volumul sunt mostre ideale. Cele două proze ale lui Bogdan Răușeanu, afirmat prin romanul *Dinții ascuși și ai binelui*, se concentrează pe blocajele dintre protagoniști simpli, însă aflați în situații ce se pot dovedi substanțiale pentru parcursul lor vital: o întâlnire neapăsător pe platoul de filmare a unei reclame și o discuție dintre doi prieteni despre farmecul tinereții pe plaja de la Vama Veche.

Fragmentul de roman în lucru al Corinei Sabău, *Își se auzeau greierii*, propulsat de o proză expansivă, e axat pe tragedia unei protagoniste din secolul XXI. Ajustaj dintr-o fabrică, consumat pe fondul unui regim opresiv, care-i face permanent simțit prezența în interstii existențiale. În cele din urmă, *Fuga*, de Sebastian Sift, prin experimentalism stilistic, vizează stilul de viață tumultuos, în care relațiile dintre oameni și atentatele teroriste sunt percepute mecanic, aproape robotizat, iar Tatiana Țibuleac, în *Accidentul*, vorbește despre dezumanizare, despre oamenii care ajung „paralizați de atâta frumusețe”, prin contemplarea Accidentului atent pus în scenă (și în pagină). Antologia *16 prozatori de azi. lit.* anunță un moment fast pentru proza românească, în care texte puternice, de impact, își așteaptă cititorii.

Despre naționalismul defensiv

Valentin CONSTANTIN

Numărul din martie/aprilie al revistei *Foreign Affairs* este unul tematic: *The New Nationalism*. Textul care urmează a fost provocat de un articol al lui Yael Tamir, universitar și politician israelian. Articolul începe cu un citat dintr-un discurs al președintelui Donald Trump din octombrie 2018. Între altele, Donald Trump spune: „Naționalist: nimic rău în asta. Folosiți acest cuvânt!”¹. După Yael Tamir, naționalismul nu este un impuls periculos sau un impuls care divizează și n-ar trebui tratat de o parte a elitei occidentale cu scepticism, sau, mai rău, cu un dispreț total.

beralilor, sau, în orice caz, unor concepții liberale despre sistemul internațional: globalizarea. El se manifestă împotriva unei integrări a statelor ceva mai intensificată, așa cum este, sau mai exact, așa cum ar putea să fie Uniunea Europeană, dacă nu ar funcționa în regimul celor trei viteze. Hazul naționalismului defensiv este acela că reușește să funcționeze ca un discurs abstract și este, până la urmă, ceea ce orientalii ar numi „un tigrul de hirtie”. El apără populațiile de fenomene sociale diferite, care au probabil un singur denominator comun: centrul internațional de comandă al activităților vizate.

Pericolele notorii sînt instituțiile internaționale, în special Fondul Monetar Internațional

Sînt mai buni banii scumpi pe care îi oferă finanțatorii privați decât banii ieftini pe care îi pun la dispoziție niște organizații inter-guvernamentale? A dispărut oare peste tot în lume riscul ca un stat să ajungă la o încetare de plăți? Ei bine, aversiunea naționalistilor defensivi în ceea ce privește cuvîntul magic: *fungibilitate*. Adică acea categorie de lucruri care sunt susceptibile de a fi înlocuite de altele. Economia și politica, finanțele și politica, sînt relativ fungibile. O problemă economică se transformă într-o problemă politică și vice-versa. Dar care e problema politică atunci cînd ai luat un împrumut foarte ieftin? În primul rînd, se cuvine să precizez că problema e aceeași pentru guvernul care a luat împrumutul și trebuie să îl restituie, sau pentru guvernul care trebuie să restituie un împrumut contractat de un alt guvern, cu o compoziție politică diferită. Spre deosebire de băncile comerciale, FMI nu pretinde și nici nu poate pretinde garanții, e.g. ipotecă sau gajuri. Pretinde însă, și explicit plauzibil în acordul de împrumut, care va fi sursa din care vei restitui împrumutul. Cel mai la îndemînă pentru un stat ineficient și aflat la ananghie și cumva cel mai plauzibil, este angajamentul de a elimina activitățile care sînt nerentabile și care prejudiciiază bugetul de stat.

In activitățile în discuție au fost menite în economie din varii motive, fiecare cu impactul său politic: un pretins rol strategic, ocuparea forței de muncă în zone defavorizate, prestigiul economic al țării, motive serioase pentru a favoriza diverse grupuri de interese, etc. Atunci cînd statele se angajează la reforme structurale, menite să asigure restituirea împrumutului, o fac pentru un orizont ceva mai îndepărtat. Însă apropierea termenelor de îndeplinire a obligațiilor contractate cu FMI trezește neliniște și iritare. Cum să lichidezi activități atât de importante? Astfel, clasa politică se trezește în aporia leninului și a incompetentului. A promis pentru că a fost nevoit să promită. Cine este atunci vinovat pentru trecerea brutală în omaj a cîtorva mii de oameni? Evident, FMI. Are oare vreo importanță faptul că FMI nu a impus cu adevărat o măsură economică specifică, ci eventual i-a indicat guvernului să protejeze vulnerabilitatea din economia de stat?

Pentru unii, Banca Mondială este și mai dezagreabilă decât FMI. Ea susține în ultimii ani un concept pe cât de greu de tradus, pe atât de ușor de înțeles, *good governance*. Este un standard plin de condiții, *inter alia*, pretinde politici publice predictibile deschise și transparente, instituirea unei democrații animate de etică profesională, o putere executivă responsabilă pentru acțiunile sale, capacitatea de a construi un sistem de prevenire și combatere a corupției. Mulți vor considera un împrumut însoțit de astfel de condiții prea oneros, chiar exorbitant.

Firmele transnaționale sînt, *de plano*, antipatice statelor mici și mijlocii deoarece provin dintr-un număr limitat de mari puteri economice și pentru că cifrele de afaceri ale unora, nu puține, depășesc bugetele statelor. Statele resimt un deficit de putere în relația cu firmele transnaționale. În termeni de transparență, opacitatea

acestor firme depășește, de regulă, opacitatea statelor. Statele sînt vulnerabile într-un conflict cu firmele transnaționale pentru că opacitatea statelor sînt destul de previzibile, în schimb opacitatea firmelor sînt destul de imprevizibile. Pentru că dacă statul este pînă la urmă prizonierul propriului teritoriu, firmele transnaționale sînt mobile și rapide. Asta le face, cu siguranță, imposibil de controlat.

Cum să accepți voios existența unor firme transnaționale pe care nu le poți evita în guvernarea de zi cu zi, de care depinzi într-un fel sau altul, dacă nu dorești să te refugiezi într-o autarhie suicidală? Cum să îți placă imensa putere structurală a a numărului *Big Four* (*Deloitte, Ernst & Young, KPMG și PriceWaterhouseCoopers*), marile firme de audit și contabilitate? Sau cum să îți placă marile agenții de rating *Standard & Poor's* și *Moody's*, casele de licitație *Sotheby's* sau *Christie's*, sau firmele de consultanță *McKinsey* și *Boston Consulting Group*?

Naționalismul populist conduce la o guvernare legată de mișcările de picior. Dacă naționalistii populști au succes în politica internă, asta înseamnă că, pur și simplu, au creat populațiile a teptări legitime. Numai că poziția unei națiuni aflate de regulă la periferia sau semi-periferia dezvoltării economice și sociale (ca să folosesc terminologia unui gînditor de stînga), la „aurita periferie” a spune eu, nu se realizează ușor. Probabil că majoritatea dintre dumneavoastră nu a observat, însă diviziunea internațională a muncii s-a încheiat de cîteva decenii. E complicat să schimbi acum structura a numărului „economii naționale” sau niște ele de rentabilitate ale activităților tale economice. Performanțele economice și financiare sînt incrementale și greu de observat, doar erorile de guvernare pot fi ceva mai substanțiale, în consecință, perceptibile.

Pe vremuri, înainte de cel de-Al Doilea Război Mondial, populațiile foarte norocoase puteau obține performanțe într-un sistem economic, cum a fost cel bazat pe suveranism și pe politici economice care s-au numit generic „sărac te-î vecinul”. În lupta lor cu globalizarea, naționalistii populști pot conta pe simpatia producătorilor locali ineficienți, pe care în mod evident îi incomodează liberalizarea comerțului. Însă liberalizarea comerțului servește majoritatea populației, care a obținut acces la cele mai ieftine bunuri de larg consum. Libera circulație a persoanelor e un subiect despre care voi vorbi cu altă ocazie.

Nu cred că naționalismul defensiv este cu adevărat periculos. Aici sînt de acord cu Yael Tamir, deși nu sînt convins că nu divizează populațiile. În schimb, contrazicându-l, sînt sigur că scepticismul sau disprețul față de elite nu este foarte greu de înțeles.

¹ Există ceva interesant în legătura cu Statele Unite și naționalismul. Așa cum s-a demonstrat deja, Statele Unite nu este o națiune-stat, așa cum sînt marea majoritate a națiunilor. Statele Unite este un stat-națiune. Aici nu națiunea revendică construirea unui stat, ci un stat s-a autoevaluat ca fiind o națiune. Cf. Jill Lepore, *A New Americanism. Why a Nation Needs a National Story*, Foreign Affairs, vol. 98, no. 2, march/april 2019 pp. 10-19.

M-am gîndit că, înainte de orice, pentru a vedea ce se întîmplă astăzi cu naționalismul, poate ar trebui să distingem între două forme de naționalism, ceea ce Yael Tamir nu face. În trecut fie spus, naționalismul este un concept aculturat. Naționalismul nu este național, sau nu are un *pedegree* național, ci unul internațional. Este un concept curat cosmopolit, iar sursa lui este Europa secolului al XIX-lea. Distincția care cred că ar trebui făcută este între naționalismul *ad-hoc* de astăzi, în mod esențial unul defensiv, și naționalismul secolului al XIX-lea, care era în mod esențial ofensiv. Naționalismul ofensiv este cel care a produs seria de state independente din Europa, în trei valuri: în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după cel de-Al Doilea Război Mondial și după 1990, prin disoluția unor state federale care aveau înscrise în constituții clauze de retragere din federații. Naționalismul ofensiv era un naționalism liberal.

Naționalismul actual a încetat să mai fie liberal. Este defensiv pentru că se apără împotriva unui proiect atribuit li-

(FMI) și Banca pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Banca Mondială), piețele libere și firmele transnaționale (numite la noi, franțuzește, firme multinaționale) și libera circulație a persoanelor (văzut ca instrument al deplasării libere a unor colectivități care alterează deopotrivă condițiile economice și profilul etnic al statelor de destinație).

Demonii financiare ai naționalistilor, de la proto-naționalistii defensivi ca Nicolae Ceaușescu, la iliberalii recenți ca Ludovic Orban, sînt „surorile de la Bretton Woods”: FMI (condus întotdeauna de un european) și Banca Mondială (condus întotdeauna de un american). Formal, ambele sînt instituții specializate ale ONU, însă, din fericire, nici una nu depinde în niciun fel de bugetul organizației și nici nu este sub controlul vreunui organ al ONU, de exemplu al Adunării Generale. FMI împrumută statelor solicitante cei mai ieftini bani, în scopul echilibrării balanțelor de plăți, iar Banca Mondială cei mai ieftini bani destinați proiectelor de dezvoltare economică.

Cum e posibil, veți spune, să protestați împotriva unor astfel de instituții?

Bloodymary

M d linBUNOIU

Printre bucuriile sincere, curate, pline de entuziasm care mi-au marcat ultimii ani se numără experiențele ce mi-au fost oferite de o pasiune mai recentă — anume, cea pentru jocul de rugby. Sunt atât de cunoscute comparațiile care se fac între acest sport, al tacticii, strategiei, onoarei și onestității, și cel de fotbal, mult mai mediatizat dar pe care, dincolo de frumusețea sa și de pasiunile pe care le generează, pare să-l doboare doar popularitatea ridicată și preluarea lui, aproape integral, de către mediul de afaceri, mercantil, ghidat de regulile îndreptate exclusiv înspre profit. Un uriaș cu picioare de lut, își spune. Dar dincolo de aceste comparații, ce exprimă adesea, în mod realist, diferențele de atitudine și de valori, există o exprimare care scoate în evidență esența acestui sport — *Nu contează pe cine ai în față, contează doar pe cine ai alături.*

Acolo, în celebra grămadă, simți cel mai bine dacă și cine trădează, și cel mai bine că un grup compact, cu suflet mare, poate să doboare orice obstacol. Fiecare dintre noi am experimentat cât de profund este această sintaxă. Că fost vorba despre succese când cei care ne-au fost alături au fost decisivi în obținerea acestora, că a fost vorba de insuccese, în urma cărora am învățat ce înseamnă să ai alături, sau nu, o echipă de încredere, toate aceste experiențe ne-au întărit și ne-au pregătit pentru tot ce a devenit viaa fiecăruia dintre noi. În drumul spre îndepărtata Siberie, la Krasnoïarsk, acolo unde echipa de rugby a Timișoarei și a Universității de Vest urma să joace meciul retur dintr-o competiție europeană am luat act, însă, și de o altă fațetă a frazei de mai sus. Experiența m-a dus imediat cu gândul la un extraordinar moment de memorie al lui Andrei Pleșu, care povestea despre o întâmplare din Japonia, din perioada în care exercita funcția de ministru de externe al României¹. Experiența o trăiesc pe teritoriul nipon și bunul său prieten, Gabriel Liiceanu.

Pare o venicie de la acel moment, când România chiar avea mini-tri. Perioada actuală ne face să ne rușinăm chiar a pronunța această funcție. Nu mi pot apărea în spumă nivelul de pregătire, medicritatea și mai ales nerubricația acestor pseudo-mini-tri a atins cote de depășesc orice caracterizare caragialiană. Iar sinistrul personaj care conduce de facto actualul guvern ne dovedește că nu există limită inferioară pentru cei care diriguiesc domeniul justiției.

Am aflat cu prilejul călătoriei menționate mai sus că un ghinion nu vine niciodată singur. După ce am constatat că locul meu, pentru o cursă Moscova — Krasnoïarsk, de 5 ore, este la mijloc (un comar pentru cineva de talia mea!), mi-am aflat în vecinii — doi rugbiști de linia I, adică 2 metri înălțime și 130 kg, fiecare, bineînțeles. Într-adevăr, chiar contează pe cine ai alături! Pe parcursul călătoriei, am experimentat tot ce se poate experimenta în această situație: plimbări dese

și lungi pe culoarul avionului, atrăgând atenția personalului de bord care a început să-și arate îngrijorarea, propunându-mi tot felul de medicamente și consiliere pe motiv că a avea teamă de zbor (ne-am lămurit că nu este cazul); mersul la toaletă chiar dacă nu aveam nevoie, inventariind tot ce este util în mai puțin de 1 m², cât mă soare spațiul tehnic; contorsionări fațate, stânga-dreapta, sus-jos — care lărau învidios și pe domnul Andrei Pleșu, amintindu-mi de celebra întâlnire a domniei sale, în lift, cu Yasser Arafat²; refuzul (cât am mai regretat apoi!) pe care l-am adresat unuia dintre cei doi sportivi, vecini de scaun, la propunerea sa de a face schimb de locuri și de a trece eu la culoar; renunțarea la masa oferită de compania de zbor, căci mi-am dat seama că e mai simplu să duc ceva la gură având Parkinson decât în situația în care mă găsea eu.

Și cum o astfel de poveste trebuie să aibă un epilog pe măsură, totul a culminat cu un pahar de suc de roșii pus cu grijă de către subsemnatul pe piept. Căci, nu-i așa, orice snob bea suc de roșii pe avion, ca să fie sigur că în caz că-și varsă butura să nu mai aibă vreun ansă de a-și mai recupera mâna. Dorința nestăvilă de a consuma suc de roșii este posibil să fi fost determinată și de evenimentele recente din afară, unde un personaj macabru, minor, al istoriei noastre, care va dispărea precum a apărut, a dispus blocarea granițelor acestei legume pentru protecția și promovarea producției interne. Spre deosebire de politică, la rugby nimeni nu „se dă rotund”, fie și numai pentru că mingea cu care se joacă este ovală!

Trecând, totuși, la lucruri serioase, pentru că tot am amintit de sucul de roșii, și pentru că suntem, totuși, la rubrica *Scienza Nova*, amintesc aici faptul că au fost publicate studii serioase, care arată de ce există un apetit sporit al consumului de suc de roșii de-a lungul unei călătorii cu avionul, în raport cu consumul acestui tip de băutură la sol³. Chiar și Institutul Fraunhofer a făcut un studiu de cercetare pe acest subiect, pentru compania aeriană Lufthansa. Se pare că, printre alte motive, zgomotul generat de motoarele avionului și altitudinea anihilează unele simțuri și le amplifică pe altele astfel încât, fără să știm de ce, consumăm mult mai mult plăminte acest lichid decât în condiții normale.

Am ajuns și la Krasnoïarsk, ora importantă din Siberia, cu peste un milion de locuitori. Echipa a decis că în această deplasare să poarte echipamentul roșu (roșu — negru fiind culorile partenerului nostru, echipa campioană a Angliei și a Europei — Saracens Londra). În aeroport, jucătorii, în roșu complet, răspândeau și ca niște tomate printre autohtonii ruși, par a fi ingredientul perfect pentru un excelent Bloody Mary!

¹ <https://www.facebook.com/watch/?v=1101305836613906>

² Andrei Pleșu — *Comedii la Porțile Orientului* — Editura Humanitas, 2012.

³ <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/may/12/united-airlines-tomato-juice-planes>

Amurgul patriarhului cominternist

Madmir Tismeneanu

Aplicând una din zicalele sale favorite, — „știi pisicii coada și știi să crească și pisică” —, Ceaușescu l-a menținut pe Boril în Comitetul Executiv, dar nu l-a acceptat în Prezidiul Permanent, adevăratul succesor al Biroului Politic. De asemenea, l-a numit membru al Consiliului de Stat, o poziție care nu cerea niciun efort, dar era generatoare de imense privilegii. În 1966, Ceaușescu i-a decernat ordinul „Tudor Vladimirescu”, clasa I. Dincolo de antipatiile personale reale, între cei doi funcționarii solidaritatea de sectă. Erau amândoi devotați aceleiași „cauze”: întărirea, prin toate mijloacele, a dictaturii comuniste în România.

Deși aprobase Declarația din 1964, Petre Boril a privit cu suspiciune îndepărtarea de Kremlin. Bolnav de cancer, izolat, deprimat și emasculat politic, a vegetat, între un tratament și altul, în Occident, ca o amintire a timpurilor când PMR era o anexă docilă a PCUS. Noua generație a elitei comuniste îl privea ca pe un anacronism jenant. Vechii camarazi, fiind relațiile mizerabile dintre clanul Boril și clanul Ceaușescu, îl evitau.

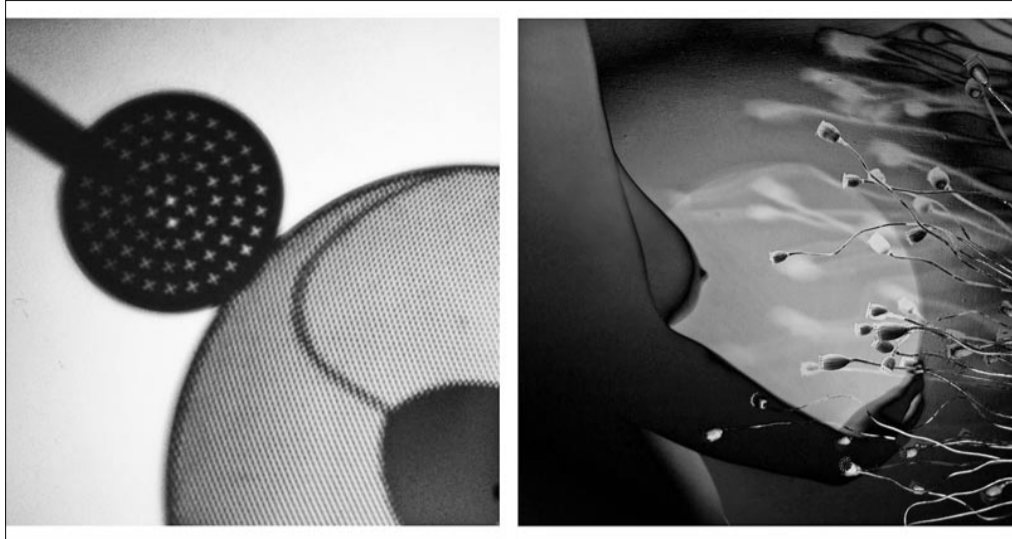
L-a detestat pe Hrușciov nu pentru că acesta impunea hegemonismul sovietic, ci pentru că denunșea cultul lui Stalin, eroul real al lui Petre Boril (ca și al lui Dej și Ceaușescu). A locuit în anii '60 pe strada Herștrui, apoi s-a mutat într-o vilă nouă, pe Bulevardul Aviatorilor, în clădirea unde azi se află sediul PNL. În ultimii ani de viață, a locuit pe strada Grigore Mora, într-o superbă vilă în care membrii familiei au continuat să trăiască și după încetarea sa din viață.

De în informații că i-a trimis lui Ceaușescu un memoriu în care critica virulent personalizarea puterii în mâinile urmașului lui Dej. Documentul nu a fost regăsit încă în arhiva CC al PCR. Fiul cel mare, Iura, de fapt fiul Ecaterinei cu un comunist iugoslav mort în război, adoptat de Boril, a fost printre primii copii de înalți nomenclaturii care au părăsit România comunizată. Au urmat alții, de la fiul lui Gheorghe Apostol, Gelu, la Lena, fiica cea mică a lui Leonte Răutu și la Zoia, fiica Ghizelei Vass. Fizician atomist, cu studii în Anglia, Valentin Ceaușescu a fost ales membru supleant al CC al PCR la Congresul al XIV-lea în noiembrie 1989.

Ironie a soartei: unii din copiii crescși la Ivanovo, în școala specială Cominternului, aveau să rupă cu doctrina în care părinții lor crezuseră cu mistică evlavie. Alții, precum Markus Wolf, au rămas până la capăt convinși că stalinismul a fost doar o deviere malignă de la proiectul pur al bolșevismului. Tania Pauker, măriță cu doctorul Gheorghe Brătescu, a fost extrem de critică la adresa comunismului. Adversar al dictaturii, Mircea Răceanu a fost condamnat la moarte de regimul Ceaușescu. Iordana Boril a studiat istoria artelor, a lucrat la Muzeul de Artă al RSR. Am fost coleg de clasă cu fiul cel mic, Vasile (Vasia), în perioada când am mers la Liceul „Dr. Petru Groza” (1958–1963). Era impulsiv, imprezvizibil, agresiv, asemeni lui Nicu Ceaușescu, cu care, de altfel, era prieten. La un moment dat, în minte, Ecaterina Boril a venit și ne-a spus că îl trată pe Vasia ca pe orice alt coleg.

In pofida aparentei modestii, Boril suferea de o mare vanitate. Se credea, precum ceilalți lideri comuniști, un de Istorie. Mama mea mi-a povestit o scenă simptomatică. Era în 1966, Boril a invitat la el acasă, la o „masă de lucru” circa două zeci de foști voluntari din Spania (tatăl meu a preferat să nu măerg). S-a ciocnit amănunțit, s-au rostit toasturi. A luat cuvântul, între alții, Petre Mihăileanu, un timp director al Editurii Științifice, care a vorbit despre figurile proeminente ale Cominternului din Brigăzile Internaționale. I-a pomenit pe André Marty, comandantul Brigăzilor, și pe Luigi Longo (Gallo) comisarul politic, ulterior secretar general al PC Italian. Boril s-a înnegrit la față. Mihăileanu uitase să-și pomenească numele. A urmat o tăcere penibilă. Mihăileanu îl uitase și pe sinistrul Vittorio Vidali (Carlos Contreras), organizatorul asasinării lui Andreu Nin la Barcelona și a lui Lev Troțki în Mexic.

Devotamentul de-o viață al lui Boril a fost pentru dogma marxist-leninist, pentru utopia criminală a comunismului de tip sovietic. Nu era un idealist, dac idealism înseamnă o credință înnobilită de sentimente umane. Idealiști au fost alții, și nu mulți: Tudor Bugnariu, Petru Nevoștaru, Grigore Răceanu, Carol Neumann. Prietenii sale erau strict politici. Era un fanatic. A condus instituții cheie, inclusiv Ministerul Controlului de Stat, un instrument de terorizare a aparatului guvernamental. Era mândru, lipsit de cultură generală, un diletant care, asemeni celorlalți membri ai Biroului Politic, credea că simplul fapt că avea origine proletară îl îndrituia să se pronunțe în orice domeniu. Cariera lui Petre Boril este dovada că regimul a fost unul ostil oricărei valori reale și că s-a bazat în acțiunile sale pe fanatismul nerămurit al unor personaje mediocre sau chiar sub-medioacre intelectuale anesteziate din punct de vedere moral.

14

Lungul drum al actorului spre sine

Sabin POPESCU

Ora la care destinul îi acord actorului Alexander Ternovits titlul de nonagenar în grad de deplină luciditate este un bun prilej să ne întrebăm cum se sublimă viața a Actorului în arta sa efemeră în ce m sur fragila lui operă este una trită, nu doar jucat. Buju Ternovits d seama acestor întrebări prin pilda propriei biografii, ale cărei repere sunt, pentru nativul lugojean, strict timorene: liceul clug rilor piariți, care mult au p timit cu elevul lor, clubul athletic care l-a f cut campion național la fug, Agronomia, care i-a dat o inginerie riguroasă, dar, vai, viticol, Teatrul German, care l-a profesionalizat, Teatrul Național, care l-a exersat timp de decenii, Teatrul Maghiar, care l-a invitat, fiind, în același timp, tritor și în alte palate din preajma Palatului Cultural-Lloyd, Palace, Central, Casa Universitarilor, dar și ilegalist în Casa celibatarilor!

Importante însă nu sunt terno-viciile sale, ci, mai degrabă, terno-witz-urile din ani cenui ai ora ului, bancurile pe care le-a inventat și anecdotele pe care le-a comis, sub acoperire de boem, în gesturi de absolută gratuitate, dar încrcate cu spirit de frond. Departe de orice b nuial de disidență, a fost, totuși, un pionier al societății civile din Timișoara. A avut o libertate interioară vizibilă pentru toți, inclusiv pentru st pânire. Dar, la un moment dat, a decis să devină, cu o vorbă a lui erban Foar, dintr-un Internovici - un Externovici, condamându-se la căiva ani de conformism vest-german, din care a fost eliberat de Revoluția de la Timișoara. Astăzi rămâne una dintre figurile emblematice ale ora ului, fiind la fel ca Timișoara, plurilingv, cosmopolit, nonconformist și vesel, chiar pe timp de repetabil apocalips.

Buju Ternovits și-a dobândit, din vocație comică și din disponibilitate ludică, o identitate, egal pe scenă și în viață, care i-a adus o mare popularitate, fiind, în vremuri schizoide, unul dintre „teatro-terapeuții” comunității timorene. Uneori însă popularitatea s-a întors împotriva lui. Astfel că, în arealul v besc al Banatului, a ajuns să fie confundat cu un personaj comic urcat de el pe scenă, Franzi din Josephin, care era și purtorul viu al unui slang german, timișoreana, pe cale de dispariție. Acesta este unul din-

tre riscurile clauului: masca poate să-și poteneze, dar și să-și anuleze chipul real.

Din galeria marilor clauși ai literaturii universale și-a dorit mereu să joace rolul soldatului Švejk. Și, de vreme ce nu l-a jucat pe scenă, pesemne că l-a jucat undeva în viață, poate chiar în războiul cel adevărat, unde drama celui înrolat la 15 ani, victimă inocentă a propagandei lui Goebbels, a fost compensată atât de conjunctura războiului, care l-a f cut doar combatant la popot, cât și de revanșă pe care și-a acordat-o destinul, peste ani, când a f cut în spectacolul politic *Ascensiunea lui Arturo Ui nu poate fi oprit* unul dintre cele mai bune roluri ale carierei, rolul lui Givola, al cărui prototip real este chiar Goebbels. A intrat astfel, într-un mod inedit, eterna simbioză dintre victimă și c l u.

În urmă cu zece ani, Buju Ternovits încă juca teatru. Actorul b trân pe scenă întotdeauna un gladiator care înfruntă fiara propriei sale dispariții, în fața ochilor noștri avizi de cruzime. Iar în ultimul său spectacol pe scena Teatrului Național, în *Angajare de clown*, l-am distribuit în rolul unui clauș b trân, Filippo, care se zbate și între în efemeritatea unui anume spectacol, și a b nui că aceea e intrarea sa în eternitate. Totul se petrece într-o deplină similitudine cu interpretul care p r sea scena pentru a intra, cu numele Buju, în legenda locului. Se împlinesc, într-un fel, profețiile pe care și-a f cut-o cândva profesorul Eduard Pamfil: Eternovici!

Dacă în preajma retragerii sale, Președintele și Primăria i-au conferit un ordin, respectiv, un titlu onorific, în seara ultimă, o instituție și mai prestigioasă, instituția erban Foar, și-a acordat o *Baladă pentru Domnul Alexandru Ternovits. Ballade für Herrn Alexander Ternovits. Ballada Ternovits Sándor Úrnak*, astfel încheiat: „În seara asta, n care circul/îi stinge una câte una/ luminile și doar eu circul/ cu-o plrie-ntoars, luna,-/ un clauș și i terge cu o mână / târzie, de pe fa ruju/ i fardul alb, ca s -i r mână / doar lacrima, - maestre Buju.”

PS: Acum, la ceas aniversar, Mica Viena ar putea produce, bun oară, un Concert extraordinar de Anul Nou 90 pentru Mica Vin de a fi Ex-, In- sau E-Ternovici. Chiar dacă, spre deosebire de uitare, omagierea clauului nu intră în obiceiurile noastre.

Serile imaginare

Claudiu **Misaro**

Conceptual de la care am pornit prin toamna lui 2013 este cel de cafea filosofică. Acest tip de practică filosofică a cunoscut o dezvoltare impresionantă în ultimele trei decenii și ceva. În 1992, filosoful francez Marc Sautet a deschis primul *Cabinet de philosophie*, redenumit apoi *Café-Philo*, pentru o mare afinitate cu cultura franceză. Desigur, regulile cafelei filosofice au fost inițial o încercare de a oferi vizitatorilor ocazii de a discuta subiecte de interes cu un filosof profesionist. Acesta era invitat să facă, mai întâi, o inițiere succintă în subiect, urmată de discuții prietenoase în cadrul cărora filosoful asculta opiniile și întrebările participanților. Se contura astfel un fel de dialog aproape socratic, menit să faciliteze nu atât familiarizarea cu un subiect de filosofie teoretică, ci mai ales o introspecție și o alegere mai profundă a relației sinelui cu lumea, cu valorile și cu situațiile de decizie.

Formula aleasă pentru „Serile imaginare” din Timișoara este puțin diferită. Am proiectat, împreună cu câțiva studenți, un obiectiv de promovare a lecturii filosofice în rândul publicului general. Am propus fiecărui invitat special să prezinte o carte și o temă, de regulă în ultima săptămână a fiecărui luni. La o librărie din Timișoara, *Cartea de Nisip* între anii 2013-2015, apoi, din primăvara lui 2016, *Cărțile ti Mercy*. Participanții nu sunt în mod necesar nespecializați, dar interesul lor pentru filosofie este ingenuu, iar comunicarea are loc într-o manieră informală. Astfel, cafeaua filosofică „Serile imaginare” a devenit un produs cultural de sine stătător, cu public stabil și interesat, și chiar cu un început de tradiție.

Cea mai recentă dezbateră, a fost una atipică, deoarece am abordat, cu invitatul special, profesorul Alexander Baumgarten de la Facultatea de Filosofie a Universității „Babe-Bolyai” din Cluj, probabil cel mai important medievist contemporan, și cu publicul participant, o temă și doi autori: Dionisie Areopagitul și Bernard din Clairvaux, din perspectiva ideii de unificare a tradițiilor. Cei doi autori au fost aleși deoarece sunt cei mai recenți filosofi medievali pe piața de carte românească. Primul a ajuns la a treia traducere a operelor complete, de această dată într-o ediție bilingvă, critică și tiințifică, cu traducere din limba greacă, introducere, note, glosar de termeni și bibliografie de Marilena Vlad (volumul conținând tratatele *Despre numele divine* și *Teologia mistic*). Celălalt, Bernard din Clairvaux, a debutat în România cu tratatul *Despre considerare*, într-o ediție bilingvă, cu o introducere de Christian Trottmann (tradus în limba română de Simona Ilie), cu l muriri preliminare și note de Alexander Baumgarten, în traducerea din limba latină a Florinei Ion. Ambele volume au apărut la Editura Polirom, în colecția Biblioteca medievală.

Alexander Baumgarten a propus discutarea celor două cri sub o umbrelă tematică inedită, „unificarea tradițiilor”, prin care a dorit să asocieze celor două opere filosofice o relație funcțională cu cititorii contemporani. *Despre numele divine*, un text *sine qua non* pentru asumarea informativă a relației dintre vocabularul filosofiei grecești târzii și teologia creștină, reconstituie pentru publicul de azi teme de reflecție surprinzătoare: limitele limbajului și totodată puterea specială a cuvintelor de a indica o natură divină în eleas ca principiu nenumit, supraființial, a a cum apare el în tradiția neoplatonică, fa în fa cu Dumnezeu creștin care vorbește despre sine dându-i nume și atribute. La ce ne folosesc numele divine revelate în Scripturi, dacă totuși Dumnezeu este esențial necunoscut și frume?

Alte două tradiții în unificare, cel puțin prin dezbateră noastră asupra capodoperei *Despre considerare* a lui Bernard din Clairvaux, au fost valoarea descoperirii sinelui ascetic prin cultivarea meditației pentru obținerea unei stări de echilibru interior, pe de o parte, și tradiția activă, cavalerescă, a cruciadei și r spunderii publice. Ele se întâlnesc focal în legitimizarea, cum scria Alexander Baumgarten în *România literară*, nr. 32/2018, unui „conducător autoritar și providențial, pe solul unei tensiuni extrem-contemporane dintre persoană, libertate și funcția pe care o ocupă”, prevestind un fel de proto-tipologie a tiranului. Considerarea, în acest context, este un termen polisemantic care are funcția de a unifica virtuțile ascetice, viciile trufiei, tensiunea între sinele monastic și funcția asumată.

Dezbaterile, extrem de dinamice și surprinzătoare de bine documentate, au atacat în mod insistent, deși nu a fost neapărat propunerea invitatului, problema caracterului ciudat al lui Bernard, care, în afara faptului de a putea fi f cut responsabilul moral al celei de a doua cruciade, după cum se știe, a fost și unul din profesorii detractori ai lui Pierre Abelard, care l-a acuzat de erezie și l-a atacat insistent până la marginalizare.

Intâlnirea a reușit să aducă în atenția cititorilor de filosofie probleme considerate deseori de nișă: pe de o parte, a deschis discuția despre teoria numelor divine a lui Dionisie Areopagitul înspre o temă mai largă decât cea tradițională la noi, a teoriei ierarhiilor: anume, înspre teoria limbajului și cea a relației cu colile filosofice. Pe Bernard din Clairvaux, un – cum spuneam – „debutant” în limba română, l-am întâlnit în acest context moral-politic, propus de Alexander Baumgarten, idee extrem de atractivă pentru dezbateră filosofică contemporană. Astfel încât este foarte probabil că, dacă receptarea în timp a unui text depinde de contextul introducerii sale în limbă și piața de idei a momentului, atunci prezentarea conotată moral-politic și reprezentată o cheie de lectură durabilă a lui Bernard în România.

Antoine Compagnon printre noi

Vasile POPOVICI

Reperetele intelectuale și literare ale lui Antoine Compagnon descriu un teritoriu ce se întinde de la Montaigne la Proust, de la Baudelaire la Roland Barthes, trecând prin incontestabilii Pascal, Joseph de Maistre, Chateaubriand, Flaubert, Mallarmé, Valéry și Cioran. Acești autori au în comun faptul că încarnează în același timp contestarea tradiției sub lupa spiritului critic, penetrant și sceptic, rămânând însă în același timp profund înrădăcinate în soluția tradiției, sursă de plăcere și închi-soare.

Antoine Compagnon îi reunește pe acești autori sub numele revelator de antimoderni (*Antimodernii* a apărut tradus la editura Art, în 2008). În volumul său despre această categorie de spirite detestând – cum spune poetul – *mi carea ce deplasează liniile*, dar care o fac totuși prin însuși exercițiul critic, antimodernii „*exprim o reacție, o rezistență la modernism, la lumea modernă, la cultul progresului (...). Ei reprezintă îndoiala, ambivalența, nostalgia, mai degrabă decât o respingere pur și simplă.*”

Antoine Compagnon se întoarce fără să ezite la izvorul izvoarelor, adică la textele sacre ale tradiției creștine. Din acest punct de vedere, el face figură aparte în peisajul intelectual francez de azi, categoric progresist și adesea steril.

Atunci când atrăcia intelectual pentru modernitatea radicală se confruntă cu pasiunea autentică pentru tradiție recunoaștem pecetea inconfundabilă a lui Roland Barthes, cel care se angajează public pentru noul roman, dar în privat se delectează cu vechii autori consacrați. În acest context, el este în mod sigur cel care se angajează public pentru noul roman, dar în privat se delectează cu vechii autori consacrați.

Format în anii 70, într-o perioadă de mare eferescență teoretică – incendiu ce n-a fost decât un „*foc de paie*”, după cum o spune el însuși la modul ironic –, Antoine Compagnon a cunoscut și el fascinația metodelor: poetică, naratologică, structuralistă și semiotică. Apucase să se alăture după ce apogeul trecuse. Febra, odată depășită, nu l-a lăsat în urmă decât dezabuzare. După douăzeci de ani, profesorul aruncă o privire critică asupra acestui câmp de ruine. Rezultatul este magistral expus în volumul *Demonul teoriei. Literatură și bun-sim* (tradus în română la Editura Echinox în 2007). Aporiile gândirii moderne radicale sunt analizate în alt studiu fundamental, *Cele cinci paradouri ale modernității* (tradus la aceeași editură în 1998), unde se vorbește din

nou despre impasul modernist și unde se poate întrezări, în subtext, lupta personală cu îngerul teoretic din anii de tinerețe.

Tentațiile intelectuale din vremea structuralismului, acest *hybris* ce voia să smulgă inima literaturii sub denumirea de literaritate, s-au fi lăsat oare nimic în urmă? E întrebarea pe care și-o pune Antoine Compagnon, întrebare preocupantă pentru orice universitar interesat de critică, de meta-critică și de metodele de cercetare literară. Lărgind aria, epuizarea unui curent de idei și însemnele oare le irea lor definitive din scenă sub presiunea unui curent opus sau diferit?

Răspunsul lui Antoine Compagnon a fost această întrebare într-o perspectivă mai fertilă și mai corectă: *bătălia*, spune el, nu se dă între o dogmă nouă și dogma veche, într-o succesiune fără sfârșit de dogme, ci *între o dogmă și bunul-sim*. E exact ce s-a întâmplat în Franța la sfârșitul perioadei de cucerire a Graalului literarității, la începutul anilor 80. Trezirea din beția teoretică s-a încheiat prin întoarcerea la banalitatea bunului-sim, când tulpile au simțit din nou că ating pământul solid, dar cercetarea substratului gândirii critice a introdus o disciplină nouă, teoria literaturii. De atunci, ea se predă în facultățile de Litere ca disciplină autonomă, iar prezența ei o detectăm în modul de alcătuire a studiilor aplicate.

Pentru Antoine Compagnon, moțtenirea reală a anilor 70 rezidă în îndoiala permanentă ce vizează subtextul limbajului hermeneutic: „*Văd teoria literaturii ca pe o atitudine analitică și aporetică, o ucenicie sceptică (critică), un punct de vedere metacritic ce urmărește să pună sub semnul întrebării și al controlului implicațiile oricărei practici critice (în sens larg), un fel de timp perpetuu.*”

Întoarcerea la bunul-sim nu este aadar chiar o simplă întoarcere. De altfel, analiza *demonului teoriei* dintr-un unghi necrutător-ironic nu se desparte de înelegerea și uneori chiar de iubirea. În timp ce face apologia bunului-sim, critica profesorului Compagnon urmează vechea artă a dialecticii, schimbă perspectivele, relativizează, trece de la un nivel de examen la altul și se înscrie pe o spirală unde nivelul superior recuperează esențialul din experiența anterioară chiar în momentul în care spirala apucă drumul invers.

Doi trăsături definesc metoda lui Antoine Compagnon: eficacitatea *unghiului de atac* și *vocaia totalizantă*. Studiile sale pornesc de la un punct de vedere constituit din capul locului: autorul nu pare să scrie pentru a înalege, ci pentru a expune o întuielie originară pe deplin formată. Perspectiva lui este mereu surprinzătoare și nuanțată încă de la prima pagină. Și a rămas până la sfârșit. Desfășurarea cercetării nu face

decât să confirme, să îmbogățească, să moduleze, să lărgască, să aprofundeze și să lărgască un punct de vedere pertrunzător, anterior oricărui examen.

Unghiul de atac odată descoperit pare să se producă fără efort aparent propria materie, care se supune fără rezistență acestei incizii critice inițiale, imprevizibile și juste. Rareori analiza literară a dat atât de mult impresia de operație chirurgicală fără durere, realizată în deplin respect față de corpul cercetat, formă de penetrare fără violență. Din acest punct de vedere, strategia de investigație a lui Antoine Compagnon se

Antoine Compagnon în cartea lui, înseamnă să parcurgi opera în sens invers, să vezi cum se construiește, după o obsesie pur textuală și teoretică familiară anilor 70. Desfășurarea extensivă a temei (citarea) deschide orizonturi culturale pe care bricolajul textualist le ascunde cu totul. Partea mediană a studiului despre citare, uimitoare în sine în acei ani, și încă mai uimitoare în Franța vremii, se ocupă de hermeneutica sacră. E un exercițiu intelectual de oasă densitate și profunzime.

În formula lui Antoine Compagnon: „*punctul de plecare al acestei critici* [A doua mână] *constă în întrebarea cum se face o carte, ce ascunde o carte în burta ei, a a cum demonstrez motorul unei mână inițiale pentru a înalege cum funcționează, a a cum un*

afli la opusul tuturor metodelor critice moderne cunoscute. Acestea din urmă, ca să reluăm discursul detractorilor, violentează textul literar și-l reduc, cu excepțiile cunoscute.

A doua trăsătură definitorie este *vocaia totalizantă*, aflată în legătură strânsă cu unghiul de atac. Când își derulează tema, sub impulsul punctului său de vedere original, autorul înaintează pe teritoriul literar respectiv ca și cum ar efectua o cucerire militară. Aceasta nu se oprește decât la ultimele frontiere ale domeniului, istoric și geografic. La sfârșit, cititorul are impresia că a asistat la o luare în posesie integrală. Din acest motiv vorbesc despre o *vocaie totalizantă* în legătură cu acest tip de investigație critică.

Ca exemplu edificator, amintiți de studiul despre citare, *A doua mână*. Dar ce surpriză poate să ofere citarea? În definitiv, nu-i așa, nimic mai banal și mai firesc decât citarea în cultura occidentală. Or, a examina în profunzime actul citării, a a cum procedeză

copil și dezmembrează jucăriile. Atâta vreme cât nu ai dezarticulat și nu ai pus la loc un lucru, nu cunoști cu adevărat lucrul respectiv. Îți cunoști eventual modul teoretic și la ce servește, dar nu i-e familiar, nu și-l apropiezi și nu-l simți în intimitatea lui.”

Doi autori îi sunt dragi peste măsură, Montaigne și Proust. Îți citești și recitești, îi comentezi și-i re-comentezi fără oprire. De altfel, omul care pune punct Renașterii și omul care rezumă La Belle-Époque sunt spirite înrudite. Operele lor, libere, proteice, labirintice, construite după o ordine naturală și secretă, a subiectivității, adunată în formula lor grandoasă și micimea, esențialul și derizoriul, ce este major și ce este minor. Or, la scară umană aceste valori distincte se dovedesc a fi foarte mult importante: la cei doi scriitori se întâmplă ca esențialul să fie mai bine exprimat prin derizoriu.

Pasiunea pentru Montaigne și Proust exprimă și ea nevoia fundamentală de totalitate, definitorie pentru personalitatea lui Antoine Compagnon.

Antoine COMPAGNON

Alocuinerostit cuocaziadecernrii titlului de Doctor Honoris Causa al Universit ii de Vest din Timi oara

**Domnule Rector,
Doamnelor i Domnilor Profesori,
Doamnelor, Domnilor**

Pentru mine este o mare onoare i o mare bucurie s primesc titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universit ii din Timi oara, dar îl primesc mai ales drept un omagiu adus materiei, disciplinei c - reia ne str duim s -i g sim un nume - istorie literar , critic literar , studii literare, filologie, adic „dragostea de litere”,

le g sesc succesori). Or, to i candida ii au men ionat ace ti termeni: digital, internet, hipertext, care nu figurau în fi a postului, ca i cum instrumentele ar lua-o înainte, s-ar impune ca obiecte de cercetare.

S nu crede i c eu nu le apreciez. Ultimul articol pe care l-am scris de mân , cu stiloul cu peni , era în toamna lui 1985, când am sosit în Statele Unite, la Columbia, i m-am apucat de procesare de text. Am regretat îndelung faptul de a fi f cut edi ia

în paznici ai templului *online*, recomandând cutare site pentru fiabilitatea sa, sf tuind s nu accesezi altul pentru teoriile conspira iei promovate acolo). i mai cred c eu am f cut mereu „pedagogie inversat” fr s o tiu i fr s cer finan ri i premii pentru inova ie.

i apoi, dac digitalul ne-a f cut s realiz m progrese imense în domeniul cercet rii, în schimb nu exist un adev - rat progres posibil în materie de lectur , de viteza lecturii. tiu bine c anumi i colegi, chiar i prieteni de-ai mei printre ei, fac apologia lui *distant reading*, în opozi ie cu *close reading*. o ma in cite te mai bine decât un om, pentru c ea cite te c r ile mai repede, le parcurge pe toate, nu le uit , recunoa te repeti ile, regularit ile, corela iile pe care ochii i creierul nu le st pânesc. Dar pân acum eu nu am întâlnit înc inteligen a artificial care s ne propun interpret ri inedite; ea le poate confirma pe cele pe care intui ia noastr i tactul nostru literar ne-au permis s le g sim (sau s le infirm m pe cele pe care le îndep rtasem deja), dar nu s invent m unele noi. Dar va veni i asta.

Predau din 1975, ceea ce înseamn , totu i, 44 de ani. Am f cut-o întotdeauna cu pl - cere. Este o meserie care m-a satisf cut din plin, pe care n-am separat-o niciodat de cercetare. În 1981, am refuzat s m al tur celor din Centrul Na ional de Cercetare tiin ific (CNRS), preferând activitatea de cercet tor cadru didactic, înv mântul permi ându-mi s m reînnoiesc. De aceea a dori s reflecte o clip , împreun cu dumneavoastr , la natura acestei meserii, la nelini tea proprie cercet torului, mai ales în ziua în care el prime te un premiu, în mod deosebit în tiin ele umaniste, în mod deosebit ast zi: un cercet tor literar este mereu în gard , el sau ea se teme s nu gre easc , s nu cad în eroare, s nu fie la în l ime, oricât de elevate ar fi recunoa terile de care s-a bucurat pân atunci. Pot spune c nimic, nici Sorbona, nici Universitatea Columbia, nici Collège de France, nici un doctorat *honoris causa* nu pot - i nu trebuie - s rezolve acest sentiment de vulnerabilitate esen ial .

E posibil ca acest stare sufleteasc s fie sporit de ori ginile mele heterodoxe i de disciplina solitar pe care am ales-o. Un fizician sau un sociolog sunt, fr îndoial , mai siguri pe ei, pentru c lucreaz în echip i nu-i semneaz singuri articolele, pentru c au încredere în bibliometrie, în factorii de impact, în indicii lor Hirsch. Partea literatului, care îndr ge te momentele de singur tate în bibliotec sau în cabinetul s u de lucru, este o incertitudine sporit privind calitatea, valoarea lucr rilor sale, pentru c , mai mult ca al ii, el adaug cuvinte cuvintelor i scrieri scrierilor.

De aceea r mân surprins de indulgen a întâlnit în cursul vie ii mele de cercet tor i de profesor, fr s încetez vreodat s m întreb dac o meritam, dac o mai merit înc . Se spune c uni-

versitatea este suspicioas , neîncrez toare. Nu a a este i experien a mea: ea m-a primit, în Fran a, în Statele Unite, în alte locuri din lume, azi aici, i recunosc în a mea este imens .

Dar s nu crede i c descriu aici o idiosincrazie. Dac literatul are motivele sale s fie mai nemul umit de el însu i ca al ii, condi ia oric rui cercet tor este identic , a a cum o percep eu. Acest condi ie e îndoiala, îndoiala permanent , inalienabil . Nu exist pentru el confort posibil, mul umire de sine, suficien sau vanitate - „smugness” sau „self-importance”, a a cum ar spune-o frumoasele cuvinte engleze ti. Demonul cercet torului - mai aproape de demonul zeflemist ce interzice, precum lui Socrate, decât de demonul ce-l îndemna pe Baudelaire la vitejii, dup lungi perioade de înclinare spre amânare - îi sufl neîncetat la ureche: „Memento! Remember! Esto memor! ine minte c oricând po i gre i drumul!” Recompensele nu te pot lini ti: precum Groucho Marx, e ti neîncrez tor în institu iile ce le acord i în gratifica iile lor, fiindc ri ti s cazii în iluzia c tii, s - i pierzi capacitatea de a te uimi, de a vedea totul cu o privire nou , precum un copil sau un convalescent, spunea tot Baudelaire, în vreme ce noi trebuie s relu m totul de la zero de fiecare dat , fr ca spatele frontului s ne fie asigurat i fr ca nimic s ne garanteze c vom reu i înc o dat .

Le-am predicat mereu doctoranzilor mei morala „nefericirii ra ionalé” sau a „ra iunii nefericite”: s v îndoii de voi în iv ; roadele voastre s r mân frugale; s v accepta i nemul umirea permanent ca pe o fatalitate a cercet torului; s fi i judec torul vostru cel mai aspru, criticul vostru cel mai intransigent. Dar s nu v îndoii, totu i, de acest lucru: nefericirea ra ional este drumul unei fericiri superioare, ca atunci când Pascal afirma: „Tu nu m-ai c uta, dac nu m-ai fi g sil”, reluând acest gând al Sfântului Bernard: „Doar cel care te-a g sit deja poate s te caute”. Cercet torul este un vân tor, de infinit: dac unica sa pl cere e legat de a captura, a a cum recuno tea Montaigne, atunci doar numele este de cercet - tor, întrucât capturarea vine în plus; ea îl recompenseaz , ca un har, pe cercet torul nefericit în mod ra ional. „Nu exist decât trei feluri de persoane, citim iar i în *Gândurile* sale: unii care-l slujesc pe Dumnezeu pentru c l-au g sit, al ii care se str duiesc s -l caute c ci nu l-au g sit, al ii care tr iesc fr s -l c uta i fr s -l fi g sit. Primii sunt ra ionali i fericii, ultimii sunt nebuni i nefericiti. Cei din mijloc sunt nefericiti i ra ionali.” Iat -ne deci la mijloc: nimic mai frumos, nimic mai omenesc decât ra iunea nefericit a eternului cercet tor. Nimeni nu a descris mai bine modelul cercet torului decât Pascal, care era, în acela i timp, un om de tiin i unul de litere.

Acum câteva s pt mâni, terminându-mi cursul din acest an la Collège de France, m-am ocupat de un aspect metodic. Cu câteva zile înainte, în adunarea profesorilor, unul din colegi m-a întrebat dac e adev rat, dup cum o spusese la prima lec ie, c nu tiam de la o s pt mân la alta ce voi spune data viitoare. Marele

sau studii umaniste, denumirea cea mai larg i cea mai ambi ioas , cea pe care o prefer -, disciplin vulnerabil în acest secol al XXI-lea, riscând s se reg seasc marginalizat în lumea digital i pe care o inem în via de-acum înainte, la bine i la r u.

Vsunt, deci, deosebit de recunosc tor de a v fi oprit la un literat spre a-l onora, nu îndr znesc s spun un om de litere, ceea ce ar fi chiar nostalgic, chiar dac , în această împrejurare, e ti întotdeauna invadat de un sentiment de umilin , sau chiar de impostur i de fraud , de ru ine chiar. Cine sunt eu, se întreab obligatoriu laureatul, pentru a merita această recunoa tere? Adic : în fond, eu nu o merit.

Ni se vorbe te ast zi despre „studiiile umaniste digitale”; cei ce sunt azi recompensa i cu subven ii na ionale i europene sunt cercet torii care mânuiesc *big data*, marile baze de date; eram încuraja i, nu demult, s concepem *Moocs-uri* (*Massive Open Online Courses*), altfel spus „Cursuri online deschise i masive”; suntem încuraja i s practic m „pedagogia inversat” (*flipped classrooms*). Am participat de curând la un comitet de selec ie la Sorbona pentru a-i înlocui pe cei din genera ia mea (cum vârsta de pensionare este ceva mai târzie la Collège, eu am privilegiul s le supravie uiesc i s

critic a *Sodomei i Gomorei* lui Proust, la începutul anilor 1980, chiar înainte de introducerea *laptop*-ului. M duceam în fiecare zi la cabinetul de manuscrise de la Biblioteca Na ional i copiam cu creionul caietele lui Proust; seara le dactilografiam la ma ina electric de scris, cea pe care mi-o d ruse Roland Barthes. Om al ma inii de scris mecanice, el nu reu ea s -i st pâneasc tastele, ce se porneau ca o mitralier când puneau pe ele degetele sale delicate de pianist; a doua zi, comparam cele scrise de mân i de ma in . Nu, îmi plac tehnica, telefoanele, tabletele, obiectele conectate; sunt chiar pu in prea subordonat lor i suferind de dependen [în fr. *souffrant d'assuétude* - nota trad.], vechi cuvânt francez abandonat în favoarea anglicismului *addiction*; consult site-ul „Gallica” al Bibliotecii Na ionale a Fran ei aproape zilnic i citesc acolo, cu mai mult pl cere i curiozitate, *Le Figaro* din 1889 decât cel din 2019.

Cursul meu de la Collège de France se bazeaz foarte mult pe resursele accesibile *online*. putem spune c se poate ast zi s facem, de acas , în propor ie de 80%, o cercetare literar a a cum o concep eu, înainte de a merge într-o bibliotec (problem grav pentru bibliotecii, a c - ror frecventare scade i ai c ror custozi trebuie, vrând nevrând, s se transforme

privilegiu la Collège de France este de a putea preda în felul acesta, deoarece ce nu sunt nici examene, nici diplome. Se poate expune, cum se zice încă de pe vremea lui Renan, o „cercetare în curs de a se face”, cu neprev zuturile ei. Desigur, fac un plan înainte de primul curs, dar nu îl urmez; este un colac de salvare de care m voi ag a spre a m salva, dac nu g - sesc ceva nou, neprev zut, nea teptat de spus în fiecare s pt mân .

Provocarea este s nu recurg niciodat la planul ini ial, s nu m ating de el, s -l amân de la o s pt mân la alta; anul acesta, ca de fiecare dat , am ajuns la cap t f r s în seama de el. La Universitate, la Sorbona, era altceva, voiam ca studen ii s parcurg materia, s respect câteva jaloane obligatorii înainte de terminarea semestrului. Predam acolo sub supravegherea unui SupraEu care-mi impunea s urmez un program. Îns la Collège este altceva, s ai un plan e cel mai bun mijloc de a nu g si nimic. Se vorbe te mult de că iva ani de no iunea de *serendipity*: inovezi cu adev rat f r s tii, f r vrei, f r s - i propui. Se caut ceva, se g se te altceva: *serendipity* este nu norocul, hazardul, ci facultatea de a recunoa te c s-a g sit altceva decât s-a c utat: asta este competen a indispensabil a vântorului, s - i plac vântoarea, nu capturarea, spunea Montaigne, i s tii s - i deviezi cursa pentru urm rirea pr zii care apare pe neprev zute.

Tocmai de aceea cercetarea fundamental , îndeosebi în tiin e, nu trebuie s depind prea mult de planific ri pentru a se putea desf ura liber. Exist ast zi o întreg dezbateri în Fran a, i pretutindeni în Europa, desigur i aici, în România, asupra echilibrului de g sit între creditele recurente i finan area pe proiecte în cercetarea tiin ific , în mod deosebit sub egida Europei, a Consiliului European de Cercetare (ERC), i majoritatea rilor au adoptat acest model. Da, bineîn eles, sunt european, partizan al Europei, preg tindu-m s votez pentru ea peste câteva s pt mâni, dezolat de plecarea anun at , amânat , dar men inut pân acum, a prietenilor britanici, dar, în calitate de colegi în fizic , chimie, biologie, regret tendin a actual i presant de a trebui mereu s prezent m proiecte pe termen relativ scurt, în loc s putem s avem tot timpul necesar i s ne încerc m norocul.

Pute i constata, eu nu sunt un adept al celor dou culturi, tiin ific i literar , ci partizan al unei culturi mai bune,

atât tiin ifice cât i literare în coal , c ci una nu merge f r alta, deopotriv la coal sau în universitate, ca o caracteristic a artelor liberale. Liberalismul înseamn mai întâi artele liberale, artele b rbatului liber (i ale femeii), arte care elibereaz . Primesc acest doctorat, am spus-o deja, mai întâi ca o marc a considera iei fa de disciplina care este a mea, literatura, filologia, studiile umaniste. Dar ve i spune poate c nu sunt un purt tor de cuvânt al disciplinei nici tipic i nici exemplar: am fost incapabil s m men în într-un secol i la un singur autor, am oscilat între Rena tere si modernitate, am trecut de la Montaigne la Proust, oprindu-m la că iva intermediari ca Baudelaire, mi s-a întâmplat s m joc de-a istoricul, istoric al disciplinei, al institu iilor i chiar al oamenilor. Pe vremea studiilor mele, se vorbea intens despre interdisciplinaritate, dar ea era pu in practicat . Unul din motivele plec rii mele în Statele Unite la mijlocul anilor 1980 a fost dorin a de a m g si într-o universitate în care toate disciplinele s fie prezente, nu numai tiin ele umaniste i cele sociale, ci i tiin ele naturii, medicina, dreptul. Iar unul din motivele mul umirii pe care o resimt la Collège de France – dac îmi permite i acest cuvânt dup ce am celebrat „*ra iunea nefericit*” a cercet torului – este c acolo toate disciplinele stau de vorb . Izolate, ele risc s devin bastioane de certitudine. Trebuie s ie i din acest limitare, s arunci o privire i în alt parte, a a cum le-am recomandat întotdeauna studen ilor mei, pentru a te întoarce la tine însu i cu idei, concepte i metode mai solide. Departe de a închide literatura într-o disciplin , studiile umaniste vor s o deschid spre lume.

Ceea ce m face mai potrivit pentru disciplina noastră sunt tocmai formarea i parcursul meu atipice. M simt un avocat al studiilor umaniste, cu atât mai hot rât cu cât eu am primit o formare tiin ific . Sunt un servitor cu atât mai zelos al universit ii i al cercet rii, cu cât am exersat îndelung în mai multe ri. De aceea m-am investit în reorganizarea universit ilor, pentru calitatea cercet rii i pentru excelen a studiilor umaniste. Am asistat astfel cu mare satisfac ie – i uneori chiar am contribuit – la transform rile peisajului universitar, nu numai francez, ci i global, înc de la începutul anilor 2000. E un lucru fericit faptul c universit ile s-au deschis fa de lume. Nu se poate nega c aceste adapt ri au p rut uneori mai pu in favorabile avân-

tului studiilor umaniste decât dezvolt rii altor discipline. Se pare c studiile umaniste ar suferi de un defect de legitimitate i ar deveni fragile în cadrul finan rii din ce în ce mai colective a cercet rii, al evalu rii din ce în ce mai statistice, precum i în fa a conducerii din ce în ce mai contabile a universit ilor.

Am folosit anume termenii „ap rare” si „salvgardare”, pentru a putea s -i corectez imediat, s le retrag aspectul pasiv i rutinier, neîncrez tor sau timorat, pe care a i fi putut s li-l acorda i. Cuvintele acestea, a a cum le în eleg eu, sunt b t ioase i, de data aceasta, demonul meu, ca i cel al lui Baudelaire, este

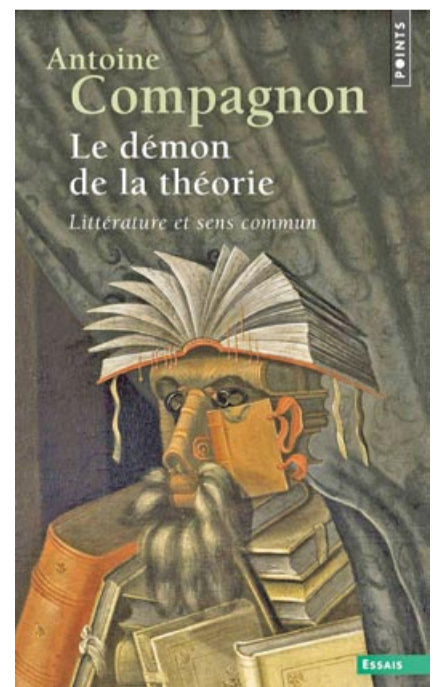
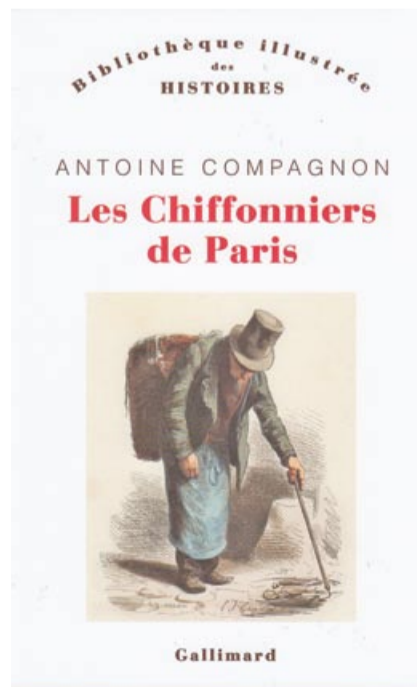

Nu doresc s vorbesc aici despre temerile pe care le am, cu dou rezerve, totu i. Sunt un partizan al evalu rii cercet rii, dac ea înseamn judecare de c tre confra i de acela i rang, cu care m-am obi nuit în Statele Unite – m supun ei i o i exercit la rândul meu – i o consider cea mai demn de încredere, în mod special în studiile umaniste, dar nu numai în ele, în compara ie cu cuantificarea. De ce s te temi de confra ii de acela i rang, de vreme ce cercet torul, dedublându-se prin voca ie, este propriu s u confrate, cel mai nemilos? Iar dac am participat i particip înc la câteva mari proiecte colective, r mân, în paralel, un ap r tor înfl c rat al cercet rii individuale, dup moda veche, solitar , ce trebuie s fie salvgardat cu orice pre , pentru c , în disciplinele noastre, ea este cea care produce lucr - rile de baz , cele durabile, p trunse de cunoa tere i în elegere.

un demon de ac iune i lupt . Nu sunt unul dintre litera ii pesimi ti care se tem de tiin e i pozeaz în victime. Nimic, am spus-o, nu d atât energie cât îndoiala, „*ra iunea nefericit*” a cercet torului în general, a cercet torului literar în mod deosebit. Acum mult timp deja, am pariat pe studiile umaniste, pe înv mânt i pe cercetarea în studiile umaniste. Este un pariu pe care nu l-am regretat niciodat , pentru c este un pariu de viitor.

Traducere de
Viorica BILEK

Antoine Compagnon este profesor la Collège de France, cea mai prestigioas dintre colile superioare din Fran a, înfiinat în 1530 de regele François I, i profesor la Columbia University – New York, autor al unor c r i fundamentale de critic i teorie literar .

„Suntem trâni i nerbd tori...”

coresponden inedit : **Monica Lovinescu-Dumitru Untaru**

Alexandra Florina
Minescu

Monica Lovinescu, fiica Ecaterinei B I cioiu i a lui Eugen Lovinescu, viitoarea soie a lui Virgil Ierunca i viitoarea nor a lui Dumitru Untaru i a Elenei Untaru, s-a n scut pe 19 noiembrie 1923 la Bucure ti. Cercetând dosarele de la Consiliul Na ional pentru Studiarea Arhivelor Securit ii, întocmite pentru Virgil Ierunca, am g sit o parte din coresponden a Monic i Lovinescu cu socrul s u – Dumitru Untaru. Coresponden a – inedit pân acum – este o oglind în care o vedem altfel pe Monica Lovinescu...

Cum? Îi vom descoperi noul “chip”, parcurgând textul de mai jos.

Unul dintre cele mai importante dosare întocmite de Securitate pentru “obiectivul” Virgil Untaru Ierunca este dosarul 6376 din Fondul Informativ. Este compus din dou volume - volumul 1 conine 580 de file, volumul 2 are 381 de file. Cele aproape 1000 de file, foarte multe recto-verso, datează din perioada 1953-1974.

Pentru Virgil Ierunca, în perioada 1953-1971, etap consemnat de primul volum al dosarului I 6376, au fost deschise dosare de urmrire local , de urmrire pe ar , de urmrire informativ individual . Indiferent de forma de urmrire, scopurile erau identificarea i arestarea lui Ierunca. Principalele “mijloace” folosite pentru “ac iune” au fost: folosirea agen ilor (au existat periodic planuri de recrutare de informatori; a se vedea dosarul indicat, fila 51, plan de recrutare a lui Brana Alexandru¹ *), “interceptarea coresponden ei lui i a rudelor, anchetarea mai multor elemente arestate”².

La 18 aprilie 1953³, lui Dumitru Untaru, tat l lui Virgil Ierunca, i se solicit o

Declara ie (conform antetului – în fa a Slt. de Securitate). De i la acest dat nu ar fi început ac iunea de urmrire a lui Virgil Ierunca, D. Untaru este obligat s r spund la mai multe întreb ri.

Din declara ia lui Dumitru Untaru afl m c între 1947 i 1950 Virgil Ierunca a corespondat – direct – cu tat l s u. Re înând informa ia de la fila 16 din dosar, potrivit c reia Virgil Ierunca între ine coresponden cu familia prin doctorul Alexandru Brana, opin m c între 1950 i 1952, coresponden a s-a f cut preponderent⁴ * prin intermediari, probabil fo ti colegi, de redac ii /sau de coal , i prieteni din copil rie, asemeni lui Brana.

Cum Virgil Ierunca se c s tore te cu Monica Lovinescu în 1952⁵ **, consider m c din 1953 pân în 1958 principalul

deoarece fusese în mai multe rânduri la ei la ar . Riscau deci s fie implica i. Am stat îngrijora i i nemi ca i ase ani de zile, f r ca Virgil s îndr zneasc a le scrie un singur rând spre a nu le îngreuna situa ia. Iat c nu li se întâmplase nimic. Mama nici nu pomenise de ei în anchet . Eram singur la Paris când am aflat c sunt s n to i i doritori s - i reia coresponden a cu fiul lor i am telefonat imediat la Mégève unde Virgil era în vacan cu Alla. De mult nu mai avusesem s -i comunic o tire atât de bun . Am reg sit apoi în Jurnalul s u o însemnare rar pentru o fire ca a lui, mai preg tit pentru nefericire decât pentru proiectarea în speran : «Sunt uluit de bucurie»⁶. Vor relua, deci, coresponden a probabil în vara anului 1964. În dosarele consultate, prima misiv datează din 1965.

Absen a scrisorilor, evident interceptate transcrise sau în fotocopie, din intervalele 1947-1950; 1950-1952; 1953-1958⁷ *, poate fi explicat – în parte – prin informa ia de la fila 318 din acela i loc. În 1965 Raionul B beni trimite Raionului Pite ti “un dosar compus din 134 de file cuprinzând scrisori i vederi ale lui Untaru Virgil”.

Familia Untaru a fost urmrit aproape în permanen , inclusiv prin Direc ia “F” (interceptare coresponden). Dovad sunt documentele consultate. Extragem, spre probare, datele urm toare. La 28 noiembrie 1955, M.A.I. Regiunea Craiova transmite c tre Tov. Maior o adres prin care anun c a contramandat “ordinul de supraveghere informativ a familiei fugarului UNTARU VIRGIL din Raionul Olte u, urmînd ca S II s ia m surile respective”⁸ i s le trimit lunar not cu “rezultatele ob inute în încadrarea informativ a fugarului”⁹. Mai târziu, în aprilie 1964, printr-un alt Plan de m suri, coresponden a intern i extern a celor urm ri i i a rudelor acestora este pus sub interceptare (cu siguran nu pentru prima dat i vom vedea c nici pentru ultima dat).

Nu tim care erau motivele pentru care interceptarea, urm rirea în general, nu a fost permanent , de ce au existat fractur ri i, implicit, eliber ri... tim doar c singurul beneficiu al intercept rii coresponden ei dintre Virgil Ierunca, respectiv dintre Monica Lovinescu i Dumitru Untaru vine abia acum, la decenii distan , când putem valorifica scrisorile. În lipsa transcrierilor i a fotocopiilor, nu am fi putut exemplifica nicio frântur din dialogul epistolar dintre Virgil Ierunca, Monica Lovinescu i Dumitru Untaru, Elena Untaru (p rin ii lui Virgil Ierunca).

Astrid Cambose, prin cele dou volume de coresponden dintre Ecaterina B I cioiu-Lovinescu i Monica Lovinescu, a dezv luit, o dat în plus, cultura doamnelor Lovinescu, sensibilitatea i talentul literar al acestora. Nu va fi la fel i în cazul domnului Untaru. Tat l lui Virgil Ierunca era de profesie fierar i urmase apte clase i o coal profesional . Totodată , din datele biografice tim c Dumitru Untaru a fost percepator fiscal, casier i contabil al B ncii Populare Cermege ti i Ciumagi. În concluzie, trebuie s avem în vedere diferen ele dintre Monica Lovinescu i Dumitru Untaru, dar i similitudinile dintre ace tia – durerea sufleteasc , dorul, dorin a de revedere, speran a. Totodată , pe Dumitru Untaru i pe so ia lui – Elena (Maria) Untaru – Dumnezeu îi înzestraseră cu mult inteligen , recu-

noscute de vecini, de rude. Recunoscut , implicit i explicit, i de agen ii de Securitate, care îl provocau pe Dumitru Untaru cu întreb ri pe teme politice i raportau ulterior opiniile acestuia. Ca exemplu, pe 11 iunie 1957, sursa “Miulescu Nicolae” raporta: “Dumitru Untaru (...) a comunicat c s avem r bdare c în curînd timp vom fi desrobi i de sub jugul bol evic i c ara româneasc are destui oameni în statele unite ca s sus în interesele popoului român i c în curînd timp uniunea sovietic se va pr bu i.”¹⁰.

Pornind cu acest *punere în gard*, reconstituim, în premier , (cronologic, cât ne-au permis dosarele consultate i alte informa ii, coresponden a dintre Monica Lovinescu (Virgil Ierunca) i Dumitru Untaru (Elena Untaru).

Am pus între paranteze numele Virgil Ierunca i Elena Untaru, fiindc de prea pu ine ori existau cu adev rat un singur expeditor i un singur destinatar. Atunci când le scria socrilor doar Monica Lovinescu, de fapt, erau i ur rile i dorin ele lui Virgil Ierunca, iar rîndurile lui Dumitru Untaru exprimau i sentimentele Linei lui, chiar dac mama lui Virgil Ierunca nu tia s scrie i s citeasc ... i, evident, când destinatarul era doar Monica Lovinescu, singularitatea se reducea la formula de adresare i la adres i se topea în con inutul scrisorii.

Deschidem “dialogul”. Facem mici nuan ri, comentarii numai acolo unde este nevoie. P str m (ortografia, f r s marc m/corect m gre elile.

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 391 – scrisoare interceptat în fotocopie (imagini realitate)

“9 Martie 1965

Mult Stimat Doamn Monic ,

V mai rug m înc odat scuza i-ne c v deranj m asupra celor expuse de mai jos.

Pe ziua de 14/I/1965 am scris dvs. o scrisoare în care v’am mul umit pentru bun voin a ce a i avut de a ne trimite felicitarea D Voastre de ziua na terei Domnului.

De atunci i pân în prezent nu am mai primit nici o scrisoare din care cauz noi suntem nelini ti i credem ca dvs. sunte i sup rat pe noi.

În acest caz ne-am hot rât s nu mai scriem noi înainte, urmînd s v scriem numai atunci când primim scrisoarea de la Dv.

A a suntem noi b trâni, nerbd tori de a ti ce mai fac cei dragi ai lor. De aceia înc odat V rog scuza ine.

i acum altceva: De mult timp eu aveam aci un prieten Alfred Mader care din când în când ne scria, dar de la un timp nu mi-a mai scris.

A vrea s-i tiu, dar nu-i prea tiu bine adresa. V rog ai transmite multe ur ri de bine i dac are bun voin a s -mi scrie pe adresa ce-mi va da D lui, sau dac nu v deranjeaz s scriem tot pe adresa Dv.

S tr ie ti Doamn Monic i iart ne deranjul. D. Untaru”

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 387 – scrisoare interceptat în fotocopie (imagini realitate)

“30 Martie 1965

Iubi ii no tri,

Cum v’a i putea închipui c din vreo sup rare sau lips de timp am întârziat cu r spunsul?

[?] hot ri i, pentru Dumneavost r s v scriu eu singur i numai din când în când.

Suntem convin i c ve i în elege i ve i sim i c aceasta nu înseamn în niciun fel c în fiecare clip gândurile noastre cele mai calde nu v stau al turi.

Fi i lini ti i: suntem bine s n to i

iar sentimentele noastre o clipă nu s'au schimbat și nu se vor schimba.

Vă îmbrățișăm cu tot dragul și dorul,

Monica

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 384 – scrisoare interceptată, transcris

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

-SERVICIUL "F"-

C tre Arg/Horezu

Exp. UNTARU N. DUMITRU

- Com. L. de ti, Rai. Horezu

Dest. LOVINESCU MONICA - Saint-Quen - 17 rue Gabriel Peri, Fran a

Data 7.V.65

"Doamn Monica !

V rug m s ne scuza i c am cam

întârziat cu r spunsul la sc. dvs. Noi suntem s n to i dar ne este tare dor de dvs.

Vom avea oare norocul s v vedem

în scurtul timp ce ne-a mai rămas de trăit?

I acum vrem s v rug m c dac -l vede i

pe Virgil al nostru s -i spune i i lui c

dorul de el i de dvs. ne îmb trine te i

mai mult. Dac pute i v rug m s ne

trimite i un aparat de radio cu tranzistori

de format mic.

S tr i i mul i ani cu s n tate,

Dumitru i Lina"

Buc. ii.V.65/GS

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 382 – scrisoare interceptată în fotocopie (imagini realitate)

"Paris, 6 Octombrie 1965

Dragii mei,

V rogs m scuza i c am întârziat cu

r spunsul, dar toată luna Septembrie am

fost în vacanță i nu m'am putut ocupa de

cumpărarea postului cu transistori. Acum

vreo zece zile v l-am expediat îns . Sper s

v ajung cu bine. El poart marca xxxxx

i este de tipul RUMBA B. Are 4 game

de und . Prima (BC) v sluje te pentru

posturile române ti (e pentru undele mij-

locii). Celelalte SW 1, SW 2, SW 3 sunt

pentru unde scurte i v servesc la asculta-

rea celorlalte posturi. Ve i vedea c are 2

roti e: cea din stânga cu o dungă roie pe

ea sluje te la deschiderea aparatului i la

volumul emisiunii; o întoarce i pu in spre

dreapta i postul se aprinde. În acest timp

ap sa i pe una din clapete respective. Cea-

laltă rotă serve te la c utarea posturilor.

Cea pe care scrie "TONE" e pentru tona-

litate i ap sa i i pe ea în cursul ascultării.

În partea dreaptă a aparatului ve i vedea

un buton (un vârf) de metal alb: trage i

de el în sus până ajunge la aproape un

metru: o antenă interioară . Singura de care

are nevoie postul, după cum vede i nu e

nevoie de antenă exterioară . Aparatul merge

cu 2 baterii plate, a a cum mi-a i cerut.

Ele se află în interior i trebuiesc schimbate

din când în când (în pachet eu v'am mai

pus dou de rezervă). E foarte simplu de

a le schimba, îns pentru aceasta trebuie s

v arate cineva care mai are vreun aparat

de acest fel. Aparatul se deschide pe partea

lui plată cu o urupelni . E foarte simplu

de mână. Aparatul mai are i un mâner

mobil îns nu e prea indicat s -l folosi i.

Dac vre i s v plimba i cu el atunci îl

pune i în sacul de piele în care va sosi, fapt

pentru care v'am i cumpărat acest sac de

piele.

De îndată ce-l ve i primi ve i plăt

ti vama, pe care n'am avut dreptul să plăt

noi aici. Cum sose te îl declara i - conform-

mându-v legilor rii - i plăt i taxele re-

spective de abonament.

Speram s v dea satisfacție ii dintre cele

mai mari, fiindcă postul este excelent. i-

s fug din ar , sau a i fugit. S-ar putea

ca termenul acesta s se refere într-adevăr

la un frate al fugarului, sau eventual un

«frate» de activitate din trecut care a reu-

șit într-un fel sau altul să plece la Paris¹³.

Supozițiile pun în alertă lucrătorii. Astfel,

la fila 362, dosarul I 6376, vol.1, putem

citi c , după investigații, „fr iorul” din

scrisoare este Tudose Avram, inginer agri-

col, domiciliat în Hu i. Totul dovede te

paranoia sistemului!

Scrisoarea cu conținut convențional

suspect este:

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, filele 366-367

- scrisoare interceptată în fotocopie (imagini realitate)

"6. I. 1966

Mult Stimat Doamn Monica ,

Am primit cu mare bucurie urările trimise

de Dvs. pentru Nașterea Domnului i anul

nou 1966. V mul umim din tot sufletul

i v dorim din toată inima s tr i i

cu mult s n tate i mul umire sufletească .

Trimitem onorat Doamn la Dvs. pe

acest mic copilă cu părul lui bălai și cu

inima lui nevinovată pentru a v spune

din partea noastră "Bun găsit", c ci de 18

ani de zile ne întrebăm de fr iorul lui pe

care nu lă v zut de atâtea timp...

Zadarnic am încercat s -l liniștim. A

fost imposibil.

A cerit cu lacrimi în ochi s -i dă

drumul în lumea largă pentru a c uta pe

fr iorul lui. i nu sa putut altfel decât s -i

îndeplinim dorința a lui.

V rug m dar cu cea mai mare insis-

tență c atunci în zilele de 12, 13 sau 14

ale acestei luni când va sosi în casa Dvs. s -l

primi i cu bucurie i bun voință , c ci e un

copil bun la inimă, ascultător și credin-

cios în bunul Dumnezeu, îns soarta a

fapt s fie despr it de fr iorul lui timp de

prea mul i ani.

V spun Dvs. c atât el, ca i p rin i

lui nu au avut nici o zi liniștită din cauza

lipsei fr iorului lui! E grozav despr irea

de cei dragi i nu ai posibilitatea de a i ve-

dea.

Primi îl în brațele Dv. i face i v rog

în a a fel s se simtă ca acasă la mama lui

i la t ticul s u, unde a stat cu ei timp de

aproape 40 de ani, nă dându-i c odată i

odată se va întâlni cu fr iorul lui plecat

în lumea largă .

Binecuvântat s fie din partea noastră

de aici ceasul acela în care copilul nostru

blând se va prezenta în casa Dv. i în mâ-

nilile Dv. i ale fr iorului lui, trimis de aici

de la noi odată cu începerea noului an i

rug m pe bunul Dumnezeu s aducă în

familia Dv. noroc, s n tate i mulțumire

sufletească.

Înceind în această privință , v rug

m c după un timp atât cât ve i găsi de

cuvință 1, 2, 3 sau 4 luni de zile i după

ce îl ve i plimba pe străzile luminoase ale

Parisului, care le dorea atât de mult, s

v fotografia i cu to i, s -l ruga i s se în-

toarcă la t ticul i Mica lui pentru a

ne povesti modul de viață al fr iorului

lui pe care lă dorit atât de mult i astfel s

avem i noi inima liniștită i atât de mult

nerăbdătoare de a v vedea. Confirma i-

ne, v rog primirea.

Vă dorim din tot sufletul,

Dumitru i Lina lui"

Este limpede c "fr iorul" era, de

fapt, o fotografie cu Virgil Ierunca de

când era (foarte) mic. Este posibil s fie

i copiat de Serviciul "F".

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 361 – scrisoare interceptată, transcris .

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

-SERVICIUL "F"-

C tre Arge /Horezu

Exp. LOVINESCU MONICA

- Saint-Quen - Fran a

Dest. DUMITRU N. UNTARU

- Com. L. de ti, Reg. Arge

Data 21.1.66

"Scumpii noștri

Deabia azi mi-a sosit scrisoarea dumneavoastră din 6 ian. Dac a i t i cu ce

gîndesc c voi vedea pe cei dragi ai mei, se

poate întâmpla s înmurmuresc pe loc,...

Deci stau între 2 muni uriași i care ptr.

mine sînt imposibil de trecut.

În rezumat noi o ducem bine i sim-

tem s n to i, c ci D.zeu¹⁴ * are grijă de

noi.

Vă salutăm cu tot respectul nostru.

Dumitru i Elena"

12.III.966 E.C.

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 358 – scrisoare

interceptată, transcris .

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

-SERVICIUL "F"-

profund emoție am primit fotografia! Eu

pot să v mrturisesc c și acum când se

încrunță seamănă cu copilul din poză.

O voi copia aici, apoi v voi trimite-o înapoi

să stea lângă dumneavoastră în cldura

copilului riei fericite.

V s rutam cu toată dragostea, Moni-

ca"

26.1.66

ACNSAS, Fondul Informativ, dosarul 6376, volumul 1, fila 359 – scrisoare

interceptată, transcris .

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

-SERVICIUL "F"-

C tre Arge/Horezu

Exp. DUMITRU N. UNTARU

- Com. L. de ti, Raion Horezu

Dest. LOVINESCU MONICA -17

Avenue Gabriel Peri - Saint-Quen - Fran a

Data 9.III.966

"Doamn Monica,

Din ziua de 6. I. 966 nu v-am mai

scris nicio scrisoare, fapt ptr. care v rog

mult scuza i-ne. Cauza provine din faptul c

nu vrem s plictisim timpul prețios al

activității dvs. V comunicăm din partea

noastră c sîntem s n to i i gîndul nostru

e întotdeauna la dvs., gînd ce apăs

greu asupra noastră . De multe ori îmi

vine s las totul i s m duc la cei mari

ai mei i s -i rog s -mi dea voie s vin s

vă vd. Ce s m fac însă c ci cînd m

C tre Arge/Horezu

Exp. UNTARU N. DUMITRU

- Com. L. de ti, Raion Horezu

Dest. LOVINESCU MONICA -17

Avenue Gabriel Peri - Saint-Quen - Fran a

Data 29.IV.966

"Mult stimat doamn Monica,

Am primit cu mare bucurie frumoasa

dvs. felicitare ptr. care v mulțumesc din tot

sufletul. Ne este drag de dvs. ca de lumina

ochilor c ci nu ne da i uitării. Dvs. ce mai

face i?

În partea mulțumiri sufletești noi o

ducem mai greu!! Ne gîndim mereu la

copilul nostru pe care l-am avut i care s-a

despr it de noi i acest lucru ne face s ne

doar inima. Oh! Dacă aș avea o putere

divină să fac pace generală între toate

popoarele lumii, să nu mai fie granițe

și să mă pot duce și eu în lumea aceasta

largă după copilul meu să îl văd, să îl

îmbrățișez și atunci să respir aerul ace-

la plăcut al "mulțumirii sufletești". Dar

acest lucru e greu. Nu e a a uor.

Singura noastră bucurie sînt scrisori-

le dvs. care ne mai încălzesc inimile i ne

mai alină gîndurile.

Cu respect, Dumitru i Lina"

3.IV.966 E.C.

Din întregul dialog epistolar reconstituit în mică parte, tabloul este unul de familie, de fapt.

Continuare în pagina 20

Întreba i Ministerul, c precisos v îngaine ceva

Daniel VIGHI

Osman Aga de Timi oara este un scriitor din urbe. Este adevrat că a trăit demult, a purtat alvari, s-a închinat în moscheile Timi oarei sau în cele din sangeacul Lipovei. Via sa (1670-1725) o găsim într-o carte care se cheamă *Ostatatec printre ghiauri. Un soldat otoman în Imperiul Habsburgic*, Editura Ariergarda, 2019. Tatăl scriitorului este ofițer al armatei sultanale, fapt pe care îl povestește pe îndelete, cu amănunte care ne introduc într-o lume pe care nu o ținem aproape deloc, pentru că la coala generală, liceal și postliceal din Banat nimeni nu ne-a povestit despre istoria provinciei în care trăim.

Învătam despre olteanul Tudor Vladimirescu, despre moldoveanul tefan cel Mare, despre munteanul Mihai Viteazul, dar nu ținem niciun fel de oțean, principe, rege, voievod, scriitor sau geamba din veacurile uitate ale regiunii în care trăim. De ce? Întreba i Ministerul, c precisos v îngaine ceva, ului i de pretenția de a învăța (i) despre istoriile provinciale, despre istoriile Lipovei, ale Timi oarei, ale Ciacovei, ale Lugojului. Habar n-avem că orașul în care căutăm loc de parcare și bem bere la Curtea Berarilor a fost capital de vilayet o sută și aizeci de ani. A adar, dragi nețiuitori, citiți fragmentele care urmează despre lumea în care trăiți, ca să vedeți cam cum era în urmă cu trei sute de ani pe meleagurile noastre.

„...afla i că rposatul tata, Ahmed Aga Ibn Mahmud, a venit de la Belgrad, cu cei trei frați ai săi, cu un veac în urmă, și s-a așezat la Timi oara, unde s-a înșurat. Mai apoi, a slujit ca lociitor (*kethüda*) în primul corp de oaste (*azab*) din Timi oara, când, cu zece ani înainte șmoară, unul din posturile de *aga* din infanteria „trupelor recrutate local” la Timi oara s-a eliberat. A obținut acea slujbă, a a că, în vremea ce a urmat, a avut un trai bun. Înainte șse însoare cu mama, a mai fost căsătorit de vreo două ori și a avut copii, care, prin voia Domnului – l udat fie-I numele -, s-au s vârit cu toții, înainte șvin eu pe lume. Apoi, s-a înșurat cu mama, o fată de obârșie din Slankamen, pe care a adus-o la Timi oara. În douăzeci și cinci de ani, ea îi dăruie nouă copii, cincisbiete și patru fete. Trei dintre biete și două fete erau încă în viață când a murit mama, în anul 1077 al Hegirei Profetului nostru – binecuvântat fie-I numele. Două luni mai târziu, tata a urmat-o în mormânt – Dumnezeu ș-l aibă în pază, pe el, care a ieșit din lumea asta pentru a intra în vecinicie. Toi morii mei au fost înhumați în fața nișei rugciunii (*mihrab*) de la sfânta moschee, care era o biserică iezuit transformată, în cartierul numit Sziget, din Timi oara.”

Omul nostru, scriitorul Osman, are vârsta unui licean din anul patru de la C. D. Loga atunci când este trimis în orșelul copilriei mele, la burgada (vor-

ba lui Sever Bocu) Lipovei, de c tre mai marele șu. Iac t textul, cu parfumul istoric, cu z ng nitul armelor și nechezatul cailor:

„... pe vremea când binecuvântatul Kodja Djâfer Pa a era mare dreg tor al Timi oarei – era pe la începutul lunii *shaban* -, soldele trimise de Sublima Poartă și destinate ienicerilor, armurierilor și tunarilor din armata regulată în garnizoana din fortrea a Arad sosir la Timi oara. Cum împrejurimile erau în mâinile dușmanilor și nu erau sigure, rposatul Pream ritul pălese stindardul meu, cel al primului escadron și-mi încredinș misiunea de a duce banii, cu oamennii mei, la Lipova, pe timp de noapte. După îndrumările din firmanul primit, m-am prezentat cu drapelul și cu oamennii mei în locul numit Baba Hüseyin, la porțile orașului, și, cu un ceas înainte de asfințit, pe când stteam acolo cu cei optzeci de oameni ai mei, Pream ritul Djâfer Pa a venit nemijlocit și ne-a cercetat. După care, ne-a înmănat banii și ne-a dat ordinul să o pornim, împreună cu urșile sale de biruință.”

Acuma trebuie să pricepem că numita lună *shaban* nu era alta decât luna cirelor de iunie, întrucât junele nostru dezvăluie cauza nenorocirilor sale:

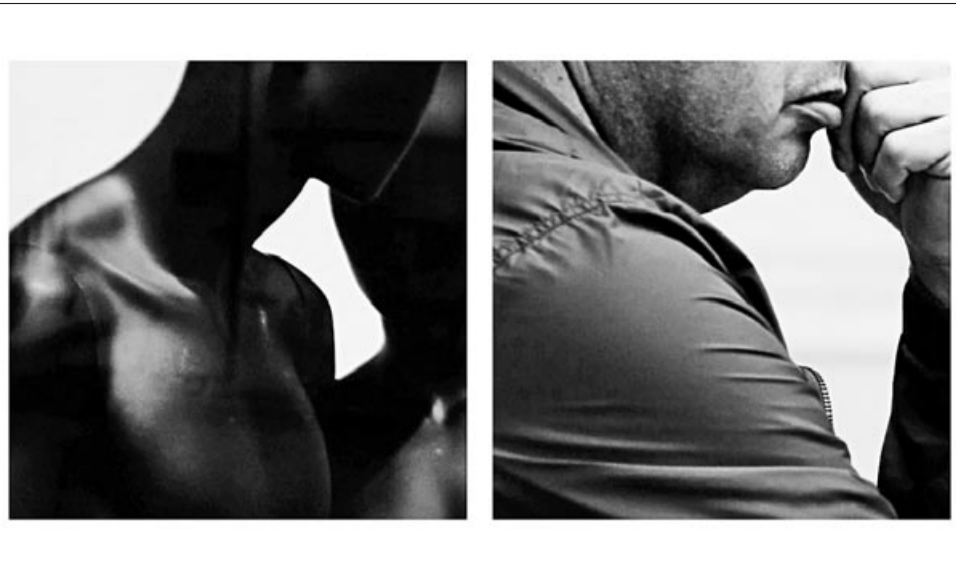
„Lipova este vestită pentru podgoriile și grădinile sale și era chiar vremea cirelor; era plin peste tot de cele mai frumoase și mai gustoase; *ocaua* nu făcea nici un aspru și nimeni nu se sinchisea de asta; cirele erau puse în grămezi, la obor. Ne-am hotărât atunci, cu toții, să stăm o zi în plus și să ne înfruptăm din cirele acelea.”

De ce ar fi a a nenorocire șpoftăti la cirele de iunie, p i, explica ia este la îndemână – vin husearii unguri! Rogu-vă să vedeți cu ochii minții:

„... venind din Transilvania și înaintând de-a lungul râului Mure, se arătar în partea de jos a fortre ei, traser câteva gloanțe în aer și o luară iute la șnoasă. În interiorul fortre ei, s-a dat alarma cu o salve de tun; cavalerii au srit în a și au pornit în urmărire. Când am ajuns la fortrea oimoi, a ezat pe un vârf de deal, mai sus de Lipova, pe cealaltă parte a Mureșului, locuitorii ne-au încurajat să ne alăturăm lor, căci, de sus, unde erau ei, se vedea că dușmanul s-a oprit.”

Trupele sunt ale dumnealui domnului generalul Caraffa, care „șosea în fruntea trupelor austriece. Cu un an înainte, cele optsprezece regimente de infanterie și cavalerie ale sale au poposit pentru iernat în Transilvania și, de acolo, au pornit la drum în primele zile ale primăverii, înaintând de-a lungul râului Mureș, până la Lipova. Își transportase pe apșprovițiile, munițiile și artileria. La acel ceas al dimineții, oamenii alergau înnebuniți, care încotro, și fiecare se întreba ce avea să urmeze.”

Urmarea este că bietul Osman cade prizonier și stă apte ani în neagra strășină, pe la Viena, cu gândul acasă, adică la Timi oara. Ca să vezi cât de ciudat poate fi și istoria asta! (Voi reveni!)

Ubericul neascultător al lui Rilke

Viorel MARINEASA

Documentându-se pentru *Danubio*, Claudio Magris a poposit în 1985 și la Timi oara, unde „stilul simetric terezian alternează cu un greoi eclectism unguresc și cu ornamentația mai stridentă a culorilor românești; în splendida Piața Unirii, vast și silențios, se ridică, precum în toate piețele din Mitteleuropa, Coloana Sfintei Treimi” (vezi *Danubius*, trad. de Adrian Niculescu, Univers, București, 1994, p.307). Cât despre viața literară de altdată a urbei, profesorul triestin se simte dator să-l pomenească pe Franz Xaver Kappus, cel care și-ar fi dobândit notorietatea nu prin opera sa, ci prin corespondența cu Rilke; ca atare, îi face un portret cu tente groțesce plecând de la faptul că omul obișnuia să-și dezvoltă perorațiile pe teme literare într-o frizerie cenaculară de pe Lonovits-Gasse (actuala stradă Augustin Pacha), iar „povestioarele” sale, nedepășind nivelul anecdoticului, meritau să aibă soarta poului pe care-l așvârle frizerul în uli înainte de a trage oblonul prvăliei. A să fie?

Apariia recentă a volumului *Biciul dispăre ului. Povestea unui stigmatizat/ Die Peitsche im Antlitz. Geschichte eines Gezeichneten* (Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018) pare (cel puțin, parțial) să-l contrazică. Cei care și-au asumat editarea microromanului lui Kappus sunt William Totok (prefa, tabel cronologic și îngrijirea ediției bilingve) și Werner Kremm (traducere și note), cunoscuți ca membri fondatori ai *Aktionsgruppe Banat* (AgBa), grupare pe care Magris o remarcă cu prilejul vizitei sus-pomenite și, cu o intuiție mai adecvată, îi reține în ea insurgența și „remarcabila pregnanță” politică și literară. (Nu e lipsită de interes nici împrejurarea că îi acordă un spor de atenție unei debutante, pe nume Herta Müller; aceasta îl impresionează prin critică *Niederungen*, ce are „veracitatea existențială a samizdatului”).

Peste ani, în cuvântul rostit la ceremonia de înmănare a Premiului Nobel, Herta va menționa că ea nu ar fi fost nimic în literatură fără pedagogia celor din AgBa.) Un gest recuperator, dat fiind că ediția princeps a scrierii lui Kappus a apărut în 1921, la editura timioreană Helicon, iar o traducere integrală în românește nu se făcuse până acum. Nu este primul act de o asemenea natură în ce-l privește pe Totok; din câte știu, el a publicat într-un „Orizont magazin” din 1984 un articol despre „americană” Ana

Persida Cumpăna din Comloș, ceea ce a însemnat cel dintâi impuls de creație pentru autorii romanului *Femeia în roșu*, tot el a scos din uitare, publicându-le în „Neue Literatur” (1985), însemnările lui Franz Xaver Eckert, călător prin Banat în anul 1857.

Și revenim la Kappus. În 1903 începe să-și scrie lui Rilke. Acesta îi răspunde pe de 10 scrisori până în 1908. Speculând un moment propice, Kappus le dă publicității la trei ani după moartea autorului *Elegiilor duineze*. Rainer Maria Rilke, *Briefe an einen jungen Dichter/ Scrisori către un tânăr poet*, Insel-Verlag, Leipzig, 1929. (În timp ce scriu acest text, iată, primesc un mail cu veștile de la Willi Totok: cercetătorul Erich Unglaub a descoperit deunăzi în arhiva Rilke scrisorile pe care Kappus le adresase maestrului, astfel că publicăm un set epistolar întregit la Wallstein Verlag, Göttingen, 2019! Deci Kappus-saga continuă.) Ce sfaturi îi dădea Rilke timioreanului nostru? „Nu scrie poezie de dragoste, ocolii mai întâi formele prea uzuale și obișnuite: sunt cele mai dificile, căci e nevoie de o putere mare și coaptă spre a da ceva personal acolo unde sunt cu duimul creații bune și în parte strălucite ale tradiției.” „... citiți cât mai puține lucruri estetice-critice – sunt ori opinii polemice sclerozate, ajunse și nu mai aibă sens în înepenirea lor lipsită de viață, ori sunt jocuri abile de cuvinte, la care azi câștigă această opinie, iar mâine cea opus.” (traducere de Ulvina și Ioan Alexandru, Facla, Timi oara, 1977)

Ucenic recalcitrant, Kappus nu și-a ascultat mult vreme maestrul, continuând să producă literatură facilă, de consum imediat. A trebuit să survină marele război pentru a se înregistra o schimbare de registru, concretizată prin volumul de proză scurtă *Blut und Eisen/ Sânge și oel* (Julius Hoffmann-Verlag, Stuttgart, 1916) și prin romanul distopic *Die lebende Vierzehn/ Cei 14 supraviețuitori* (Ullstein-Verlag, Berlin, 1918). Ofițer de carieră, activase ca reporter de front; a fost rănit, iar după refacere superioară l-au repartizat la Cartierul de presă al Ministerului de Război, loc prin care trecuseră Robert Musil, Egon Erwin Kisch, Rainer Maria Rilke, Hugo von Hofmannsthal, Franz Werfel, Stefan Zweig. Pacifist din fire, în plină conflagrație publică versuri de genul: „A fi dușmanului prieten și frate”; „Amândoi suntem din același aluat/ Frate-dușman, trage: tu sau eu!”

Despre romanul *Biciul dispăre ului...* – în numărul viitor.

21

pas de deux

Pia BRÎNZEU

23 iulie 1988. Tata a avut mult bătăie de cap. Trebuie să mai depun un ultim efort legat de Campionatul mondial de şah pentru copii și juniori mici, organizat de el la Timișoara: să se gândească la cuvântarea pentru ceremonia de deschidere organizată mâine la Opera. Ideea acestui campionat a apărut în discuțiile avute cu președintele Federației Internaționale de şah, Florencio Campomanes, când a venit la Timișoara cu doi ani în urmă. Impresionat de Centrul de şah adăpostit în Casa Atleților, clădirea unde se află astăzi librăria *Cartea de nisip*, a revenit în luna mai a anului următor, însoțit de așezreze membri ai biroului Federației Internaționale de şah pentru a discuta propunerea gazdelor. Totul a fost acceptat fără nici o rezerve.

Tata nu i-a dat seama ce îl aștepta, dar a crezut întotdeauna în valoarea ahului timișorean. Aici, în 1874, a luat ființă primul club de şah al țării; campionii în anii de după Primul Război Mondial au fost timișorenii Alexandru Tyroler (câștigătorul primelor trei campionate naționale începute în 1926) și Stefan Erdely (1931, 1934, 1949); echipa „Medicina” a câștigat i ea titlul de campion național în 1956, iar echipa de fete, formată din Dana Năuș și Ligia Jicman, a devenit campioană în 1979. Tata i-a invitat să joace la Timișoara pe campionii mondiali Nona Gaprindaș și Anatoli Karpov și a primit mai multe delegații străine, precum cea din China, de pildă, care a fost interesată să viziteze cel mai puternic centru de şah feminin din țară. Eforturile n-au fost în zadar: la acest campionat s-au înscris câte doi sportivi din cincizeci și nouă de țări, însoții de încă aproape două sute de persoane, adică antrenorii și părinții copiilor. Doi dintre tinerii participanți, Judit Polgár și Gata Kamski, au ajuns celebri ulterior, situându-se printre primii zece jucători din lume.

Împreună cu Federația Română de şah, tata a întocmit un plan de măsuri înaintat autorităților cu câteva propuneri care au fost aprobate: să li se ofere participanților români o scutire parțială sau chiar totală de frecvență școlară; secretarul Comisiei de organizare să fie scos din producție pentru a se ocupa numai de acest eveniment; sala Olimpică și Casa Tineretului să fie pregătite din

timp pentru a găzdui partidele; sportivilor și antrenorilor din străinătate să li se asigure o întreținere completă și bani de buzunar, iar celelalte persoane însoțitoare să plătească treizeci de dolari pe zi pentru cazare și hrană; cu ajutorul Centrului de Calcul din Timișoara să se programeze rundele în sistem elvețian, să se realizeze diagramele, fișele individuale ale jucătorilor și clasamentul final; întreprinderea „Victoria” din Arad să asigure două sute de ceasuri de şah și asistență tehnică necesară funcționării lor; tablele de şah să fie comandate la Întreprinderea Poligrafică Timișoara, care se va ocupa și de tipărirea diagramelor și a fișelor individuale; să se pregătească o iluminare corespunzătoare pentru toate mesele de joc și să se pună în funcțiune instalația de aer condiționat; partidele importante să fie demonstrate pentru publicul din tribune cu ajutorul monitorilor obținute de la Fabrica de Memorie din Timișoara, pentru a realiza transmisia prin Calculatorul TIM S-102; să se anunțe un concurs pentru conceperea afișului, medaliilor, insignelor, fanioanelor și brelocurilor dedicate evenimentului; să se organizeze curse speciale TAROM între București și Timișoara pentru a se utiliza deplasarea participanților. Iar ca sponsori să fie atrase următoarele întreprinderi: „Porțelanul” din Alba-Iulia, Fabrica de sticlă de la Tomești, Fabrica de jucării „Ardean”, I.A.E.M., Electromotor și Autoturisme Timișoara.

Totul a decurs conform planului. Acum nu i-a mai rămas tatei decât să-și conceapă discursul inaugural. Nu i-a fost prea greu, pentru că ahul și-a purtat dintotdeauna un joc plin de poezie și culoare, o superba creație a minii omenești despre care ar fi putut vorbi oricând cu mult înșuflețire. Cele câteva cuvinte (nu prea multe, pentru că nimeni nu are răbdare să asculte cuvântări prea lungi!) folosite pentru a lăuda singurul sport ce era, în opinia lui, în același timp și artă, și știință, au fost urmate de mulțumirile adresate autorităților, Comisiei Județene de şah și unui grup mare de susținători, mereu la datorie într-o permanentă stare de luptă. Cu toții s-au ațut efortului său de a încuraja tinerii generații și de a le influența destinul sportiv. Singurul lucru la care nu s-a gândit nici tata, nici colaboratorii lui, a fost un alt destin: cel al întreprinderilor timișorene care au sponsorizat acțiunea. Câte mai există astăzi? Toate s-au pulverizat în ce urile istoriei postrevoluționare, precum și, în bună măsură, marile succese ale ahului timișorean...

Anamneza clipei (4)

Paul Eugen BANCIU

Vreme de 47 de ani de muncă, de respundere continuă, aflat mereu în colimatorul colegilor, subordonaților, al celor de deasupra mea pe care-i țiam, inevitabil, de altă parte de care nu aveam habar, al oamenilor din jur, al familiei, fugeam, mai ales când eram mai tânăr, cu soția și copiii, departe de oraș, în mijlocul munților, pe cele mai înalte vârfuri ale Carpaților. Diminețile, de pe la trei până când plecam la serviciu, în restul anului, scriam, fugeam deci de aceeași agresiune a lumii pe care o simțeam în jurul meu, aproape paranoic. Mai apoi, de vreo treizeci de ani, când s-a născut vârsta nu mi-au mai dat voie să alerg în concedii departe de lumea din jurul meu, am ales munții și mai târziu, Bucegii, Rodna, iar de vreo 29 de ani am înțeles refugiu în casa mea de la 1005 metri din Semenec, unde, concediul rănd, am scris, am refăcut texte, le-am transformat în scenarii.

Soția picta, ne concuram, cum ne mai concuram și acum, la 75 de ani, dar din ce în ce mai fericiți când aici e pace, dacă vrei ascultă ce zice un post de radio, dacă nu îți vezi de scris, ieși la plimbare spre seară, și-ți mai oxigenezi puțin în plămâni afumați, iar totul începe să curgă parcă într-o altă lume... Da, abia acum, după nouă ani de la data la care m-am pensionat, fiind aproape dus pe cealaltă lume în trei reprize consecutive, cu toate opozițiile celor din conducerea județului, deși depășeam vârsta de pensionare cu cinci ani, abia acum, zic, încep să simt raiul pe care mi l-am oferit pentru slăbiciunile mele cele de urmă și încerc să mă feresc fie și visez cu viață de „ef”, cu cea de om la ordinele cuiva, mereu atent la ceea ce spun, la ceea ce mi se spune, mi se sugerează sau ce se aude din alte părți...

Am trecut prin prea multe ca să mai pot avea încredere în oameni, deși, naiv cum sunt și cu sufletul deschis, iertău, m-am deprins să tac și să ascult ce spun alții... Doar nefericitul acesta de mobil mă face să tresar de fiecare dată când mă sună cineva, vreo trei din familie și un prieten - atât. Când simt că se aglomerează în mine prea mult negreș în umbra unor semne ce-mi trezesc amintiri, ori primesc aiurea vreo solicitare pentru un interviu de la cunoscuți, mă cuprind un fel de furie, inexplicabil, fără de orice amintire, de mine, de felul meu de a fi, de un destin care abia acum îmi auz, în pacea aceasta, sorcu universalitatea visată de mai toți creatorii simțului din timp și spațiu, abia acum, după nouă ani, deși doar în ultimii trei, sub oprirea unei singure țări și impuse dintr-un gest de umanitate față de o femeie foarte în vârstă care se stingea alături, mama soției, care n-a dat în viață ei doi bani pe toată munca mea, pe premii și alte onoruri pe care le-am dobândit în timp, întrebându-mă doar „Că îți bani ai luat pentru asta?”. Habar n-aveam acum scriitorii și plătesc singuri tipărirea propriilor lor cărți, pe care le donează apoi unor cunoștințe, eu și medicul, sumedenii dintre ei, care m-au văzut și nu mi-au mai dat anse, ci doar un fel de speranță.

Să-mi întâmplat ca în urmă cu cinci ani să fiu operat de o tumoare malignă la vezica urinară, vorba medicului meu de familie de atunci: „Asta va mai lipseală”... Apoi, din trei în trei luni, alte răchete și tratamentul cu citostatice de un an. Nu mi-a fost frică de moarte nici când, de câteva ori, era să-mi termin zilele prin muni, nici înainte de fiecare dintre cele 11 operații de pe urma cărora am rămas cu câteva organe în minus. Dar obsesia iminenței sfârșitului, care putea veni, cum m-a „incurajat” un rezident, în doi, cel mult trei ani, plus efectele secundare ale citostaticeilor, mi-au relevat o faptă existentă în mine, om crescut în crezul creștin, ajuns să nu mai vreau nimic, până când, cu aceeași temeritate cu care m-am redresat de câteva ori când bălăgeam într-o cordelină deasupra prapăștiilor, am luat moartea aș cum e: ceva inevitabil, natural, firesc, important fiind să n-am dureri...

Mi-o imaginam ca în anul uneia dintre operații, când, cum am mai scris, am fost în-

trebat ce vreau să văd înainte de a muri și-am răspuns: o femeie frumoasă. Femeia aceea cu săni opulențe de vreo 22 de ani și din nou deasupra capului meu și mă privește cu ochii ei verzi, migdalașii, îmi spune, umezindu-mi buzele: „Numără-i de la o sută până la o sută și douăzeci”.

N-am să uit cât mai târziu. Poate am murit în vreun accident, poate e medic pe undeva prin străinătate și-i ameninț pe alții cu număr toarea ei, o babă, o bunică, străbunică. Poate ne-am mai întâlnit, dar n-am mai recunoscut-o... Dar imaginea aceea ultimă, de desprindere, o părăsire a memoriei mele la aceeași tinerețe ca și Mona Lisa. Mi-au trebuit doar trei luni, cât să-mi regăsesc singur tatei aici, la munte, după aceea pauză de trei ani, să mă apuc de scris, să nu-mi mai pese decât de semnele sinistre ale junghiurilor, deși între timp, de vreo două zile, am aflat de la o doamnă de la urgență din Anglia, când mă plângeam de durerile sinistre ale coastei țiate la operația de extirpare a rinichiului stâng, că asemenea țieturi se fac doar când se scoate din om și „suprarenala”, alt organ, alte funcții lipsite. Adică pe verticală.

O zi întreagă, când le spuneam tuturor că e sigur că se va schimba vremea, că vin ploaie, dar n-am luat analgezice, în vremea cea, cu soția și fiica cea mare, cu care a venit la noi (venise în țară și îngrăoape pentru rinte plasate pentru siguranță într-un azil), a plecat la cules de mure prin apropiere, m-am gândit continuu doar la Adam. Era coasta din care a scos-o Dumnezeu pe Eva, cu anesteziile aerului rarefiat din Rai. Dacă i-ar fi dat analgezice de fiecare dată când se schimba vremea, ajungea dependent și trebuia internat la un spital de profil... Oricum, textele biblice dau până la urmă vina pe Eva, pe arpe, pe mârșă, pe nesbuită bărbatului de a mânca orice-i ofer femeia, mă rog... În textul Prohodului, ce se cântă vreme de trei ceasuri în bisericile ortodoxe, apare un pasaj în care se spune clar, prin două versuri, că moartea pe păcat mântuiește o Eva.

Degeaba i-am spus doctorilor că aș prefera să mă se pună un plastru cu ardei iuți, ea o înțea mereu pe-a ei, cu analgezicele. I-am spus că eu n-am nevoie de asta ceva, pentru că în clipele când bat la draga mea Erika acest text, durerile sunt la fel ca atunci când INMH-ul anunță schimbarea vremii. Care vreme? Ce mai e pentru mine vremea? Poate ceva atmosferic și nu ceva în ideea de timp... Acela a trecut. Am ieșit în afara lui pe acest plai verde, unde, în clipele de relaxare dintre două pusee de scris a câte patru pagini, să-mi caut, ca toți naivii, norocul între milioanele de exemplare de trifoi cu tot atâtea foi, pe acela, unicul, cu patru, semn că voi scrie mai ușor următoarele patru pagini. Mi s-a mai întâmplat să tresc și bucuria aceea naivă, copilărească de-a dreptul, ba chiar și găsesc anomalii ale trifoiului, adică un fel de androgini, mutanți, mă rog, imaginarii secolului stăruia pe care antropologii îl anunță - nu pentru mine, ci pentru cei ce vor veni - că nu i se va mai apuca sfârșitul... Au și ei argumentele lor, științifice, care nouă, celor ce vom fi deja morți atunci, ne scapă sau ne sunt complet indiferente; dar teama de mutanți a dus deja la obsesie, iar de la aceea la paranoia nu mai e decât un cabinet cu platură.

În fine, eu mă simt ca Adam, nu înjur pe nimeni, că sunt cu duh al omului ce ție prin ce poate trece cineva și cât de mult face o rugăciune, cât linițe și i poate aduce, implicite, ce blând funcționare a fiziologiei tale de animal hăituit de soartă, de viață, de un destin pe care încerc, repet, încerc doar să-l deslușesc scriind acum nu o poveste inventată, ci fragmente din viața unui om care nu ție precis decât că până la noaptea strigoilor, când m-am născut, mai sunt doar două luni. Sper să le apuc. Sugestia de a pune a la ceva pe hârtie, de a publica a la ceva (ceea ce mie mi se pare o impietate pentru cititor, adică să-și spuie a la, în fața: „Mă uită-te la mine, o să mori!... Dar o să mori și tu! Să fie clar!”, deși n-avem nimic unul cu altul) mi-au dat-o niște medicii mai în vârstă, dar și mai tineri, în ideea, a acestora de pe urmă, că, vezi, Doamne!, cazul meu le va da curaj altora să-și înfrunte destinul nefericit.

Oricum, când încep durerile, nu mă pot gândi decât la Adam...

Opere (niciodată) complete

Radu Pavel GHEO

Luna trecut am început o discuție despre provocările pe care le vor întâmpina – le întâmpină deja – realizatorii unor ediții de opere complete în perioada contemporană. Pe lângă problemele contextuale specifice, ce în de istoria noastră recentă și în special de epoca totalitară, cu influența ei asupra spațiului literar, mai intervine și noul model comunicational, ce implică internetul, spațiul virtual și interconectivitatea neîngrădită. E vorba, de fapt, de două extreme. Prima, cea a epocii comuniste, în care comunicarea – inclusiv difuzarea creației literare – era cenzurată, controlată și filtrată la maximum, deforma, distorsionată, în același timp, îngusta canalele de comunicare. Cea de-a doua extremă vine de epoca în care trim, a comunicații (în)ceșă, ba chiar stimulate și recompensate, unde dați nu comunică, nu există.

Iar dacă în cazul textelor literare propriu-zise lucrurile s-ar mai putea rezolva – deși cu eforturi mult mai mari decât, să zicem, acum cincizeci de ani –, sînt curios în ce manieră va reuși cineva să integreze într-o serie de opere complete de autor creația a-a-numit paraliterară, de frontieră sau nonficcională, care își se dedică în mod tradițional ultimele volume ale unei ediții integrale: jurnalele, corespondența, memoriile și alte texte ocazionale fără finalitate artistică inițială.

Am pornit de la cazul lui Emil Brumar, a cărui creație se împarte cronologic în mod aproximativ egal între perioada comunistă și cea postcomunistă, fără o graniță foarte distinctă între cele două (de exemplu, *Infernala comedie*, apărut în 2005 la Editura Brumar, a fost scris în anii 1970, cînd morală proletară n-ar fi permis cu nici un chip publicarea unor sonete despre pizza în care se-adună toți fluturii din lume, iar faimoasa Reparata, care în textul original avea două vagine, e operat estetic de cenzură și se dau „două suspine”). Sigur, problemele de periodizare sînt rezolvabile, iar opera literară a lui Brumar poate fi recuperată și sistematizată coerent, deși cu mult efort. Lucrurile devin însă cu adevărat încurcate în cazul corespondenței și al jurnalelor, și mai ales în noul mileniu, după democratizarea comunicării electronice.

Deocamdată s vedem cum stau lucrurile cu corespondența clasică, azi aproape defunctă, și cine mai scrie acum scrisori pe hîrtie – altfel, unde recuperat, transcris și inclus într-un volum tipărit? Într-un interviu apărut în ziarul *Adevărul* în 22 februarie 2013 și realizat de Ana-Maria Onisei, Emil Brumar povestea: „Am început să scriu prin clasa a VIII-a, cînd m-am îndrăgostit fulger tor de o bucurie teanc venit la Iași pentru o săptămână. A urmat o corespondență pe care nu i-o trimiteam acasă – măică-sa era foarte severă –, și la o mîntuie. Scriam scrisorile în versuri. Mi le-a dat înapoi, în urmă cu cîțiva ani. M-am îngrozit! Erau pastile după scriitorii pe care îi citeam pe atunci.” Setul acesta de scrisori, care par a

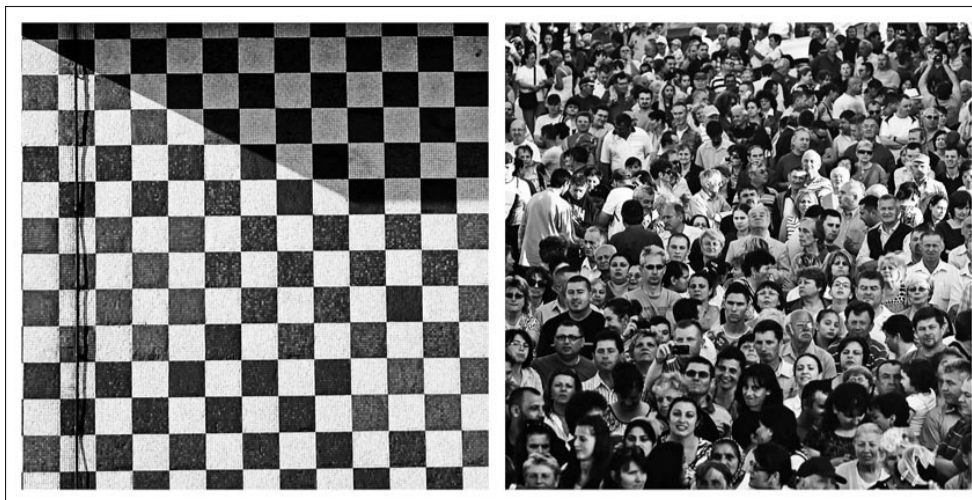
fi mai degrabă un prim grupaj poetic (naiv, adolescentin, dar cînd a fost Brumar altfel?), unde i-ar găsi oare locul: în paginile dedicate creației literare sau într-un ipotetic volum de corespondență? Căci, arjînd, am putea spune că un poet veritabil e poet cînd îi face listele de cumpărături. Deși asta e o problemă taxonomică minoră.

Tot în perioada comunistă, poetul a întreținut o corespondență intensă, adică înfocată, cu o elevă de liceu de clasă a XII-a, care ulterior a devenit soția lui, Tamara. Scrisorile, ilustratele și criclele potale pe care i le trimisese liceenei de atunci, vreo apte sute la număr, au fost confiscate în 1975 de Securitate. Poetul le-a primit, totuși, înapoi peste cîțiva ani, cînd era deja cenzurat cu juna Tamara, corectîndu-i astfel abaterea de la codul eticii socialiste. Scrisorile respective au fost, evident, citite, iar unele au pasaje subliniate și chiar adnotate de ofițerii de Securitate, cum povestea odată Brumar – și a fost una din rarele ocazii cînd l-am văzut revoltat și mînios de-a binelea, fără nici o urmă de detașare sau ironie: „Păi, îi dai seama cum îi iubim gaitia nasul în intimitate?”

Îmi întreb dacă, în numele adevărului, a nevoii de contextualizare istorică, reproducerea acestor scrisori de dragoste n-ar trebui să includă și intervențiile securiților cititori. Așa cum mîntreb iarși dacă monografiile unor scriitori din perioada comunistă nu ar trebui să includă și dosarele lor de Securitate, atunci cînd ele există, cum este cazul de obicei în cazul autorilor importanți și influenți (care, tocmai din pricina importanței și influenței lor, nu aveau cum să scape de atenția poliției politice românești). Și nici realizarea unei ediții de opere nu poate evita consultarea dosarului de Securitate al unui autor sau al altuia.

De multe ori tocmai acolo se pot descoperi – și recupera – texte confiscate, fie ele scrisori sau chiar opere literare propriu-zise, unele niciodată publicate. Paradoxal, dar explicabil prin ironiile schimbătoare istoriei, tocmai o instituție menită să cenzureze, să interzică sau să elimine scrierile considerate periculoase pentru regimul comunist se dovedește uneori – după cîderele aceluia regim – o sursă de recuperare a acelor scrieri. Printre cazurile cele mai cunoscute se numără și cel al jurnalelor lui Mihail Bulgakov din anii 1922-1925, confiscate laolalt cu scrisorile acestuia după o descindere a poliției politice, și, aparent, dispărute pentru totdeauna. După 1989, în arhivele KGB s-a descoperit o fotocopie a acestor jurnale, care au fost publicate și ulterior traduse în întreaga lume. Manuscrisele nu arde, scria premonitoriu – sau mai degrabă plin de speranță – Mihail Bulgakov. Ce se întîmplă însă cînd manuscrisele nu mai există, cînd nu mai sînt manuscrise, scrise de mînă?

Căci, din perspectiva discuției de față, adevăratele probleme de editare încep cu epoca internetului și a înlocuirii suportului fizic al scrisului – de acum romantica hîrtie acoperită cu semne grafice – cu spectralul (totuși mult mai comodul) suport electronic. Și ele merită o discuție separată.

Buchetul de nemuritoare

Robert Urban

Ca în fiecare an, în iunie, Flavius s-a întors din Norvegia – unde emigrase imediat după mineriada din '91 – ca să-i vadă pe taică-su și pe soră-sa, Magda. Și ea pictori, ca el. A luat un taxi de la aeroport și s-a dus întâi la magazinul Mornoback. A întrebat-o pe una dintre angajate, care aranja pe un raft niște cutii în care erau becuri, unde găsește florile de plastic.

- Florile de plastic?! Ce faci cu ele?
- Merg într-o vizită și le duc gazdei.
- Cum să-i duc florile de plastic?!
- Uite-a... E soră-mea.
- Păi cu atît mai mult, nu se cade, sunt urâte. Cum florile de plastic?
- Sunt haioase, nu contează. Unde le găsești?
- Nu știu... Nu vă spun!
- Cum să nu-mi spuneți? Cum adică?!
- Nu vă spun! Nu se cade să oferii și cuiora florile de plastic... Mai ales sorei.

Pe Flavius îl umflă răsul. Unde și se putea întîmpla o fază ca asta, unde? A continuat:

– Dar sunt foarte frumoase florile de plastic, iar eu le voi alege chiar pe cele mai frumoase. Zău!

– Domnule, sunt groaznice! Groaznice! Nimeni nu și-ar dori să primească așa ceva, a spus angajata și a dispărut pe unul dintre culoarele magazinului.

Flavius s-a uitat după ea, apoi, cu gura pînă la urechi și cu un fel de entuziasm, de însuflețire, a cutat raionul cu decorațiuni interioare, l-a găsit, a ales apte trandafiri roșii, s-a plimbat cu ei prin magazin cu gîndul să-o vadă pe cîntăia de fată și să-i facă în ciudă, dar n-a mai întîlnit-o. A căutat titlu și-a ieșit.

A răs cu Magda pînă le-au dat lacrimile cînd i-a povestit întîmplarea din Mornoback. Soră-sa a pus florile într-o vază din lut în formă de pește, pe care, înainte, a umplut-o cu apă. *Să nu cumva să se usuce.* Și au mai tras, pe chestia asta, o hîrtie de cîteva minute.

Peste o săptămână, cu o zi înainte de întoarcerea în Norvegia, a trecut pe la mormîntul mamei. A rămas împietrit: trandafiri roșii, de plastic, erau așezate și chiar pe piatra tombală, la baza crucii. Taică-su îi văzuse la Magda și îi plătuse atît de mult, încât i-a luat fără să-o mai întrebe și i-a adus iubirii vieții lui care se va bucura, acolo unde este, de superbul buchet de flori nemuritoare.

Karaoke adrianbodnaru

Draga mea,

Nu știu dacă în fața inimii
trebuie să fie treceri de pietoni.

tiu doar că a mea preferă noaptea,
cînd e liber și poate să bată mai tare.

și mai știu că se poate întîmpla
ca un castan înfrunzit
să mascheze indicatorul,
și ea să se oprească în ultima clipă.

Ce păcat că nu se mai nasc atîtia copii
ca pe vremuri!

Inima mea ar fi trebuit să aștepte
o clasă traversînd întinericul
doi câte doi.

Cîte mesaje ar fi putut scrie,
la cîte ar fi putut răspunde
pînă să repornească
scările așezate pe asfalt
ca o decapotabilă cu un
bucșor la volan!

*
Ce uoare pierderi,
nepăsările tinereții:
un telefon uitat,
o cămășoră tată,
prima familie.

Mai nimic
pe lângă cele de-acum:
fiecare,
gata să plece.

23

play

24

Busuioc

Adriana CÂRCU

Acum câteva săptămâni am fost confruntată, din nou, cu propria-mi „românitate”. Într-o zi, după cum mi se întâmplă de fiecare dată, am rămas iar îndelung pe gânduri. Într-o seară, după ce audiasem un concert de muzică klezmer, la Institutul de Studii Iudaice din Heidelberg, am invitat o mână de prieteni acasă la mine, la un pahar de vorbă. Prietena mea, Ruth, care e profesoară de istoria muzicii, are frumosul obicei să ne îndemne la cântat cu orice ocazie. Așa că, după primul pahar, vorbele s-au transformat în cântec. După ce fiecare musafir a dat un mic recital, am cântat împreună *Die Gedanken sind frei*, *Hava Naghila* și *Loch Lomond*. Apoi, Ruth s-a întors spre mine și a spus: „Acum, Adriana ne cântă un cântec românesc”. S-a lăsat o liniște mare, în nesfârșitul cerc al minții mele, cu o ută de febrilitate în cântec reprezentativ pentru România, care ruia și în toate cuvintele.

Nu l-am găsit. Trebuie să vă mai spun că, dintr-un motiv misterios, emoția care se instalează atunci când îți trebuie să cânti este mult mai puternică decât atunci când ai de vorbit sau de citit un text. Dar, de data asta, nu emoția era cauza blocajului. Cântasem cu dedicație celelalte cântece, deși nu fusese ideea mea, mi-a fost dorit din tot sufletul să cântăm împreună un cântec românesc. Simțeam un fel de rușine. Am îngîmătat niște scuze formale, apoi am trecut cu toții la alte subiecte și la alte cântece.

După ce musafirii au plecat, gândul că nu știu nici un cântec românesc a devenit obsedant. El se lega cumva de întrebarea pe care o pusesem odată într-un interviu în care cercetam, împreună cu interlocutorul meu, sentimentul de apartenență la românii sau, mai degrabă, lipsa acestuia. Întrebarea suna: „Noi, românii, de ce nu cântăm în autobuz?”. Mă referam la faptul că la începuturile emigrării mele, vremuri în care îneam vizite în capitala europeană aproape în fiecare weekend — cu autobuzul, cum altfel? —, se întâmpla des ca mâna de colorați de aceeași naționalitate care se nimeriau în autobuz, fie că se cunoșteau, fie că nu, să cânte împreună cântecele. Noi, niciodată. Nu am aflat nici azi de ce, atunci când românii se întâlnesc în

străzile, sentimentul predominant este acela de stânjenală, chiar dacă se hotărăsc să schimbe câteva vorbe, de cântat nici nu poate fi vorba. Și uite că nici eu nu cântasem.

Înaintasem adânc în noapte, când mi-a venit în minte cântecul pe care ar fi trebuit să-l cântăm împreună cu prietenii mei nemici, evreii scoțieni: *Mi-am pus busuioc în păr*. Nu în eleagă cum de nu mi l-am amintit cu câteva ore înainte. Îl ascultasem vara trecută o lună întreagă (pe timpul expoziției artistei Daniela Orvișan la Galeria GEDOK) în frumoasa prelucrare jazzistică a lui Alexander Blănescu, de pe albumul său, *Maria T.*

L-am cântat singură în pat de câteva ori, ca să mă asigur că merge. Mergea de minune. Pe când dormeam, mai liniștită, dar încăciudată, gândul m-a dus la bunica mea, care, negreșit, înainte să iasă din casă, freca între palme o crenguță de busuioc și mai rupea una din grădini sau din glastră, ca să-și o potrivească cu un gest scurt sub basma. Pe bunica mi-o amintesc mereu cu un lujer ofilit la ureche, iar mirosul de busuioc este cel pe care îl simțeam azi când mă gândesc la ea. Este mirosul care poartă în sine o notă de curăenie, un iz rural, dar și o doză de cochetrie, o vagă adiere de sofisticare. Este mirosul care îmi amintește cel mai tare de acasă.

În săptămâna următoare, Ruth m-a sunat să mă întrebe dacă am timp să ne întâlnim la o cafea. Abia a teptam să mă vd din nou cu ea. Când am văzut-o prin vitrina cafenelei unde ne-am dat întâlnire, citind preocupat meniul, m-a trecut din nou fiorul de emoție pe care îl simțeam atunci când îți curmează „să te produci”. Atunci mi-a devenit clar că îi voi cânta. La scurt timp după ce m-am așezat la masă, i-am spus lui Ruth că mi-am amintit cuvintele cântecului cu care eram sesem datoare. Am tras aer în piept și am început: „Mi-am pus busuioc în păr, m'îl” Ruth, o persoană extrem de muzicală, a prins repede cuvintele care se repetau și mi s-a alăturat, cu siguranță crescând. Deși nu cântam cu voce tare, în cafeneaua unde mă întâlneam de zeci de ani cu prietenii s-a făcut liniște. După ce am dus performanța la bun sfârșit și aplauzele s-au liniștit, Ruth m-a întrebat despre ce este vorba în cântec. I l-am tradus strofă cu strofă și i-am spus că el este, de fapt, *eine Zaubermathenschaft*. O fetică turcă de farmec.

Poeticile absurdului

Claudiu T. Arie An

(I) Un tratat clasic despre facerile și defacerile aduse în literatura mondială de *armada* constituită în prima jumătate a secolului trecut de dramaturgia (a-zi și ai) absurdului se regăsește, în fine, echivalent excelent în românește, într-o variantă completă: Martin Esslin, *Teatrul absurdului*, trad. Alina Nelega, Editura Nemira, București, 2018, 592 p. Tonitruanta generație de autori dramatici care a luat pe sus întreg mapamondul cultural cu scrierile ei de avangardă, unde realismul bimilenar acreditat era înlocuit radical de o febră tragi-comică și incomunicabilă interumană, a dăruit literaturii universale nume și personalități eclectice devenite rapid de referință, precum Adamov, Beckett, Ionesco, Genet, Arrabal, Frisch, Pinter.

Iar Esslin, cu monografia sa compactă din 1961, este creditat unanim ca „nașul” critic al mișcării, nu doar prin titlul generic propus de el și consacrat instantaneu pe mapamond, ci și prin analizele de mult clasicizate și (re)citate ale fiecărui scriitor în parte. Văzut ca un răsunet dur la schimbările, cel puțin în fața felului de dur, al vieții și climatului social din epoca postbelică, impactul creativ propriu acestor versatili oameni de teatru și intelectuali rafinați este explicat de exegeții născuți în 1918 la Budapesta și educați la Viena în registrul incapacității acestora de a se osifica „pur și simplu într-un stil anume, de aceea forța lui vitală continuă să se manifeste în eforturile multiple ale unei avangarde proteice”.

Bibliografie epatantă, formulări memorabile și o versiune autohtonă minunată, dăruită prin travaliu empatic al unuia dintre cei mai importanți oameni de teatru de la noi, dramaturgul și cronicarul avizat Alina Nelega. O singură observație, lipsită de duh malign, doar pentru conformitate: cunoscuta publicație franceză „L'Express”, pomenită în nota de traducere, nu este un cotidian, ci săptămânar, ale cărui apariții s-au putut mânale din 1953 încoace sunt un reper al actualității europene din toate ariile de cuprindere ale revistei, inclusiv cea teatrală.

(II) Din același areal și de aceeași editură port-fanion a studiilor de teatrologie de la noi, rememoram un volum referențial pentru istoria mondială, dar și locală a domeniului: *Repetițiile și teatrul reinnoit – secolul regiei*, volum conceput și realizat de George Banu, coord. Alina Mazilu, trad. Mirella Nedelcu-Patureau, Editura Nemira, 2009, 384 p. + XIV planșe ilustrative. Cartea, bazată pe datele unui seminar de specialitate înut de ilustrul critic la Sorbonne Nouvelle din Paris, documentează o sistematică și regrupată „succesiune de practici care confirmă convingerea că a pune în scenă înseamnă a te confrunța cu experiența deloc imuabilă și stereotipată a repetițiilor. Ele sunt continuu reinventate în funcție de o epocă, o estetică și o personalitate. Aici le putem urmări metamorfozele de la Stanislavski la Meyerhold, la Kantor și Strehler, la Mnouchkine și Brook, de la Robert Wilson și Urban, la Grüber, Zholdak, Purcărete, Măniuș, Tompa (...) N-a existat niciodată teatru fără repetiții! Ele sunt exercițiul ireductibil al scenei și în secolul regiei ele stau la originea «teatrului reinnoit»”.

Ca matrice ideatică a proiectului, George Banu se oprește la un studiu neterminat al romanticului Heinrich von Kleist, intitulat *Despre elaborarea progresivă a ideilor prin cuvânt*, formulă ce îi apare optimă pentru fundamentarea modului modern de stilizare a repetiției teatrale, mai ales în veacul XX. Ca pandant și capitol suplimentar al acestui demers de amploare, trebuie neapărat menționat și volumul editoarei timișorene implicate, cum am văzut, în publicarea fericită de acum un deceniu, și anume Alina Mazilu, *Judecata de pe locul mortului. Jurnal de repetiții*, Editura Diacritic, Timișoara, 2014, 146 p., ce îl adaugă pe Alexander Hausvater pleiadei de geniali artiști (co)repetitori ai scenei regizorale de anvergură.

(III) Având în vedere că răsădit cinicului scenic s-a distribuit, încă din lumea clasicității greco-latine, în nenumărate variante și genuri literare, printre care și epigrama, am socotit că nu transgerez prea mult domeniul dramatic marcând o carte aparte din această specie. Ștefan Buzănescu, *Teoria și practica străngerii curelei de către oamenii care nu mai au pantaloni*, Editura M. Dușescu, Craiova, 2018, 138 p. Universitarul timișorean, mentor al numeroase generații de sociologi educați la UVT este, pentru cine îl cunoaște bine, un spiritual compert și un pasionat om al literelor de calitate, membru de nădejde al Cenaclului bunică „Ridendo”, care comite periodic atare evadări din rigorile profesionalismului său proverbial, spre folosul urbanității generice de pstrat într-o lume aflată în criză de sensuri profunde și pripit în mai tot ce face.

Pe lângă savuroasele catrene epigramatice adunate acum, autorul ne oferă și câteva interviuri, precum și un fin eseu (cum altfel decât) sociologic „focalizat pe resemantizarea umorului și a prostiei, deoarece internetul a banalizat termenii și a trimis în derizoriu aceste aspecte ale fenomenalității vieții noastre sociale, contribuind, și prin acești vectori, la degradarea limbajului, în general a comunicării urbane”. Două din titlurile capitolelor plachetei dau măsura întregă a atitudinii constructive promovate de elegantul duelist satiric: *Virtuțile cathartice ale epigramei*, respectiv *Bucălia ca promiscuitate civică*. În contextul și salvagardarea unor repere culturale-spirituale nesupuse coroziunii zilnice aferente nepăsării și mediocrității, orice armă literară este permisă!

Alexandru RUJA

tefan Aug. Doina, *O sut una de poezii*.

Antologie, studiu introductiv și selecție de referințe critice de Mircea Braga. Editura Academiei, București, 2016, 216 p.

Prefa a lui Mircea Braga — „tefan Aug. Doina și *iradierea prin tâlcuri*” — înainte de a fi un comentariu aplicat poeziei lui Doina este o hermeneutică a lecturii poeziei, un excurs teoretic de gen sărăcit modalităților de descifrare a „iradierii tâlcurilor”. Mircea Braga vine spre în elegerea poeziei lui tefan Aug. Doina deopotrivă din poziția teoreticianului lecturii (să amintim complexul volum *Ultima frontieră*, 2018, o dezvoltare aproape de epuizare a subiectului pe problematica lecturii), dar și de pe linia palierului deschis în în elegerea lecturii poeziei de către poetul însuși. Eseul a fost inclus în volumul *Ultima frontieră* într-o secțiune, sugestiv intitulată *Codul de lectură — sugestia întâlnirii culturale*, în care conceptul, cu încercătură sa teoretică, generalizatoare și simbolică, este coborât spre pragmatica textului, spre luminarea interstiiilor, decodificării sensurilor și interpretării simbolurilor.

Este exact constatarea lui Mircea Braga, conform căreia „Într-un timp al facilului expansionar, Doina refuză lecturii statutul derizoriului, meninând-o în zona în care tradiția culturii implică actul de decipitare sensibil, în temeiul unui *cod* intelectual care, deși se oferă, nu este ușor de pus în lucruri.” Iar pentru a întări veridicitatea observației este adus pentru argumentare chiar afirmația poetului-teoretician referitoare la modalitatea și sensul lecturii, prin care se produce deschiderea spre *într-untru*, spre o lume sensibilă, și nu a fenomenalului. *Elogiul critic* din volumul *Lectura poeziei* este, într-adevăr, un mod propriu și original de a statua valoarea lecturii. „Univers în miniatură, pagina unei criștăniștii, frământată, a treia dimensiune a spațiului, pentru că este destinat inimii și sensibilității, imaginației și inteligenței mele, nu activității mele deambulatorii. Hartă stelară a limbii, ea nu-mi ia ochii cu spectacolul agresiv al fenomenalității, pentru că este concentrat de tâlcuri, nu de aspecte sensibile. Ecranul lingvistic, singurul transparent, lasă ochiul meu interior să se plimbe în voie pe sensurile existenței, ca pe un peisaj esențial.” Iar, dacă prin lectură te abstragi din spațiul lumii fenomenale, lăsând la o parte stăruirile sufletești „aservite” și te abandonezi în mod conștient „unui ritual al spiritualității, aproape ascetic”, concluzia vine logic: „a medita pe marginea unei criștăniștii, gândind la rosturile existenței înseamnă o altă formă de a participa la existență”.

Intelectual cu o bună fixare în cultură, Mircea Braga a intuit altitudinea poeziei lui Doina spre care, dacă vrei să te apropiezi, trebuie să fii capabil să zbori la același nivel al ideilor. Studiul său, prin felul în care este conceput și derulat, înseamnă o punere a poeziei lui tefan Aug. Doina în paradigma realității ei specifice, prin-

tr-un consens între viziunea teoretică a poetului despre poezie și constructul imaginar al poeziei sale. O poezie care, tocmai complex fiind, a dat naștere la interpretări din perspective diverse sau, cum scrie antologatorul, prin raportarea poeziei „la textura clasică, romantică ori baroc”, toate conducând la „a o închide în rumoarea unui intelectualism”, care, până la urmă, lasă „totuși neatins pulsația originalității”. Spre evidențiere, descifrarea și interpretarea originalității poeziei curg toate argumentele din studiul introductiv al lui Mircea Braga.

tefan Aug. Doina este într-adevăr un poet de originalitate aparte și întreaga sa operă poetică configurează o asemenea rară calitate.

Doina este poetul care și-a lucrat și prelucrat mereu poeziile, căutând forma perfectă; de aceea întâlnim poezii care migrează dintr-un volum în altul, dintr-o antologie în alta, cu formă modificată, nu doar față de cea cuprinsă în edițiile princeps, dar și față de forma poeziei publicată în reviste. Starea aceasta a poeziilor lui Doina a fost observată și explicată cel mai bine de Ovidiu Cotruș, care vorbea despre „gustul înscuțit și cultivat” al poetului pentru „severitatea geometrică”, fapt care-l duce la supunerea poeziilor unor adevărate „torturi experimentale”, până să găsească pentru fiecare poezie „soluția cea mai elegantă”. Un mod admirabil de a defini printr-un singur cuvânt o creație poetică: eleganță. Civismul exemplar și proverbial al omului Doina se traduce la nivelul creației poetice în eleganță expresiei poetice, căutată mereu, cu pasiune, cu insistență, cu credință atingerii, chiar dacă drumul pare uneori halucinant — amestec, de indefinit voiaj spiritual spre fata morgana.

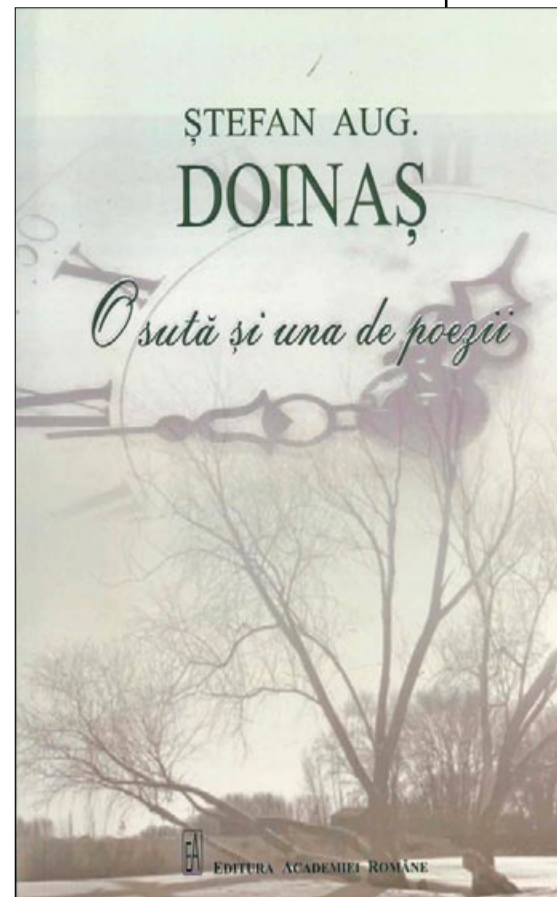
Antologia se supune rigorilor și constrângerilor colecției: *O sut una de poezii*. Mircea Braga nu a avut cum să cunoască ediția noastră în două volume — tefan Aug. Doina, *Opere*, I (1230 p.) — II (1431 p.) — apărute, în același an

(2016), la Academia Română — F.N.S.A. în colecția *Opere fundamentale*. Poeziile sunt antologate din edițiile princeps, mai puține în ultimele patru (*Anamneză*, *Doar o undă sub ire*, *Muzică de cameră*, *Sabia de har*), pentru care se precizează că sursă: *Opere* [vol. 3] (2000). Ediția *Opere* (Editura Națională, 2000) nu precizează dacă este o ediție de autor, nici dacă ediția a fost realizată de altcineva. Nu se dau date în legătură cu modul în care au fost structurate volumele, dar când comparăm cu edițiile princeps se observă modificări în structura volumelor. Nefcându-se vreă precizare, nu putem să ni se spună renunțarea la titlul unor volume, cum este *Omul cu compasul*. Acesta nu mai apare în *Opere* (2000), poeziile din volumul princeps *Omul cu compasul* sunt dispărute în celelalte volume incluse în ediție. Cu atât mai greu de înțeles este acest lucru, cu cât poetul însuși a fost definit de critica literară drept *omul cu compasul*, acela care trasa cu exactitate și rigoare clasică structura și metrica poeziei.

Mircea Braga a făcut bine că s-a adresat pentru antologarea edițiilor princeps și că nu a ocolit nici volumul de debut, *Cartea mareelor*, din care antologhează două poezii. *Astăzi ne desprindem* este una din puținele poezii la care Doina nu a făcut modificări, de la publicarea în *Kalende* (1943, nr. 4-5) până la apariția în volum. Poezia face parte din ciclul *Cântecul de dragoste* din volumul *Cartea mareelor* și trebuia să apară într-un volum cu care tefan Aug. Doina era pregătit să debuteze înainte de *Alfabet poetic* (1947), volumul pentru care a primit Premiul „E. Lovinescu”. *Nașterea României*, publicație care apărea la Sibiu, anunțând din 1944 că vor apărea „o serie de lucrări în colecția personală a Cercului”, între care este menționată și *Manualul de dragoste* de tefan Aug. Doina.

Volumul lui Doina nu a mai apărut, cum nu au mai apărut nici celelalte anunțate: *Contribuția la ideea de sistem în estetică* (Victor Iancu), *Noi poezii românești* — antologie franceză (H. Jacquier),

Baladele Regelui (Radu Stanca), *Ora de franceză* (Ioanichie Olteanu), *Arta portretului la Eminescu* (C. Regman), *Introducere în poezia română* (I. Negoiescu). Tot în legătură cu istoria potrivnică s-a pornit și a lovit în această talentată generație constituită în Cercul Literar. Doina a intuit încă din acel an dezastrul și într-

un articol cu titlu simbolic — *Epurarea în artă* — vorbea despre un proces toxic pentru cultura/literatura română, dar care s-a produs; oamenii de cultură valoroși au fost supuși procesului de epurare. Reîntorsii la Cluj, odată cu Universitatea, cerșii tii mai credeau în posibilitatea realizării visului lor *euphorionist*. Clujul era, însă, dominat de cei ce pactizaseră cu regimul, iar cerșii tii au fost obligați să se răspândească prin țară. *Sonetele mâinii* spun ceva despre această perioadă.

Povestea Poienarilor

După *Cimitirul din Nord-Vest, narațiune și dosar epic* (2015), Ioan Deridan continuă devalorizarea acestui spațiu misterios și povestea oamenilor de aici în *Cuar fumuriu* (Casa Criștăniștii, Cluj-Napoca, 2017), un roman-jurnal compus din șapte nume numerotate (81-189), cu o subtitrare — *jurnalul fetei înmiresmate* — ce ar trimite spre o opțiune încercată de sentimental, dacă desfurarea epică, notaia jurnalieră și narațiunea nu ar fi tensionate de dramatic. Este un spațiu observat în coordonatele sale tradiționale, bine așezat, ușor arhaic, dar și în schimbările, benefice sau malefice, pe care timpul și oamenii le-au adus. Romanul lui Ioan Deridan poate fi urmărit dincolo de narațiune, de poveste, de trama epică, și prin structura sa compozițională, care nu este deloc ușor de decodat, de urmărit și de interpretat. Nici nu este o carte care se citește ușor. Planurile epice se intersectează, se suprapun în anumite locuri pentru a se reuni în altele, se fracționează la un moment dat, pentru a se întregi într-un alt punct epic. Dar toate acestea într-un sistem poliedric; de aici, frumoase este și nivelul valoric al epicului, dar și efortul cititorului de a percepe aceste calități, printr-o lectură participativă.

Prozatorul nu stă niciun moment pe treptele de lejeritate în desfurarea epicului, invitându-și și lectorul să urce, prin lectură (simpatetică) aceste treptele. Amestecul de structură epică solid edificată cu notaia jurnalieră de text mai lax, meandric, dau întregii criștăniștii un curs sinuos, ușor dihotomic, labirintic, cu deschideri și obstacole, cu fluente și baraje. Acest mixtur

și conferă specificul, alături de alte ingrediente revelatorii și simbolice (mitul Dianei, povestea unei iubiri, chemarea semnelor, inflexiunile literare prin dese trimiteri la literatură și literar, legenda Ierului, Poiana și poienarii, semnele absconse din *Psaltirea de la Poiana*, „legende scrise și nescrise despre peșteră și munte”, eztoarea, legenda și problematica Dunării — *chestiunea dunăreană*, simbolistica apei, „nașterea și moartea unei lumi”, coala și cartea, lectura și scrisul).

Cuar fumuriu are, așa cum citim într-o notă, „caracteristicile de roman istoric, social și de familie, de secol XXI și angrenează, în cea mai mare parte aceiași eroi, reprezentând un nucleu al unui univers arhaic, confruntat cu schimbările lumii la începutul mileniului trei și cu imperiile și catilinarii vechi și noi ai acestui spațiu european”. Ioan Deridan este un bun cunoscător de literatură, el însuși comentator timp îndelungat în spațiul literaturii. Felul în care își începe romanul este o modalitate extrasă din experiența de cititor de literatură. Nu este inedit trucul la care apelează prozatorul pentru a-și începe romanul și pentru a ridica nivelul de așteptare al cititorului. *Cuar fumuriu* — *Jurnalul fetei cu miros de plante* a fost găsit printre documente, fotografii și manuscrise „aflate în arhiva bunicului”. Titus este în acest roman-jurnal martor, în același timp, confident și comentator, cel care ruia și se adresează o altă instanță narativă, ascunsă sub un nume ce se devalorizează la sfârșit: *Tata Victor, din Poiana...* (A.I.R.)

„Religia poate fi literatură, invers, nu”

Sever NEGRESCU

Sever Negrescu s-a născut în comuna Husnicioara, județul Mehedinți (2 febr., 1960). Licențiat în Teologie (1987, București), este numit preot la parohia Elni a, Mehedinți. În 1989 a debutat cu poezie în revista *Familia*, din Oradea, iar în 1995 a debutat editorial cu volumul de versuri *Clopotul de rou* (Editura Calende, Pitești). Din 2001 este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Între 2001 și 2008 a fost consilier cultural al Mitropolitului Teofan al Olteniei, redactor-șef al revistelor *Mitropolia Olteniei* și *Cetatea creștină*, inițiator al emisiunii *La umbra Cuvântului*, Radio Craiova Oltenia. A publicat

mi-a spus odată: cine recită poezie atât de bine este imposibil să nu scrie poezie la fel de bine. Apucă-te de scris, tinere! Nu am făcut-o atunci, dar începusem să cedez ispitei.

– *B nuiesc că, atunci când scrieți ficțiune, mâna mai iese din... canon, mai alunec. Intuiesc faptul că autocenzura, la o față bisericăscă, e mult mai prezent decât la ceilalți scriitori. Aveți texte de sertar, nepublicabile? Mai e literatură un teritoriu al libertății depline, în cazul dumneavoastră?*

– Nu scriu ficțiune. Totul este realitate în jurul meu și în scrisul meu. Poezia, ca și proza, mă face să mă simt liber. Canonul îmi este regula de credință, simplitatea trite reală. Ficțiunea complică lucrurile și îndepărtează adevărurile de Adevăr. În proza de E. A. Poe poate fi citit în registrul realității cotidiene. Cei care scriu ficțiune

dincolo de lucrarea pe care o aveți de făcut ca preot, ca serviciul religios ortodox?

– Biserica se adresează cu același mesaj și celor umili (dar nobili) și celorlalți (politicieni, oameni din administrația locală). Faptul că viața Bisericii însușește și mai mult viața celor umili demonstrează că această Îl iubesc mai mult, simplu și necondiționat pe Dumnezeu. Reacția comunității, în elegeri, este diferită. Cei umili (blânzi și luminoși) au apreciat și la Elni a ceea ce Părintele a făcut dincolo de zidurile Bisericii (dar prin Biserică, prin fonduri și proiecte, prin parteneriate), au pus rugăciune lângă rugăciune și au fost permanent prieteni; ceilalți (și, în cruntă măsură) nu au înțeles nimic, au rămas la toate reci. Dar noi trebuie să-i iubim în egală măsură.

– *Care este cea mai bună povestă prin care ați trecut ca preot? Dar cea mai ieftină din comună întâmplare, ca scriitor?*

– Ce întrebare frumoasă! Da, poveștile apar în lui Dumnezeu și întâmplările Istoriei. Toți enoriașii mei sunt niște creștini de povești. De treizeci de ani citesc aceste creștini, ca preot, botez de botez, cununie de cununie, acatist de acatist, înmormântare

de înmormântare, Liturghie de Liturghie. Cea mai bună povestă, ca preot, îmi este greu să aleg, dar...

Acum doi ani, în București, o fetiță de apte ani, fiica unui preot, a fost clescată de mașina unui parlamentar în fața Bisericii, pe trecerea de pietoni. Am primit un telefon din partea unor enoriași din București: Părinte, s-a vădit că pentru acest copil nevinovat, numai Dumnezeu e mare! M-am rugat și am cerut enoriașilor mei să se roage. Timp de trei săptămâni copilul a fost în viață doar de aparatele medicale. În ziua Înălțării Sfintei Cruci, doctorii i-au chemat părinte pentru a le spune că nu mai este nimic de făcut, trebuia decuplat de la aparate, cerându-le să semneze referatul medical. Părinte a refuzat. Mama s-a pus în genunchi acoperind cu trupul ei prizele. În acel moment s-a petrecut minunea: fetița a deschis ochii și a zâmbit. Acum este bine. Întâmplarea care m-a marcat ca scriitor este întâlnirea cu doamna Ana Blandiana, la lansarea *Urmelor în veșnicie*, cartea regretatului Daniel Turcea, de la Târgul de Carte Gaudeamus, în 2014. Nu o întâlnisem niciodată. I-am spus că în urmă cu 25 de ani m-a debutat în revista *Familia*. i-a amintit că după acest debut al meu, din următorul număr al revistei i-a fost retras dreptul de semnătură.

Interviu realizat de
Robert ERBAN

Poeme de Ion Erban DRINCEA

La rând

Există o lege
legea rândului obligatoriu
dacă mergi la doctor
stai la rând
chiar dacă ești planificat
cu zi și oră exactă
stai la rând
să plătești pâinea cumpărată
deși ești planificat
de foame
la oră fixă
unde te duci
împins de bucurii
de necazuri
stai la rând
stai la rând
să prinzi rând
pentru statul la rând
stai la rând
să hrănești
viermii pământului
catastiful Sfântului Petru este lege
crucile apar în cimitir
nu oricum
statul la rând
este obligatoriu

Fântâna lui Panait

Între sat și cimitir
a fost o fântână
fântâna lui Panait
săpată de acest om
pe care nimeni nu l-a văzut niciodată
nimeni nu-și amintește cine a fost
se știe doar că a săpat
o fântână
să își spele păcatul
sugrumat de durere
că și-a omorât fratele
a săpat fântâna
la marginea drumului

și pentru vii
și pentru morți
ca dar de împăcare
răcorind trupurile oamenilor
însetați de oboseală
ce lăsau închinăciuni
pe buza fântânii
în numele lui
morții veneau numai noaptea
și beau apă
însetați de uitare
sub povara lutului
acum fântâna nu mai este
în locul ei a crescut o salcie
ce-și apleacă ramurile
spre pământ
cu lacrimi pe frunze

Semnurile crucilor

Chemările vieții
se aud pe toate drumurile
adunând pași
din treceri în treceri
răscrucile drumurilor
au legi aparte
toate strângându-se
într-un singur drum
cu semnul lor
la capătul mormântului

Cuțiri

Am visat că eram într-o scoică
ducându-mă prin valurile mărilor
să găsesc altă lumină
altfel decât cea din ochii zilelor
plânși de povara cerului
de prea mult răsărit
peste trupul meu
încoronat în anii ingenuității
pe drumul răstignirilor
în căutarea pietrelor prețioase
să le cioplesc în statui

versuri, proză, recenzii în diverse antologii, precum și în paginile unor reviste precum: *Luceafărul*, *România Literară*, *Ramuri*, *Vestitorul Ortodoxiei*, *Al cincilea anotimp*, *Lumina* etc.

Robert Șerban: *Când v-a ispitit literatura, părinte Negrescu? Cum de i-a cedat?*

Sever Negrescu: Am crescut într-o familie dură de literatură. Cum să nu cedez codrului bătut de gânduri? Atăta oameni dragi, sensibili, în jur. Pe la 5 ani mi s-a dat primul jurnel de povești bunicilor. Pe la 6-7 ani, prima carte citită, *Balada lui Toma Alimo*, m-a făcut să plâng. De ce-a trebuit să moră Toma? Refuzam să mă nănc. Intrasem într-un fel de grevă a foamei, părinte mi se temeau să nu mă îmbolnăvesc. Tata, om simplu, dar plin de sensuri dincolo de orice înțelegeri, mi-a promis că va rezolva problema și balada va avea un alt final, fericit. Va merge el la singura librărie din Severin, de pe Strada Mare, de unde mi cumpărăse cartea, și va vorbi cu librarul – se cunoșteau bine. Ei, nu s-a întâmplat acest lucru, dar eu am crezut până târziu că este posibil. Apoi... cititul. Citeam beletristic pe ascuns, în camerele subterane, când intra mama în cameră, repede scoteam Matematica, Chimia... Prin clasa a VIII-a, în vacanță, la bunici, am aruncat niște manifeste în tot satul. Le scrisesem în versuri și le semnasem N. Ceaușescu și R. Nixon. M-au judecat la Liceul Traian, unde eram elev. Intrasem pe fir Securității. Dacă bunicii au fost bătăieși niște colectiviști, legionari, cine m-a învățat... Directorul Ovidiu Vișan, profesor de română, m-a salvat: are talent copilul, aici sunt versuri adevărate, trebuie încurajat! La Seminarul de la Craiova, la serbări, recitam cu atâta suflet, încât Marin Sorescu (care îl însoțea deseori pe Mitropolitul Nestor la astfel de evenimente)

sunt, însă, apropiat de cetelul îngereț. Pentru mine, canonul întrebărilor se rezumă în a alege între grație și armonie, încântare și mântuire, suflet artistic și suflet religios. Armonia și religia duc la mântuire, grația și arta se opresc la zidul încântărilor.

Texte de sertar, nepublicabile... Poate cele din amintirile manifeste, partea lor de final, m-ar face să rosc. Sertarul unui preot scriitor trebuie să fie conștient al literaturii este pentru mine și un spațiu, dar și un timp al deplinei libertăți. N-am tiut niciodată unde se sfârșete Poezia și unde începe Rugăciunea, dar simt că una și cealaltă este greu accesibilă.

– *Am citit nu puține profesii de credință ale scriitorilor, iar nu puține dintre ei m'rturiseau că literatura este religia lor și că propriile creștinități sunt, într-un fel sau altul, propriile spovedanii. Care ar fi profesiunea de credință a scriitorului Sever Negrescu?*

– Religia poate fi și literatură, invers, nu, iar profesiunea mea de credință este Rugăciunea ca Poezie și Poezia ca Rugăciune. La aceste confluențe aproape nu mai sunt necesare cuvintele. Rugăciunea curată alungă orice fel de gânduri, nemaifolosind niciun cuvânt, poezia curată adună tot felul de gânduri lefuind cuvintele, făcându-le să redevină Cuvânt. De fapt, în fața lui Dumnezeu, Poetul și Preotul din mine se află singuri. De aici începe spovedania. Spovedania mea este spovedania unui mut.

– *Sunteți unul dintre preoții care își asumă, de ani buni, rolul de pedagog pentru copiii și tinerii din Parohia Elni a. Aveți acolo o coală de var, aveți un cenacul, citiți, discutați, schimbați idei. Ați făcut un mic, dar minunat muzeu în parohie, unde sunt icoane și cărți vechi, obiecte religioase de dinainte de război, autografe celebre. Cum reacționează comunitatea la ceea ce faceți,*

Aîmb trântit Platon degeaba?

Adina **tef nescu**

- Ne întoarcem la lumea lui Platon, Zoon Emotikon? Hai să ne lămurim ce este cu filosofia lui.

- *Ne întoarcem, dar înainte de a intra în texte, a vrea să îmi faci o recapitulare a lumii lui Platon. Cum erau diferiți grecii de noi, cei de acum? Cum m-a simțit eu dacă intra într-o mașină în timpul și m-a trezi într-o dimineață în Atena antică?*

- Zoon Emotikon, iată cum voi face, ca să mă împac și pe mine și pe cei care îl predau azi pe Platon, dar și pe tine, și să îți zădăresc în imagini viața lumii filosofului. Îți voi povesti despre ultima lui lucrare, *Legile*, scrisă la bătrânețe. În ea, a încercat să concentreze toate în elepciunea, după o viață trăită și gândită intens. E cu atât mai interesantă cu cât nu pomenește deloc teoria ideilor, firul roșu ce i-a strâmbat întreaga operă, culminând cu *Republica*. Nu-mi explic abordarea decât prin faptul că în *Legile* e nevoit să despic în patru realități concrete ale cetăților grecești și să se confrunte cu realitatea frustrantă.

Platon a avut neansa să-și petreacă ultimii ani într-o Atenă vâltoare de războaie, cu moravuri în care dere liber. Războiul peloponezic i-a fost fatal nu doar ei, ci întregii lumi grecești. După el, nimic nu va mai fi la fel. Astfel, Platon face un ultim efort să găsească soluții. Legile propuse în cetatea ideală imaginată nu au fost nici pe departe ceva viabil, strălucit, ci mai degrabă un stat militar agrar, plin de implicații morale, în care libertatea individuală i-a pierdut puterea, iar locul i-a fost luat de virtutea plină de constrângeri. Pot în elege cumva demersul disperat al lui Platon. Statul său semăna mai degrabă cu o casă de corecție.

Se întâmplă adeseori ca, după o epocă de libertate exagerată, oamenii ce vor să aducă cetatea pe calea cea dreaptă să întrebuiască ca mijloc de acțiune încursetarea, cenzurarea existenței individului. Acesta este leacul găsit de Platon pentru a vindeca răniile învinse în război, umilite, cizmate prădăstră și interioare și disprețuite de vecini. Conceptul eniilor nu au vrut să fie adoptate; era prea îndrăgneaș și nepotrivit firii lor. Dar modelul și dezideratul le-au realizat, multe secole mai târziu, biserica romană și Evul Mediu.

Meritul cel mai mare al lui Platon este că a mutat punctul de gravitație al vieții din lumea materială în cea ideală. De aici și importanța ce i s-a dat religiei. Acesta este principalul motiv pentru care a fost preluat cu atâtă generozitate de filosofii creștini de mai târziu, iar filosofia sa, reinterpretată și modificată, a rezistat până în modernitate. Statul lui Platon este un fel de *civitas divina*, ce pregătește omul mai mult pentru lumea de dincolo decât pentru cea de aici. Modelul va fi preluat de creștinătatea atât ideologică, cât și practică. Statul lui Platon este aproape unul de aseceia, dar se spune că oamenii îl cunosc bucurii mai mari decât oamenii de rând. Obiectivul și s-au adus încă din timpul vieții filosofului. Primul a fost chiar discipolul Aristotel, care s-a plăns că în statul lui Platon te sufoci, pentru că individul supus atâtor prescripții, sever și minuțios stipulate, nu mai are inițiativă și libertate.

În *Legile* nu mai întâlnim castele din *Republica*. Dispar casta filosofilor, meritul și conducătorii cetății, casta militarilor, care s'apere, sau a cetănilor, cu sclavii lor, obligați să producă cele necesare pentru

într-o inerea celorlalți. Se preconizează un stat agrar, unde fiecare cetățean are lotul său de pământ, pe care e obligat să-l lucreze. Toți cetățenii se întrețin singuri. Recunoaște totuși necesitatea comerțului, care, imoral în esență, are ca scop suprem banul și câștigul material, va fi făcut numai de cetățenii străini (*meteci*) cărora li se dă voie să se stabilească în noua cetate. Idealul acestui stat este pașnic: războiul se face doar de nevoie, iar cetățenii primesc o educație militară în scop pur defensiv. Nu mai există militarii de profesie (idee atât de îndrăgneașă și vizionară încât nici modernitatea nu a preluat-o cu totul).

Pentru grecii, politica era mai importantă decât orice. Grecul era cu adevărat un „animal politic”. Cum altfel, când, pe timp de pace, era convocat să participe în Adunarea Poporului și în parte la deciziile administrative și legislative ale cetății? Imaginează-ți cum ar fi să mergi să participi la o asemenea Adunare. Fără să vrei, îți intră politica în sânge. Fără exagerare, pot spune că toate dialogurile lui Platon, de la primele, precum *Laches* și *Harmide*, până la *Filebos*, *Parmenide* și *Sofistul* (o propeudeică a statului ideal) sunt centrate, în ultimă instanță, pe preocuparea de a găsi formula unei bune guvernări.

Povestindu-și cuprinsul *Legilor*, drag Zoon, îți voi înfățișa viața de toate zilele a grecului. Încep din primele rânduri, aflăm în ce fel de lume trăia. Personajul Clinias spune: „Planul legiuitorului, în toate intențiile sale publice și particulare, are la bază presupunerea unei străluciri de război continuu, îndemnându-l să asculte de legile sale, a vrut să dea a se înlege că nici avuția, nici cultivarea artelor, nici vreun alt bine nu ar folosi la ceva, dacă nu veți fi cei mai tari în război, deoarece biruința trece la învingători toate bunurile celor învinși”.

Aadar, vechiul grec trăia într-o realitate perpetuă a războiului. În vremurile noastre, ne vine greu să ne imaginăm așa ceva, dar această realitate a influențat profund toată viața omului vechi asupra lumii și vieții. De la 18 ani până la 60 era mereu ostaș. De la 18 ani (majorat) la 20, tânărul își făcea stagiul militar obligatoriu. Era efeb. De la 20 la 50 era hoplit, adică militar în armată activ, gata oricând să pornească într-o campanie militară în afara granițelor (*exodos*) dacă o hotărâse cetatea. Între 50 și 60 devenea veteran și nu mai era obligat să pornească teritoriul Aticiei; împreună cu metecii (populație liberă din jurul Atenei), plătit de impozite, dar care nu participa la Adunarea Poporului) și efebii, veteranii formau un soi de armată teritorială, menită să apere cetatea și împrejurimile. Practic, serviciul militar al cetățeanului atenian cuprindea 42 de ani.

În timp de pace nu era scutit de efort. Trebuia să muncească pentru a-și plăti impozitele, să participe să participe la deciziile administrative și politice ale urbei, să răspundă citărilor de la tribunal (atenienii erau și procesmani), să onoreze cu prezența ogorul mare de străluciri religioase, menite a-și aminti căte îndatoriri cetățenești care făceau de cetate, familie, strămoși. Chiar și la teatru sau la competițiile olimpice și se făcea o subtilă indoctrinare cetățenească. Teatrul și sportul erau tot pe mâna statului. Ce zici, biete, mai vrei să mergi în Atena lui Platon?

- *Încep să am îndoieli că a rezista la atâtea presiuni. Grecii cum reușeau?*

- Aveau metodele lor, mici supape. Una, veche de când lumea, era refugiu în bucurii, chiar și el organizat, prin intermediul simpoziunilor sau banche-

telor, care chiar asta înseamnă - adunări ale bucuriilor de vin. Aveau și alte căi de „depresurare”: vizita la bordeluri sau întreținerea unei curtezane. De multe ori, la simpoziunele combinau plăcerile și chemau hetaire să le însoțească, cântec, dansuri și distracții sexuale. Multe dintre strălucirile religioase, nu doar cele bahice, sau zilele bacanalelor, dar și festivalurile de teatru sau competițiile sportive se ter-

minau cu bucurii din belugă. Chiar și în zona asta, bătrânul Platon ar fi vrut, în *Legile*, să organizeze și cenzurarea distracției. Scopul era să evite scandalurile și deranjul ordinii publice pe care chiolhanurile de beție produceau.

Incep din educația timpurie, copiilor le era insuflat idealul ostăului viteaz. O mare parte din educația primară o constituia familiarizarea colarului cu eroii Greciei, transformarea în semizei, și mitologia personajelor belicoase. Autorii ce se predau în colii nu erau numeroși. De obicei, programa îi conținea pe poezii Solon, Hesiod și Homer. În cetatea ideală a lui Platon, războiul îți pierde însă locul privilegiat, ca și prilejurile de manifestare a poftelor carnale, precum bucuria sau sexul. Modul în care imaginează educația va fi un diferit. Dacă, până la el, de aceasta se ocupa fiecare pe cont propriu, obligat cumva de cutumele sociale și presiunea statului, în cetatea ideală educația particulară devine instruire publică. Înființarea Statului și a viitorului său depinde de rezolvarea problemei educației, o idee ce și-a arătat adevăratul potențial abia în modernitate. Toată pedagogia legilor constă în a-l educa pe individul de ambele sexe, din copilărie, să ajungă în posesia virtuții cetățenești: a fi moralmente bun și a te supune poruncilor rațiunii sau legilor Statului.

Întocmi o asemenea teorie etatistă rațiunii a condus la cele mai crâncene regimuri totalitare sau excese ideologice, începând cu Iluminismul și Revoluția Franceză, dar intenția lui Platon a fost eminentă pozitivă, cu o serie de idei ce abia în modernitate i-au găsit forma concretă. De pildă, condiția femeii este substanțial ameliorată. La fel, cea a copiilor sau bătrânilor. Dacă în statul lui Pericle femeile cinșite, mame și soții, erau închise în case și rareori aveau prilejul să participe la tot felul de adunări, în cetatea

lui Platon ele participă, alături de bărbat, la mesele publice, procesiuni religioase, teatru sau competiții sportive (destinate exclusiv bărbatilor în realitatea ateniană).

Amorul masculin, tratat cu atâta complexitate în dialogurile anterioare, este privit ca extrem de reprobabil, iar adulterul - aspru pedepsit. Se tie că realitatea era cu totul alta, dar Platon o consideră viciată și putredă. Aflat la bătrânețe, filosoful nu mai încurajează aventurile și infidelitatea bărbatilor. Consideră că legiuitorul trebuie să aloce multă atenție reglementării vieții familiale pentru a spori încrederea reciprocă și devotamentul între soți. Regimul la creștinătatea această idee, precum multe altele preluate din viziunea plato-

nică. Ideea că pedeapsa îi folosește individului, care trebuie să fie fericit și pus să își ispășească vina și păcatele, pare un bun comun al creștinismului, dar cel care a afirmat-o chiar înaintea stoicilor, fără să fie fatalist până la ultimele consecințe, a fost Platon.

Individul trebuie să știe cât mai puțin să singur, ca să nu ajungă nonconformist, potrivit intereselor sociale comune. Din nou spun că Platon a recurs la aceste sfaturi în condițiile în care în viața cotidiană a Atenei se manifesta un individualism tot mai accentuat, ce risca să arunce în aer întreaga construcție socială și să dilueze puternic moravurile. Ceea ce, istoric vorbind, s-a întâmplat. Statul lui Platon nu mai era unul *macho*, al războiului, ci al păcii, virtuții, educației. Platon a evitat să cadă în capcana egalitarismului și să considere că toți trebuie tratați identic, recunoscând că există indivizi supradotați, excepțional înzestrați, ce trebuie tratați diferit și că rora e indicat să li se rezerve funcții importante într-un stat ce se voia perfectibil.

Totuși, Platon nu a reușit să depășească cu mult, într-un spirit cu adevărat vizionar, legăturile. De pildă, nu și-a putut imagina altceva decât ateniienii vremii lui în cazul principiilor juridice de moștenire și successorale. Suntem încă departe de dreptul copiilor de a se căsători după voie sau de dreptul fiicelor de a împărași și a avea egal cu frații și de a dispune de ea independent. Nu am vorbit deloc despre sclavi, cu toate că, într-o mică privință, existența a celor casnici a fost mai ușoară viața femeilor, ce purtau în spate toată corvoada gospodăriei. Nu am amintit medicina precară, înlocuită adeseori de magie, prezicții, oracole. N-am vorbit de boli, epidemii, și răsces și discriminare de toate felurile. O voi face data viitoare.

„Trebuie să înmintească Timișoara, în 1989, ne-adătoasă”

Marie-Jeanne

BDESCU

Timișoara lui Marie-Jeanne Jutea Bdescu (19 apr. 1958 – 5 apr. 2019), a a cum o vedea ea în 2005, nu s-a îndepărtat prea mult de imaginea pe care o dau cuvintele ei în acest interviu, care nu e un interviu jurnalistic. Echipa Grupului de Antropologie Culturală și Istorie Orală de la Fundația A Treia Europă, din care a făcut parte și Simona Adam, a aplicat atunci un interviu semighidat, legat de memoria orașului, unui număr de 35 de persoane din Timișoara, majoritatea intelectuali, pentru a contura un orizont de amintiri și a teptri implicat în raportul locuitorilor, mai vechi și mai noi cu orașul de ieri și din acea vreme.

Realizate în cadrul proiectului „Forme ale culturii memoriei urbane în Europa Centrală (Timișoara-Dresda)” al Fundației A Treia Europă în parteneriat cu Mitteleuropazentrum Dresden și cu Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, în perioada 2004-2006, aceste interviuri, într-o formă extinsă, ar urma să apară într-o serie de volume intitulate *Timișoara lor, Timișoara noastră. Dialogul memoriilor*. Ele vor putea da măsură deopotrivă a uitărilor și a intersecțiilor memoriilor, vor vorbi despre o identitate în mișcare și despre cei care formează prin cuvântul și fapta lor opinia, dar și spațiul public. Marie-Jeanne Bdescu a fost unul dintre ei.

Devotat deopotrivă orașului și Țării din sud-estul țării, a scris cu talent despre ele. Paginile scriitoarei vor aduce completări la acest preambul, al cărui rol e mai ales acela de a semnala locul gol pe care Marie-Jeanne îl lasă în inimile noastre, se umple ca de la sine cu ceea ce ea a făcut, gândit, proiectat și împlinit, cu grație, duritate și o bună-cuviință în credință în vremurile noastre. (Smaranda Vultur)

– Înseamnă Timișoara ceva pentru dumneavoastră? Ce anume?

– Înseamnă foarte mult, înseamnă chiar viața mea, pentru că Timișoara este orașul în care am făcut liceul, am făcut facultatea, m-am căsătorit, am născut copilul. În acest oraș trăiesc, scriu...

– Sunteți sau vă simiți timișoreană?

– Într-un fel da, iar pe de altă parte este înglobat originea mea – eu sunt născută

la Beiuș, în județul Bihor, și este cel mai drag loc de pe pământ pentru mine, dar Timișoara înglobează Beiușul și Nimieștii mei (acolo am copilărit, în localitatea Nimiești, la 2 km de Beiuș). Timișoara înglobează tot ce-mi este drag.

– Cum i-ați descrie pe locuitorii orașului? Ce anume credeți că îi caracterizează?

– Mi se par mercantili și practici. Locuitorii orașului se împart pe mai multe etape, pe mai multe veacuri și mai multe categorii. Am venit în Timișoara în 1965, aveam 7 ani, și orașul era populat cu oameni extrem de eleganți, civilizați. Orașul era extraordinar de curat, nu degeaba și se spunea „orașul florilor”, erau magazine luxoase – cel puțin în ochii mei de copil de apte ani. A adă, timișoreni de atunci erau pentru mine tot ce putea fi mai frumos și mai elegant din lumea cu care eu luasem

contact la Beiuș, în județul Bihor, și este cel mai drag loc de pe pământ pentru mine, dar Timișoara înglobează Beiușul și Nimieștii mei (acolo am copilărit, în localitatea Nimiești, la 2 km de Beiuș). Timișoara înglobează tot ce-mi este drag.

– Cum i-ați descrie pe locuitorii orașului? Ce anume credeți că îi caracterizează?

– Mi se par mercantili și practici. Locuitorii orașului se împart pe mai multe etape, pe mai multe veacuri și mai multe categorii. Am venit în Timișoara în 1965, aveam 7 ani, și orașul era populat cu oameni extrem de eleganți, civilizați. Orașul era extraordinar de curat, nu degeaba și se spunea „orașul florilor”, erau magazine luxoase – cel puțin în ochii mei de copil de apte ani. A adă, timișoreni de atunci erau pentru mine tot ce putea fi mai frumos și mai elegant din lumea cu care eu luasem

contact la Beiuș, în județul Bihor, și este cel mai drag loc de pe pământ pentru mine, dar Timișoara înglobează Beiușul și Nimieștii mei (acolo am copilărit, în localitatea Nimiești, la 2 km de Beiuș). Timișoara înglobează tot ce-mi este drag.

– Când întâlniți pe cineva care n-a fost niciodată în Timișoara ce lucruri despre oraș îi povestiți mai întâi?

– Îmi povestesc mai întâi despre clădiri, îi povestesc despre o foarte scurtă parte de istorie pe care eu o știu despre Timișoara, îi povestesc puțin despre Poarta Vienei. În Timișoara erau patru porți, printre care și o Poartă a Vienei, care credeam că era localizată unde este în momentul de față parcul de lângă Clinicile Noi. Eu spun mereu că pe acolo se poate intra în Timișoara la figurat și se poate ieși din Timișoara la propriu, și la figurat, de partea cealaltă a graniței spre atât de visatul Vest.

– Ce puncte obligatorii cuinea traseul pe care l-ați urmat și despre ce le-ați povestit?

– În primul rând, pentru mine, orice traseu începe cu un traseu spiritual și atunci nu pot să nu încep cu Catedrala, care este ctitoria Regelui Mihai. După aceea ne plimbăm puțin în Piața Operei și aici îmi aduc aminte de Decembrie '89, de zilele acelea în care noi strigam nu numai „Jos Ceaușescu!”, ci strigam „Jos comunismul!” – și acest lucru foarte mult mi s-a lăsat în vorbă și spun că nu am strigat așa. Eu am fost acolo și am strigat „Jos comunismul!” și a fost un moment extraordinar, de o solidaritate cum nu am întâlnit până atunci în viața mea și cred că nu-mi va fi dat să mai întâlnesc, momentul în care am îngeununchiat zeci de mii de oameni și am rostit împreună Tatăl Nostru sub un cer senin, cu soare. Eu cred că zilele acelea sunt emblematice, atât pentru Timișoara, cât și pentru noi, pentru că noi suntem Timișoara.

– Ce altă localitate din țară sau din lume ați prefera Timișoarei?

– Eu prefer localitatea Nimiești, lângă orașul Beiuș, județul Bihor și mai prefer localitatea, pe care o iubesc foarte mult, localitatea Cuptoare, la 10 km de Reșița, unde avem o casă – născuți, o casă în care trăim de câte ori putem vara și nu numai vara, în care fetița noastră și-a petrecut copilăria pe timp de vară cu bunicii strămoșii și acolo: este casa strămoșilor și a soarelui meu. A adă: Timișoara – Nimiești – Cuptoare.

– Ați scris ceva legat de oraș?

– Într-un fel, sigur că am scris ceva legat de oraș, pentru că tot ce înveștă de Galeria 28 e legat de orașul Timișoara. Atunci când am deschis-o, am spus că această galerie este o declarație de dragoste pe care eu și soțul meu o facem orașului Timișoara. Îmi mențin și acum cele spuse atunci, fără să-mi pun întrebarea în ce măsură merit

Timișoara această iubire, vreau să las generațiile care vin să judece. În volumul de eseuri *Însemne dintr-o galerie*, vrând-nevrând, am scris despre Timișoara. Ea s-a simțit prezentă în tot. Mai am un text într-un volum de proză în care chiar descriu o parte a Timișoarei.

– Orașul de azi vă se pare diferit față de trecut? Prin ce anume?

– El este diferit de trecut prin toate. Este diferit pentru că s-a schimbat mentalitățile, s-au schimbat oamenii, s-au schimbat construcțiile, dar în alt fel nu este diferit, pentru că eu, ca persoană, am asumat tot ce-a înveștă de un trecut al Timișoarei. Eu cred că trebuie să te raportezi cu foarte multă corectitudine și cu demnitate umană la tot ce înveștă de ce-a fost înaintea ta și dacă vii într-un oraș ca Timișoara sau în orice alt oraș trebuie să-și asumi că a fost înaintea, să te ieși în concordanță, pe de-o parte, cu propriile tale valori și dorințe, dar, în același timp, să-și asumi și linia și traiectoria pe care le-a avut-o orașul înainte de a te naște tu. Și abia atunci să mergi spre viitor. Trebuie asumat un oraș în care vrei să locuiești și în care tu nu te-ai născut. [...]

– Ce credeți că este cel mai important și înmintește în legătură cu Timișoara?

– Cred că cel mai important este să înmintești când am fost fericiți aici. E foarte important să reînviem partea bună a lucrurilor. Și, întâi de toate, să nu uităm că Timișoara, în 1989, ne-a dat o viață.

– Cum percepeți activitatea dvs. în cadrul orașului? Care erau în trecut obiectivele fundamentale ale activității dvs. și ce anume este prioritar astăzi?

– Am deschis Galeria 28 când o declară ie de dragoste acestui oraș. Spunând asta cred că putem să lăsmă la o parte poezia din declarație, și dac suntem oameni serioși, să înveștăm demersul adevărat. Noi doi, eu și Ovidiu, iubim Timișoara, trăim în aerul ei și simțim în spiritul Timișoarei. Galeria aceasta a încercat să vină în sprijinul a ceea ce credem noi că înseamnă să iubești un loc. Născuți și fiu patetic, nici să se creadă că exagerez. În felul acesta ne-am exercitat noi patriotismul, fără vorbe, cu fapte. Născuți și am rămas în Timișoara și-am făcut asta. Noi suntem consecvenți și ceea ce ne-am propus: am dorit să aducem pe simezele galeriei artiști și nu numai, pe lângă tinerii artiști debutanți și aducem artiști de mare greutate. Nu poți să îi capul de afiș al unei galerii timp de aproape 11 ani, cât avem în martie, numai cu foarte tinere talente, ne țiuțe. A adă, am încercat și atunci, și acum, să bucur din suflet că pot să constat eu înșămi, după atâtă ani, că am reușit, nu fără străduință, să fim consecvenți și cu ceea ce ne-am propus. Eu cred că proba omului este proba timpului – omul este probat de timp. Pot să spun acum un lucru minunat și peste două zile s'ntorc carul. Nu, de 11 ani născuți și mă încremeni într-un proiect, întotdeauna i-am spart limitele și am dorit să creștem mai mult și mai mult. Principiul este acela: să aducem în Timișoara artă de bună calitate, să ajutăm pe cei de lângă noi, pentru că și noi, la rândul nostru, am fost tineri debutanți și la ei ne-au dat o mână de ajutor. Avem și noi un copil și el, la rândul lui, când va fi să debuteze în viață, sigur se vor găsi semeni ai noștri care să-l ajute și să zboare. Așa am făcut și noi cu această galerie și cât o să ne permit timpul și să născuți vom face treaba aceasta. Vom rămâne aici, pe baricade, în Timișoara, și vom crede că vom schimba un milimetru din mentalitate. Cine să ne facă cur enie, cine să facă treabă în așa așa dac nu noi?! Noi așăm încercat să-o facem: prin firma de proiectare, ca să existăm, și prin galerie, ca să ne bucurăm.

(Fragmente din interviul realizat în ianuarie 2005 de Simona Adam)

i traficanii plâng

Dana CHETRINESCU

De parc nu ar avea destule probleme, atât de natur intern , cât i prin vecini, Columbia s-a mai trezit cu o belea pe cap: hipopotamii. Ve i spune c hipopotamul în Columbia este o imagine la fel de supra-realist precum cangurul în gara din Arad i zebra pe canalul Bega, despre care v povesteam cu ceva vreme în urm . În ciuda aparen elor, îns , firescul existen ei dobitoacelor africane la poalele Anzilor Cordillieri este dat de fiul cel mai controversat al na iunii, nimeni altul decât Pablo Escobar. Printre excentricit ile acestuia, pe lâng g zduirea unui meci de fotbal al na ionalei Columbiei în închisoarea de maxim securitate în care se afla, se num r i faptul c traficantul a înut o impresionant menagerie chiar la el acas . De aici, dup moartea lui, animalele au pornit care încotro. i a a, în afar de condor i anaconda, fauna amazonian a c p tat iz de safari kenyan¹.

Un sfert de veac mai târziu, guvernul columbian înc se lupt cu greaua mo tenire l sat de locuitorul cartierului Medellín. Dacă nu se descurc prea bine cu cocaina, ne-am a tepta cel pu în s nu aib probleme cu hipopotamii. Îns lucrurile nu stau a a. Când Escobar i-a f cut gr din zoologic la hacienda, a cump rat i elefan i, i girafe, i rinoceri. Mai târziu, proprietatea a r mas în paragin , iar autorit ile au str mutat fiarele, dar au uitat de marile mamifere amfibii. Având în vedere c un exemplar din această specie cânt re te cam o ton i jum tate, e curios faptul c g sirea lor în balta din apropiere a fost mai dificil decât prinderea lui Escobar însu i.

Privind la *National Geographic* pentru a rezolva misterul hipopotamilor columbieni, despre care am aflat c au fost „strecura i” pe furi în ar ca s se scalde în piscina temutului traficant, suntem la fel de nedumeri i ca mai devreme: dac adul ii de 1500 kg au fost uita i la ferm din neaten ie, în timp ce bibilicile i hamsterii au fost cu to ii recupera i în siguran , pu ii de 100 de kg s-au furi at tiptil prin vam , confunda i fiind cu ni te chihuahua de po et . Aceast tr snaie nesecret a Columbiei recente este explicat de istoria secret – chiar dac nu i ocult – a rii care se lupt s nu mai fie prima în top (la droguri, desigur).

Escobar a fost i r mâne o figur controversat , adorat de unii, urât de al ii, muz pop pentru admiratorii de la distan , precum al i *latino* mai mult sau mai pu în malefici. Cum se tie c nimeni nu e profet la el acas , muzeul închinat memoriei lui Pablo Escobar, con inând, printre altele, ni te motociclet str lucitoare i ni te postere, a fost închis pe motiv c nu avea autoriza ie de func ionare. Dar peste m ri i ri, figura sa must cioas bântuie imagina ia regizorilor în a a hal, încât ultimii ani au v zut un scurt i un lung metraj de mare succes care îi roman au biografia. Primul a fost serialul Netflix *Narcos*, care a stârnit suficient vâlv pentru ca fratele lui Pablo s declare povestea de-a dreptul periculoas i s cear interzicerea film rilor în Columbia f r binecuvântarea lui personal . Asasinarea la scurt timp a unuia dintre produc tori, în Mexic, a f cut ca vorbele celui alt Escobar s fie luate în serios i ca popularitatea serialului s creasc . A urmat apoi i mai cunoscutul *Loving Pablo, Hating Escobar*, în care suntem informa i mai ales c Pablo era cam leamp t, în compara ie cu iubita lui, numai Gucci i Dior, plus o coafur temeinic fixat cu spray.

Fiind mai bine documentat, *Narcos* tie totul i despre hipopotami. Cic erau patru, pe vremea lui Pablo, i foarte periculo i. Unui rival dubios, dealerul îi face o ofert de nerefuzat, aruncându-l noaptea în mla tina care colc ia de hipopotami i în care îl a tepta o moarte cumplit . Posibil, de i nu foarte probabil. În *Loving Pablo*, nu foarte pasionat de animale, menajeria african este doar vag z rit

din spatele cerceilor supradimensiona i ai lui Penélope Cruz, într-o scen care evoc momentul de maxim glorie a traficantului, pe vremea când musafirii lui obi nui i erau politicieni respectabili i staruri de televiziune nu atât de respectabile. Cu o inventivitate moderat , scenaristul lui *Hating Escobar* d curs amenin rilor cu moartea folosind mitraliere i drujbe.

La fel de pu în subtilitate are povestea lui Pablo, jucat de Javier Bardem, cu un burdihan ob inut pesemne prin înfierea unor perini, personaje care s-ar dori pe ascuns un aventurier romantic, dar nu prea are cum s ne conving în acest sens, nici m car într-un moment de neaten ie. La final, când agen ii de la brigada antidrog îi bat la u , eroul – vorba vine! – d s i i accepte soarta cu demnitate, dar, când deschide fereastra s fug , constat c e prea pu în atletic s sar de la etaj. A a c prive te spre u cu un ochi oarecum înl crimat. Morala pe care ar trebui s-o afl m este aceea c i trafican ii plâng; cu toate acestea, nu prea avem teme s -l comp timim.

Ai zice c fic iunea întrece realitatea, m car în sensul c un film la mod cre te i cota de popularitate a personajului schi at, altminteri uitat de publicul ingrat i plictisit. Iat , de pild , ce s-a întâmplat cu Freddy Mercury i muzica trupei Queen dup difuzarea peliculei *Bohemian Rhapsody*. Auzi timbrul cânt re ului la radio de cel pu în zece ori pe zi, acolo unde, pân mai deun zi, nu-l auzea nici de zece ori pe an. A a o fi i cu Escobar. Las c cel pu în trei posturi interna ionale de televiziune au f cut un documentar despre hipopotami, care, din patru, s-au f cut aizeci. S vorbim despre cocain . Popularitatea postum a traficantului nu a crescut prea mult în urma filmului – slav Domnulul! – îns divizia anti-narcotice pare s - i mai fi venit în fire. În 2017, când s-a filmat ultimul sezon al *Narcos* i s-a lansat *Loving Pablo*, produc ia de coca, ajuns în Columbia la un record de 1.300 de tone pe an, a fost ciuntit serios, peste 50.000 de hectare fiind distruse de autorit i, iar zonele de cultivare au început s fie mai atent supravegheate².

Dar cine suntem noi s strâmb m din nas? Doar cel neprih nit poate s arunce piatra. E drept, avem i noi pove tile noastre, cu ur ii care m nânc biscui i din pubelele de plastic de la Bra ov. Dar m car pe aceia nu i-a „uitat” nimeni pe piscurile carpatine, precum pe hipopotamii lui Escobar. Din p cate, un alt pr d tor formidabil bag spaima în români, pus în ram i pentru Parlamentul European: cormoranul. Pân nu demult, am fi zis c ace tia sunt, dac nu ca fiarele africane la gurile fluviului Orinoco, m car moderat exotice în p str v riile patriei. i totu i, de când, pe lâng speciile tradi ionale, precum cormoranul mare i cormoranul mic, în România s-a cuib rit i cormoranul cel mo at, ecosistemul a luat-o razna. Aceste înaripate, mai rele decât ulii, vulturii, graurii i co ofenele la un loc, fac baie în piscine, dup ce au împins în pragul dispari iei linul, crapul i carasil.

Cel pu în a a suntem îndrept i s credem dup ce am audiat SOS-ul lansat de ministrul român al agriculturii c tre Europa³. Oaia mult iubit a fost de mult dat uit rii. Porcul care îl îngrijora pân în ajun de Ignat, nici el nu mai face dou parale. Acum pe tii sunt, precum la primii cre tini, un simbol de nestr mutat, ba chiar un tabu. „V spune un om care în elege furtuna Brexitului, dar în elege i furtuna pescarului”, ar fi spus Daea, tot cu o lacrim în col ul ochiului, de la tribuna europeană, dup ce a fost rugat – nu se tie de ce – s comenteze despre irea Marii Britanii din UE. Dacă pescarii columbieni i-au pierdut pe tii din cauza hipopotamilor parazi i, poate ar trebui s importe un nou ministru al agriculturii.

¹ Hotnews, 11 februarie 2019.

² <https://data.colombiareports.com/columbia-drug-trafficking/>

³ adev.ro/plze3c 27 ianuarie 2019

Escobar i hipopotamii

29

OprianV LCA

„Sate pesc re ti, mici b rci i copii care se joac , toate fac parte din peisajul idilic ce se întinde de-a lungul râului Magdalena din Columbia. Dar o specie invaziv , l sat mo tenire de una dintre cele mai infame figuri din istoria rii amenin ecosistemul i chiar modul de via al localnicilor”, noteaz CBS News. Este vorba despre hipopotami, animalele gigantice care, de i ar trebui întâlnite în natur doar în Africa, se plimb acum libere prin Columbia. Povestea hipopotamilor columbieni a început în Villa Napoles, fosta proprietate a lui Pablo Escobar, care, în perioada lui de glorie, a adus, prin contraband , patru hipopotami pentru gr dina lui zoologic privat . Pe mo ia lui Escobar erau sute de animale exotice, inclusiv rinoceri, elefan i i girafe. În 1980, imperiul lui, creat pe seama banilor adu i de cocain , îl transformase în cel mai bogat i temut traficant din lume, iar Columbia era subminat sub teroarea sa, fiind responsabil de aproximativ 7.000 de mor i.

La momentul mor ii sale, la începutul anilor '90, guvernul a relocat cea mai mare parte a animalelor, nu i hipopotamii, care practic au fost l sa i s umble liberi. „Au uitat de hipopotami”, spune biologul David Echeverri, care lucreaz pentru CORNARE, agen ia de mediu responsabil cu supravegherea hipopotamilor din regiune. El estimeaz c num rul lor este acum de circa 50. Zona prin care colind este un paradis pentru aceste animale ce nu au pr d tori i se bucur de hran destul i de ap . Dar ei se apropie prea mult de oameni. Nu este lucru neobi nit ca un hipopotam de 3 tone s fie v zut umblând prin ora . Localnicii îi consider „animalele de companie” ale ora ului, dar Echeverri spune c aceste animale periculoase i teritoriale sunt orice altceva în afar de asta. În Africa, hipopotamii omoar mai mul i oameni decât orice alt animal mare, îns în Columbia nu a fost niciun atac mortal pân acum. Dar Echeverri se teme c , odat cu cre terea num rului lor, e doar o problem de timp pân când cineva va fi r nit, totul în condi iile în care ideea uciderii hipopotamilor este o idee extrem de nepopular ” (Hotnews, 11 februarie 2019).

Escobar ar fi vrut s fie Regele Lumii, Regele care anun Apocalipsa, Regele care face i desface imperii, jucându-se cu destinele oamenilor precum cu ni te baloane de s pun. Girafele, elefan ii, crocodilii sau hipopotamii îl f ceau s se cread Pablo cel Mare i s viseze c va întemeia prima dinastie columbian care va urca pe Tronul Universal, zdrobind na iuni orgolioase i umilindu-i pe cei mai puternici oameni ai vremii, în l înd sate uitate de lume la rangul de capitale ale unor regate milenare i transformând în cenu f arnicele ora e ale Occidentului.

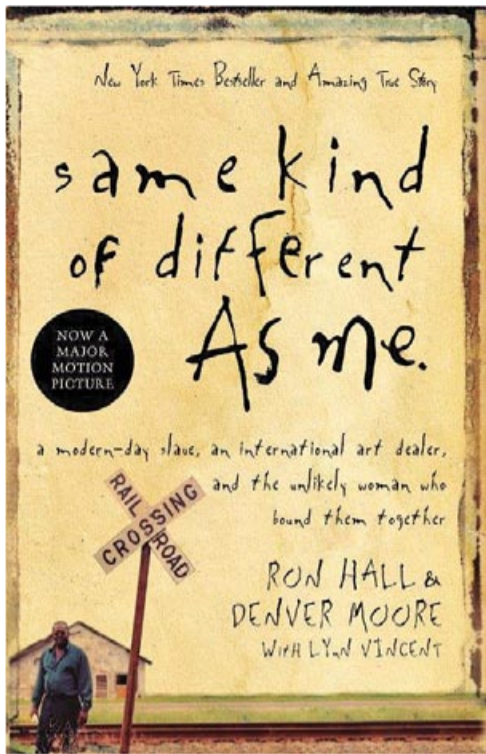
Escobar i i propusese s se joace cu visele oamenilor a a cum se jucase în copil rie pe maidanul din spatele casei cu biete mingi de fotbal f cute din petice i cirpe. A le trimite droguri contabililor din bizarele ora e gri ce împinziser insulele i continentele însemna pentru el a-i face s ias din lumea f r culoare i f r metafore în care se obi nuiser s tr iasc i a le deschide mintea spre lumea f r de sfir it a rotocoalelor de fum ce se rostogolesc alene din gura Marelui Mogul peste spin rile elefan ilor i peste cupolele templelor poleite cu aur, a-i duce departe, tocmai în milele de paradisuri indice, acolo unde nu exist trud i dezolare, ci doar rafinement, filde i gra ie.

Fantast ce devenise împ rat al uciga ilor i tilharilor, Escobar i i imagina unefori c ar fi putut s fie un mandarin chinez c zut în fascinanta patim a opiumului, f r rude, f r prieteni, f r speran e, legat cu grele lan uri invizibile de contururile schimb toare ale n scocirilor min ii sale, rob al închipuirii, sclav al fantasmelor. Nebun blind, i-ar fi petrecut zilele i nop ile pîndind semne în el toare, sunete spumegînd, miresme auritoare, c utînd i mai departe calea misterului, c utînd i mai în adînc frumuse ea vialului ce nu putea fi spulberat. Discipol al lipsei de noim , ar fi c utat sensul ca pe o urm a lumii celei vechi îngropate în mil i pucioas , ar fi rîs de în elep i c l rînd plini de pio enie spin ri albastre de inorogi, ar fi citit din c r i f r pagini legende despre suflete blestemate i demoni cu umblet de iac, ar fi f cut semne de r mas bun dragonilor cu milioane de solzi i cu o mie de fe e.

Iubitor al distrugerii i pîrjolului, Escobar se credea un profet hun trimis s r scoleasc îndolen a celor puhavi de prea mult îndestulare i nep sarea celor r ma i s se zvîrcoleasc într-o nesfir it nelini te, surzi la sunetul trimbi elor îngere ti, orbi la semnele ap rute pe cer, mu i cînd ar fi trebuit s gl suiasc . N d jduia c le va deschide calea aruncîndu-i în abisul suferin ei f r de margini i f r de cauz , în infernul infinitizimalelor nuan e, în clocotitoarea capcan a min ii ce se de ir pe sine f r sfir it.

Cu doar cîteva zile înainte de moarte, înv at, se pare, de un pastor cu obrazul ciupit de v rsat de vînt, el ar fi repetat cîteva vorbe rostite în secolul al XVI-lea de un neam mistuit de duhul necurat al r zbun rii, vorbe ce au ajuns s sune pentru urechile tovar ilor s i asemenea unui blestem: „Cine nu-l vrea pe Christos cel amar, va muri îndopat cu miere”.

narrenturm

30

„S racii oameni bogă ii”

Adina BAYA

Fraza din titlu reprezintă un cli eu cu o carier foarte prolific în cinema. Personaje care evoluează în interioare luxoase, au toate posesiunile materiale pe care i le-ar putea dori, dar se simt goale pe dintru i nefericite, apar într-o cantitate impresionant de produc ii. De la filme de Oscar, la telenovele. Filmul *Diferit, la fel ca mine* (*Same Kind of Different as Me*, 2017) se înscrie, cuminte, în trena acestui cli eu. Doar c de data asta „boga ii” au i porniri filantropice. Mai exact, oameni ce încearc s î i umple golul interior f când acte de binefacere sporadice pentru membrii mai pu în avantajă i ai societ ii.

Primel cadre ale filmului ne introduc în decorul opulent al unei vile texane. Cu camere uria e, mobilier luxos, tradi ionalul emineu deasupra c ruia tronează un tablou costisitor i ferestre enorme ce dau spre ogr din generoas , între inut atent. Unicul rezident actual al acestei vile ne anunș , îns , cu o voce din off, c rama în care trebuie s privim expozeul de bun stare material este dulce-amar : casa g zduie -te un cuplu destr mat. Afirmă ia func ionează pe post de intrig . Filmul dezv luie succesiunea de evenimente ce au dus la destr mare, expuse sub pretextul unui roman memorialistic pe care personajul masculin principal (Greg Kinnear) î i propune s îl scrie. De i nu e romancier de profesie, vede acest demers ca pe unul curativ, cathartic, care îl aduce aproape, chiar i numai cu gândul, de so ia absent (Renée Zellweger).

Afl m treptat c scriitorul se nume te Ron Hall, e comerciant de art i are o moralitate destul de flexibil , care îi permite s prezinte tablouri false drept autentice, uneori, sau s î i în ele nevasta. Escapadele par s se integreze în normalitate, pân în ziua în care Deborah prinde de veste. Sp it, Ron î i recunoa te vina. Urmează , desigur, strategia vindicativ : ea î i propune s -i serveasc o lec ie prelunghit infidelului, s îl „reedeuce”. A adar, îl implic într-o ac iune de binefacere, îl târ te într-un cartier mizer, în care pe str zi p e ti pe un covor de gunoaie, sticle sparte i seringi aruncate, printre cer etori i prostituate. Aici îl convinge s lucreze la o cantin pentru s racii. Dacă pân acum filmul pare axat pe rela ia de

cuplu a lui Ron cu Deborah, ei bine, din acest moment într în cadru adev ratul centru focal, care este, de fapt, un „homeless”. Un b rbat de culoare, în vârst , un om al str zii ce doarme într-un parc din apropierea cantinei. Portretul îi e schi at sumar la început, dar suficient de clar: într cu o băt de baseball în mân în sala de mese a cantinei, url , sparge un geam i e gata s îlucid pe cel ce i-a furat pantofii. Porecla lui e „Suicide”. Cei doi posesori ai vilei luxoase texane (i ai problemelor de cuplu) încep un proces improbabil de transformare a lui Suicide în prieten.

Povestea inspirat dintr-un caz real ar fi putut fi un testimonial impresionant despre generozitate, rasism i ruperea barierelor impuse de clas social . Îns ar fi avut nevoie de un regizor bun. Debutantul Michael Carney sufer de un didacticism pronun at i sacrifici puterea cinemaului de a exprima subtilit i, de a invita privitorul s descopere de unul singur dedesubturi. Rolurile jucate de Zellweger i de Kinnear sunt atât de lustruite i de false încât parc ar juca într-o reclam la past de din i, nu într-un film în care ea sufer de o boal terminal . În plus, transform rile personajelor poart amprenta groas a neverosimilului. Dacă în primele cadre, Denver alias „Suicide” apare distrugând i urlând cu o băt de baseball în mân , treizeci de minute mai târziu îl vedem capabil de un discurs surprinz toare de coerent, plin de o capacitate extrem de reflexie, luând masa cu prietenul s u alb (de i ur te albii) într-un restaurant i povestindu- i copil ria.

Spre deosebire de *În lumina lunii* (*Moonlight*, 2016) sau de *T râmul viselor* (*Beasts of the Southern Wild*, 2012), care i ele vorbesc despre cum e s fii copil de culoare în Statele Unite, tr ind în cartiere s race sau în or ele segregate, filmul de fa prezint prea pu ine detalii de context, în nuan e hiperdramatizate, neverosimile, ce dau un aer superficial trat rii unor teme profunde. Dacă Spike Lee ar vedea filmul *Diferit, la fel ca mine*, cu siguran l-ar acuza de „blaxploitation” grosier, adic de folosirea stereotip a unui personaj de culoare, f r interes real pentru a în elege dedesubturile mediului din care provine i la care e condamnat, folosindu-l exclusiv ca pe o unealt pentru construirea unui mesaj ce glorific bun tatea i generozitatea albilor.

Micii oameni mari

Cristina Chevere an

Pân la apari ia filmului pe care l-a inspirat, acum doi ani, *Same Kind of Different as Me* nu cred c atr sese aten ia publicului românesc. Cel mai probabil, nici ulterior, nefiind vorba de vreun succes r sun tor peste hotarele SUA, de i a ocupat un onorabil loc 11 în topurile de non-fic iune de peste Ocean în 2009 i a beneficiat i de o versiune autohton la editura Scriptum. Dacă titlul în sine pare un joc de cuvinte interesant (în traducere, *Diferit, la fel ca mine*, ceva mai pu în nuan at decât originalul - „acela i tip de diferit ca i mine”), subtitlul e explicit: *A Modern-Day Slave, an International Art Dealer, and the Unlikely Woman Who Bound Them Together*. Este vorba, a adar, despre întâlnirea improbabil , dar bazat pe biografic, dintre un comerciant de art la nivel înalt i o victim a lumii a a-zis evolute, mijlocit de o femeie cu suflet nobil i asumat misiune de întrajutorare a semenilor.

Cine nu i-a f cut temele în prealabil, informându-se asupra con inutului, poate c dea u or prad impresiei c se scufund într-un roman, construit pe voci i alternând secven e din evolu ia celor doi protagoni ti-autori (Ron Hall i Denver Moore) pân la momentul în care destinele acestora converg. E, cu siguran , contribu ia jurnalistei Lynn Vincent, conservatoare, republican , coautoare a memoriilor lui Sarah Palin, ce tie cum s îmbine discursurile pentru a ob ine efectul dorit: captarea bun voin ei neini iatului i satisfacerea a tept rilor publicului cre tin evanghelist, pe care îl reflect i c ruia i se adresează cu prec dere. Îns i editura ce a produs edi ia din România poate constitui un indiciu, ocupându-se, conform site-ului, de „c r i cu tematic cre tin care acoper o varietate larg de subiecte, printre care via a cre tin , via a de familie, educa ia marital , cre terea si educa ia copiilor, biografii, m rturii, romane, medita ii, devo ionale, poezii, via a de rug ciune” i alte asemenea.

Volumul le reune te (cam) pe toate, cople itor i, desigur, teztist. Prietenia greu anticipabil dintre texanul avut, preocupat de propriile afaceri i un s rman de culoare, ajuns pe drumuri dup ce crescuse în condi ii asem n toare sclaviei pe planta iile de bumbac din Louisiana, e merit s predea lec ii despre istorie, în primul rând, dar i coabitare, bun tate, în elegere, loialitate, descoperire de sine i cel lalt, generozitate. F r a oferi un punct de vedere, so ia lui Ron, Deborah (Miss Debbie pentru nevoia ii de care are grij), apare ca instan suprem a d ruirii altruiste, întruchipare a spiritului caritabil, pentru care familia nu se reduce la rudele de sânge, iar cotidianul e modelat de încrederea în perseveren , devotament, i r splata divin pentru faptele bune f cute din convingere.

Trecutul plin de lovitur i al lui Denver constituie, în prima parte, polul de interes, atât prin vocea distinct , redat minu ios (exprimare, stil, melodie,

construc ie a frazei, grad de educa ie reflectat în vocabular i structuri gramaticale), cât i prin incursiunea în interiorul unei realit i ce sun , în cel mai bun caz, a Sud american de secol XIX, rasist, indiferent sau agresiv pân la sadism cu aceia considera i mai degrab unelte sau animale de povar . Dacă multe scene par rupte din documentarele despre emancipare, drepturi civile, discriminare, i par a se alinia unei direc ii educative tot mai pronun at , ceea ce trece dincolo de descriptivismul unor scene fruste, ocante, întrist toare i acuzatoare la adresa societ ii prea pu în implicate în binele comun sunt comentariile lui Denver, remarcabile prin directe ea i franche ea observa iilor (care-l pun în umbr pe îmbog itul reformat i umanizat).

Sistemul construit în jurul atotputernicului st pân, munca la câmp din fraged pruncie, jinduirea la hran (la un moment dat, Denver are norocul unui tovar de joac c ruia culoarea pielii nu-i schimb afec iunea, ce-l tratează ca pe un egal inclusiv din punct de vedere al meselor împ r ite), cruzimea îndochina ilor (b iatul e târât în urma cailor, pân aproape de schilodire, de ni te adolescen i), toate se subordonează tradi ie recursului la ignoran ca mod de control asupra unei popula ii inute, la propriu, în întuneric. Denver punctează pertinent: „Ajusesem în anii 1960. Omul nu-mi spusese c existau coli pentru cei de culoare la care a fi putut merge, c a fi putut înv a o meserie. Nu-mi spusese c ma a fi putut înrola i ridica, a fi putut câ tiga bani i respect. N-am tiut de cel de al doilea R zboi Mondial, de cele din Coreea sau Vietnam. N-am tiut c popula ia de culoare se r sculase peste tot în Louisiana, cerând îmbun t irea condi iilor de trai. N-am tiut c sunt diferit. Poate i se pare greu de crezut. Du-te i azi în Louisiana, f un tur cu ma ina pe drumurile l turalnice din Red River Parish i s-ar putea s în elegi cum un individ de culoare, analfabet, f r radio, ma în , telefon i chiar electricitate, putea foarte u or s alunece într-o falie a timpului i s r mân în epenit acolo”.

Desigur, i Ron î i dep e te condi ia, dar râsul colegilor de îmbr c mintea lui demodat p le te prin compara ie. Cancerul galopant al so iei care-i salvasse, în moduri diferite, atât pe el, cât i pe Denver, lansează dileme existen iale devastatoare i dezv luie sentimente neexplorate. Invadarea discursului, deturmat de patologia maladiei necru toare, de viziuni, mesaje divine, întrup ri, îngeri i demoni ce- i disput sufletul p mântenilor, predici diverse periclitează , îns , un mesaj, altfel binevenit, despre puterea oamenilor buni i în elepi de a schimba vie i i a atinge suflete. Aparent, dramatizarea excesiv nu ine atât de martorii implica i ci, mai degrab , de interven ia jurnalistului care exploatează senza ionalul, facilul, supranaturalul, empatia ira ional : ingrediente de bază ale unei bune vânz ri. Cu plusurile i minusurile bine conturate, cartea merit o lectur ponderat , ancorat în imediat.

APRILIE

- 1 aprilie 1956 s-a n scut Monica Rohan (Monica andru)
- 2 aprilie 1969 s-a n scut Liubinka Perina -Stancov
- 3 aprilie 1956 s-a n scut Eleonora Pascu (Eleonora Ringler Pascu)
- 4 aprilie 1956 s-a n scut Lucian P. Petrescu
- 6 aprilie 1951 s-a n scut Miomir Todorov
- 7 aprilie 1940 s-a n scut Draga Mirianici
- 8 aprilie 1944 s-a n scut Oberten János
- 9 aprilie 1939 s-a n scut Iosif Cheie Pantea
- 9 aprilie 1954 s-a n scut Doru Paul Chinezu
- 10 aprilie 1952 s-a n scut Aurora Dumitrescu
- 10 aprilie 1952 s-a n scut Richard Wagner
- 11 aprilie 1967 s-a n scut Nicolae Borlovan
- 13 aprilie 1956 s-a n scut Ioan T. Morar
- 13 aprilie 1976 s-a n scut Loretta Persem Brediceanu
- 13 aprilie 1940 s-a n scut Marcel Turcu
- 13 aprilie 1956 s-a n scut Ioan T. Morar
- 19 aprilie 1972 s-a n scut Gra iela Benga
- 19 aprilie 1958 s-a n scut Marie Jeanne Jutea (Marie-Jeanne tefania B descu)
- 21 aprilie 1932 s-a n scut Gioca Jupunski
- 21 aprilie 1951 s-a n scut William Totok
- 23 aprilie 1943 s-a n scut Simion D nil
- 26 aprilie 1936 s-a n scut Aurel Gh. Ardeleanu
- 28 aprilie 1950 s-a n scut Rodica Binder

Oroncam runt

Anemone POPESCU

● *Convorbiri literare*, nr. 3/ 2019 ne atrage aten ia, prin amplul eseu al lui Antonio Patra , „c editarea integral a operelor lui Lecca Morariu, proiect ini iat în 2011 de reputatul istoric literar Liviu Papuc, a ajuns la cel de al patrulea volum”. ● Adrian Dinu Rachieru ofer Filialei Uniunii Scriitorilor nu numai volumul al patrulea al *Jurnalului (1909-1919)* lui Lecca Morariu, ci i dou volume de *Scrisori c tre Lecca Morariu* tip rite sub egida Funda iei culturale Lecca Morariu i a Bibliotecii Bucovina „I.G. Sbiera”. Sunt c r i extraordinare, cel pu in pentru felul în care redescoper un început de secol românesc. ● Un capitol al jurnalului se opre te asupra drumurilor lui Lecca Morariu prin Caransebe i ne ajut s reg sim ora ul. Coresponden a ne atrage aten ia asupra lui Vasile Loichi , un c rturar pe care l-am uitat. Sau nu? Ar trebui reeditat m car *Ceva despre Mi carea noastr literar mai nou în Regat* de Vasile Loichi , profesor seminarial (Caransebe , 1912, Editura autorului). În scrisorile din 1915 c tre Lecca Morariu Vasile Loichi scrie despre *Cântecele de r zboi*, „3 bro urele ale profesorului Cioloca”. În septembrie 1956, de la Timi oara, îi d ample l - muriri despre via a i crea ia sa: „M-am n scut în 1881 în frunta a comun J ebel (Banat) pur românesc , de lâng Timi oara, cale cu trenul de ¼ ore. Am luat bacalaureatul în 1899. Am studiat la Cern u i, unde la Univ. de acolo mi-am luat doctoratul în teologie i licen a. De la 1924-1927 profesor la Facultatea de Teologie a Universit ii din Cern u i. Am colaborat cu versuri la urm toarele reviste literare, cu poezii i traduceri...” ● Deci Vasile Loichi a colaborat la *Fa-*

milia, la *S m n torul*, la *Revista noastr* , la *Neamul Românesc Literar* („a Dlui N. Iorga”), la *Via a Româneasc* („cu vreo 4 poezii”)„Poate i prin alte reviste”. În ultima scrisoare, expediat din 21 august 1958, e în Timi oara, dar fiindc în Timi oara bibliotecii nu-s, se va adresa Bibliotecii Universit ii din Cluj, fiindc acolo sunt colec iile *Neamului Românesc Literar* „al de-a pururi regretatului nostru uria , N. Iorga”. Mai vrea alte colec ii ale revistelor unde au ap rut traducerile sale.

În 1958 la Timi oara exista deja Facultate de filologie. Se înfiin ase în 1956. Bibliotecii ar fi fost, dar... s r cu e. ● Iar în anii '80 va studia la Facultatea de Filologie din Timi oara nepoata lui Vasile Loichi , azi contesa Gondwana von Gatterburg, stabilit în Germania (sau Elve ia?) Avem b nuiala c are cel pu in o parte din arhiva Vasile Loichi . ● Sau contesa Gondwana von Gatterburg a tip rit c r ile, manuscrisele, coresponden a str bunicului ei i n-avem noi tire, a a cum n-aveam tire nici de ampla bibliografie Lecca Morariu? i de multe c r i ap rute prin cine tie ce jude ? Dar tim c în bibliografia profesorului Vasile Loichi un loc important i i g sesc c r ile lui Onisifor Ghibu: *Din istoria literaturii didactice române ti I, Bucovanele II, Abecedarele din Transilvania III, C r ile de cetire din Transilvania. 1916.* ● Un loc important i-ar fi g sit i în bibliografia c r ii lui Lucian Boia, „*Germanofili*”. *Elita româneasc în anii Primului R zboi Mondial i coalele germane din România. O primejdie na ional* , de Onisifor Ghibu. Doctor în Filozofie la Universitatea din Jena. Fost inspector al înv mântului românesc din Transilvania, Bucure ti, Editura „Libr ria coalelor” C.Sfetea, 1916. Onisifor Ghibu n-a g sit atâ ia germanofili ca Lucian Boia, dar a g sit i el.

Tur de orizont

Un elegant comentariu al lui Gabriel Chifu, în *România literar* , nr. 16/2019 arat cum ar trebui s arate o lume literar civilizată . Constatând prezen a unui autor care a f cut i continu s fac un enorm r u scriitorimii pe Lista canonic a poe ilor români din ultima sut de ani (1918-2018), scriitorul militeaz pentru desp rirea operei i a vie ii în ceea ce prive te actul critic. Perfect adev rat. Dar ce te faci când tocmai un „la-ureat” de acest tip e primul care pune sub semnul întreb rii o astfel de abordare? Oare nu e el cel care i-a atacat la baionet pe cei mai importan i scriitori români de azi? Nu el a târât Uniunea Scriitorilor în nenum rate procese absurde? Nu el a uzurpat func ii publice i a montat campanii de pres odioase împotriva altor scriitori? Da, domnul Gabriel Chifu are dreptate: s facem distinc ie între via i oper . Ce ne facem îns dac , a a cum se întâmpl în cazul discutat, via a e, cel pu in în rela ia cu scriitorii, infam , iar opera e anemic din cale-afar ?*

Salut m apari ia revistei *Re i a literar* , trimestrial al Societ ii Artistice Pro Banatul de Munte. Echipa care constituie redac ia (Gheorghe Jurma – director, Marian Apostol – director executiv, Radu Cern tescu – redactor- ef, Costel Stancu, Iacob Roman Cristian Bistriceanu, Anton Georgescu, Nicolae Sârbu, Ion tiubea – redactori, Iasmina Rupa – ilustra ii & tehoredactare, Bogdan Piperiu – coperta) i i propune s revitalizeze via a cultural a Re i ei i s dea un plus de vigoare literaturii locului. Scrie Radu Cern tescu în editorialul s u, *De ce o revist literar la Re i a?* „Ast zi, când istoria Cet ii de Foc se scrie cu cerneal aproape invizibil , când cei care o scriu privesc în gol de la fereastra azilului de nostalgici incurabili, a venit vremea exalta ilor, a misticilor, a vizionarilor. Doar ei pot rescrie viitorul de pulbere al unui ora în care cuvintele abia se mai în în urubate în jurul furnalului, ca o ma în rie gripat în jurul unui ax ruginit. De un vis ireversibil are nevoie acum ora ul în care evul de foc a l sat locul unui ev de cenu . Un vis în care s ne reg sim lâng un *genius loci* nepervertit de sovromuri i de patente imperiale, un spirit al locului care tie c rarea pierdut c tre un altfel de timp, mai adev rat i mai apropiat de natura din jur.” ● În afara semn turilor membrilor redac iei, ne-am bucurat s descoperim numele lui Tristan Tzara, Matei Vi niec, Ionathan X Uranus, Marcel Tolcea, Olga Neagu, Raluca Gârban, Emil Varga, Adrian Dinu Rachieru .a. ● Succes, via lung i mul i cititori, *Re i a literar* ! ● Tot din imediata noastr apropiere este i revista *Forma*, editat , în excelente condi ii grafice, de c tre Filiala din Deva a Uniunii Arti tilor Plastici din România i avându-l ca editor coordonator pe Torino Bocaniciu. Pe hârtie de bun calitate, full-color, num rul 23 al publica iei este bogat în informa ie despre lumea artelor, în special din România, i are un tiraj de... 1000 de exemplare! Multe articole interesante, mai ales pentru cei pasiona i de artele vizuale (cronici plastice, profiluri artistice, relat ri de la expozi ii, eseuri etc.), semnate de Gheorghe Pogán, Petru Comisarschi, Ioan M l lae, Emilian Popescu, Sorina Jecza, Corneliu Antim, Andrei Rosetti, Vasile Fuiorea, Francois Pamfil, Mircea Dinescu, Ghe. Mosorescu, Oliv Mircea, Veronica Balaj, Andreea Foanene, Suzana Fântânariu, Maria Bila evschi, Hora iu Lipot, Elisabeth Ochsenfeld, Aurelia Mocanu, Milena Pop, Romeo Andronic, O. Szilaghi, Constantin Prut .a. ● De spus c *Forma* nu se rezum la a da seama doar despre arti tii hunedoreni, ci este deschis c tre toate zonele în care se întâmpl evenimente artistice remarcabile, cât i spre arti ti care s-au remarcat printr-un stil propriu sau sunt în curs de a i-l contura. ● Trebuie s remarc m faptul c revista *Familia* e tot mai bun i tot mai interesat de un accent polemic al unor texte pe care îl public . Num rul din februarie (2/2019) propune, în afara rubricilor permanente, a paginilor de poezie, proz , eseu, recenzilor i cronicilor, articolele citite cu prilejul colocviului revistei, a c rui tem a fost „Efectele reformei curriculare din gimnaziu asupra recept rii literaturii române din coal ”. ● Opineaz la tem Nina Maria Rusu, Adela Bradea, Diana Popa i Ion Simu . Citind cele patru interven ii, ne înt rim i mai mult ideea c înv mântul din România e în c dere liber i c situa ia sa e dramatic . Profesorul i criticul literar Ion Simu pune tonuri grave în eseu Domniei sale. Iat dou fragmente, cu sublinierea c ar trebui citit în întregime i, poate, trimis spre ministerul de resort: s-o speria careva de adev rul din înv mântul gimnazial i îi opte te ministrei Andronescu c -i na pa situa ia. Ion Simu : „Suntem în etapa desp ririi înv mântului de cultur . Urmeaz , ca în suita anecdotic a reformelor din perioada comunist , desp rirea înv mântului de coal . E aproape. Internetul ne ajut . Vom spune în curând: La ce bun s mai mergi la coal , când tot ce înve i acolo po i s înve i i acas , f r deplasare, f r program i, bineîn eles, f r profesori? Acum suntem în faza în care distrugem ultimele lucruri bune care au mai r mas. S-a încercat scoaterea istoriei na ionale din curriculum. S-a reu it deocamdat schimonosirea ei, pân la a o face de nerecunoscut de c tre genera iile mai vechi (p rin i i bunici), care privesc în manualele de clasa a IV-a i a VIII-a.” (A.P.)

download

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - ef: Mircea Mih ie
Redactor - ef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redac ie: Adriana Babe i

Colectivul de redac ie: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, M d lin Bunoiu, Cristina Cheverean, Radu Pavel Gheo, Viorel Marineasa, Marian Odangiu, Dana Percec, Vasile Popovici, Robert erban, Marcel Tolcea, Ciprian V lcan, Daniel Vighi.

Concep ie grafic : Sorin Stroe.
Design pagini revista: Paul Cru cov.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

ISSN 0030 560 X

Ilustra iile din acest num r reproduc lucr ri ale artistei vizuale Oana STOIAN

Piramida, templul, catedrala

Ioan T. MORAR

Prima dată când mi-a ieșit în fața numelui acestei organizații am căzut în eroare. Ne întorceam din Cevennes spre Nîmes, imediat la intrarea în oraș, am văzut pe o clădire mare scris „Les Compagnons du Devoir et du Tour de France”. Mi-am zis: ce tare e Turul Franței, dacă are organizații de fani, în numele Datoriei, desigur că tu, Turul Franței chiar este un eveniment central, cu audiență planetară. O instituție în sine. Chiar dacă nu știu noi prea bine ce e cu ciclismul, transmisiunile tv ne arată, profitând de ocazie, diverse locuri din Franța pe care, de regulă, nu le știm. Filmuri spectaculoase, comentarii bine documentate (mă refer aici la televiziunea franceză, dar tu că în România există comentatori împătimiti de Turul Franței). Așa că nu mi s-a putut deplasa ca acești fani ai Turului Franței, organizați într-o Compa-

dintre ei, pomenit în *Vechiul Testament* (în *Cartea Regilor* și în *Cronici*) este Hiram, marele Mețer trimis lui Solomon de regele Tirului: „Aadar îi trimitem un om în elept și înzestrat cu tărie, și anume pe mețerul Hiram-Abi. Fiul unei femei dintre fiicele lui Dan, iar tatăl său e tiran. Acela țese și făcea lucruri de aur și de argint, de aramă și de fier, de piatră și de lemn, de tort purpuriu, stacojiu și albastru, de înalt și de purpur: țese și făcea tot felul de sculpturi și îndeplinea tot ce i se va porunci, împreună cu mețerii tăi, cu mețerii domnului meu David, tatăl tău”.

Pentru amatorii de cifre, iată numărul celor care au lucrat la templu, așa cum este prezentat în cartea a doua a *Cronicilor*: „aptezeci de mii de cărtori cu spatule și optzeci de mii de teci de piatră în munte, iar trei mii șase sute, supraveghetori, ca să îndemne pe oameni la lucru.” Povestea lui Hiram sfârșește astfel: după ce a organizat muncitorii, dându-le fiecare un fel de parol de identificare, pe unii

grecești și piramidele. Este angajat de Hiram pe post de ef al cioplitorilor în piatră. După ce se termină templul, Mețerul Jacob pleacă în Iudeea, împreună cu cel de-al treilea fondator al Companionajului, pînțele Soubise, cel care va fi condus lucrările dulgherilor de pe antierul Templului. Deși au plecat împreună, în urma unor certuri s-au despărțit și discipolii lor s-au despărțit de moarte. Mețerul Jacob ajunge la Marsilia, venind cu o corabie.

Asemeni lui Isus, este înconjurat de treisprezece călători de patruzeci de discipoli. (Manole, al nostru avea doar „nouăzeci de discipoli”, călătorii și zidarii). Călătorii pe prin Provence trei ani, ferindu-se de discipolii pînțele Soubise, care-i doreau moartea. Cu toate precauțiile pe care i le ia, este prins și aruncat într-o mlaștină. Reușește să scape și se ascunde în stufăriș pînă când e recuperat de oamenii lui. Pînă la urmă se retrage în pustnicia de la Sainte Baume (legendara pețeră în care s-a retras și Maria Magdalena, împreună cu

să se fie cel care participă la construcția Templului, cu mult înainte de nașterea lui Isus, când creștinismul nu apăsese. Dar legende nu ne sînt date să le verificăm, ci să le ascultăm, să ne minunăm, eventual, să le spunem mai departe. Cum am arătat mai sus, în istoria companiilor franceze ura a fost prezentă în raporturile dintre diverse grupuri, ducând la demolarea Catedralei din Orléans de către companiile protestante. În imaginile care decorează sediile companiilor (numite „cayennes”, cuvînt pentru care nu am găsit o traducere potrivită; poate „loj”?), Soubise este totuși prezent, semn că, în evoluția companionajului, s-a produs o reconciliere în absență între cei doi fondatori. Pînțele Soubise este înfruntat în imbracat în straie benedictine. De altfel, lumea meseriașilor uni și ordinul Sfîntului Benedict sînt foarte legate în Europa Occidentală.

Dacă Parisul merită o liturghie, Sfîntul Benedict merită și el o paranteză în acest text. În afara faptului că „regula lui Benedict” trasează organizarea vieții monahale, acest sfînt omagiat și de catolici, și de ortodocși, e cunoscut printr-o primă minune care-l leagă de ideea de meșteșug. O femeie a împrumutat un vas, un fel de covac pentru alegerea grîului de neghină, de la o vecină, din neatenție, a spart-o. Benedict a văzut femeia deznădăduită, a luat buclele vasului, le-a pus împreună, s-a rugat, în mod miraculos, vasul a re-devenit întreg, fără fisur. Altă dată, într-o altă minune, când unii care-l duceau neau au pus otrăvă în vinul ce-i era destinat, Benedict a făcut semnul crucii deasupra paharului și paharul s-a spart fără să fie atins. Când a primit o piine otrăvită de dușmanii săi pentru împărțirea anie, același Benedict a arătat piinea unui corb imblînzit, care a luat-o și a dispărut cu ea. În ultima, care nu e chiar o minune, ci o atitudine radicală față de păcat: fiind ispitit de amintirea unei femei frumoase, Benedict s-a dezbrăcat și s-a vălănit într-un loc cu urzici și cu spini, alungînd pentru totdeauna dorința carnală din trupul său de ascet.

In alte legende, revenind la cel de-al doilea fondator, Mețerul Jacob ar fi Jacques de Molay, ultimul Maestru al Cavalerilor Templieri, trăitor în secolul al XIII-lea. El nu ar fi fost la construcția Templului, cum spune o primă legendă, doar a condus Templierii. Ce mi-e vremea lui Solomon, ce mi-e singerosul secol al XIII-lea, vremurile se încălesc, secolele se încurcă și confuzia devine un furnizor de coerență. Legătura dintre compagnioni și Templieri este dovedită istoric. La Cruciade erau înrolați și mețerii, potcovarii, dulgherii sau brutarii, necesari vieții pe cîmpurile de bătăie.

Pentru cei care au citit mai mult despre istoria Franței (sau măcar *Regii blestemați* de Maurice Druon), numele lui Jacques de Molay nu este unul necunoscut. Când Templierii au fost scoși în afara legii de Filip cel Frumos, cu toată opoziția inițială a Papei Clement al V-lea (care voia să organizeze o nouă Cruciadă colaborînd cu Templierii), Jacques de Molay a fost arestat. Templierii au fost acuzați că în ritualurile lor îl reneagă pe Isus, scuipă crucea și practic, între ei, sodomia. Învinuiri suficiente (chiar dacă nu sînt recunoscute de templierii torturați) pentru a-l arde pe ultimul maestru al templierilor pe rug. Arestat în ziua de vineri, 13 octombrie a anului 1307, judecat, din nou, de o comisie numită în anul 1313 (adică trei-pe-trei pe), Jacques de Molay este ars pe rug și, înainte de a fi mistuit de foc, îl blestemă pe Filip cel Frumos pînă la a 13-a generație. O fi avut putere sau nu acest blestem, nu sînt în măsură să vă răspund. Dar nu mult dupăuciderea Marelui Maestru Templier s-a declanșat Războiul de o sută de ani.

Pînțele Soubise, regele Solomon și Mețerul Jacob

nie, să aibă un sediu atât de impunător... Bravo lor, Bravo Turul Franței!

În amrmas în acest eroare pînă cînd, la cursul de provençal al lui Denis Roux, am vorbit despre Companioni și Companionaj (voi folosi aceste cuvinte, nu sinonimele *tovar* sau *tovarie*, prea încărcate de aluviuni ale unor semnificații în limba română nu foarte vechi și nu suficient uitate). Istoria acestor ample organizații (după cum se va dovedi, sînt mai multe) este în strîns legătură cu Provența, de unde, acum aproape două milenii, a pornit „companionajul”, adică o formă foarte puternică și structurată, a meseriașilor (cum ar fi, în România mai veche, organizarea pe bresle).

Legenda, de fapt legendele, pentru că sunt mai multe, leagă apariția Companionajului de construirea Templului din Ierusalim. Iar faptul că Templul din Ierusalim a fost construit atât de bine și de temeinic, are legătură, spune legenda, cu experiența de constructori pe care, ca robi, evreii ar fi îndeplinit-o în Egipt. Deci, tradiția e ceva mai veche chiar decît Templul de la care se revendică, avîndu-i începutul la Piramide. Traseul Companionajului începe de la Piramide, trece pe la Templul și ajunge în Provence, la Marsilia. De unde merge mai departe și se spîndește în toată Franța.

Ar fi vorba de trei fondatori. Primul

i-a remarcat pentru calitatea muncii și i-a invitat într-o subterană a Templului pentru a-i iniția și a deveni Companioni, un statut asemănător călătorilor (în mediile franc-masonice povestea lui Hiram poate suna altfel). Trei ucenici, nemulțumi și cănu sînt și ei inițiați, au încercat să smulgă secretul de la Hiram, parola de intrare, pe cînd acesta încerca să pătrundă în Templu (unele variante ale legendei spun că acțiunea criminală s-a întîmplat pe cînd Hiram încerca să iasă din Templu).

Purmul dintre ucenici l-a teptat la intrarea dinspre Apus, și, în urma refuzului de a divulga secretul, l-a lovit cu rigla. Hiram a fugit, încercînd să-și afle scapa la poarta de Miazăzi. Dar acolo îl aștepta al doilea ucenic trădător, care l-a lovit cu ciocanul. Cu ultimele forțe, a încercat să scape mergînd spre poarta de Răsărit, unde al treilea ucenic îi dădu lovitura de moarte cu un levier. Fondatorul Companionajului a preferat să moară decît să dezvăluie secretul. Cam asta ar fi povestea simplificată. Variantele mai complexe, la care eu nu am acces și nici nu-mi propun, se găsesc, cum ziceam, în lojile masonice.

Hiram, deci, e unul dintre cei trei fondatorii Companionajului francez. Cel de-al doilea este Maître Jacques, în tîmă cîre Mețerul Iacob. Născut în Galia, pleacă de tînră să admire construcții

Lazăr din Betania, unul dintre apropiații discipolii ai lui Isus, după ce o corabie i-ar fi lăsat la rîm în Provența, în Camargues, în locul numit acum Les-Saintes-Maries-de-la-Mer, în delta Ronului).

Unul dintre ucenicii lui Iacob, un trădător, îl caută pe Mețerul pustnic împreună cu un grup armat. Îl găsește și se prefacă că-i dă un surut al picii, într-o trimite-re clară la Iuda. Cinci dintre înșitorii ucenicului trădător se năpustesc asupra Mețerului Iacob și-lucid cu cincilovituri de pumnal. Moare, iertîndu-i dușmanii. Considerîndu-se că a fost îngropat în pețeră, locul a devenit unul de pelerinaj pentru companioni, pînă în ziua de astăzi. Se spune că e obligată fiecare ruia dintre membrii acestei organizații să-și facă, măcar o dată în viață, o călătorie la mormîntul unuia din fondatori.

Fără să cunosc, atunci, legenda Mețerului Iacob, fără să fiu companiionist și am această obligație, am fost într-un pelerinaj la Sainte Baume („baume” înseamnă, în provençal, „pețeră”), legat înșă de Maria Magdalena, considerat un fel de protector al companiionilor, muritoare apropiat de Hristos, căruia i-a spus lat picioarele și pe care l-a călătorit la groapă, atunci cînd El a înviat.

Sigur, există multe inexactități în aceste legende. De pildă, Soubise nu avea cum